

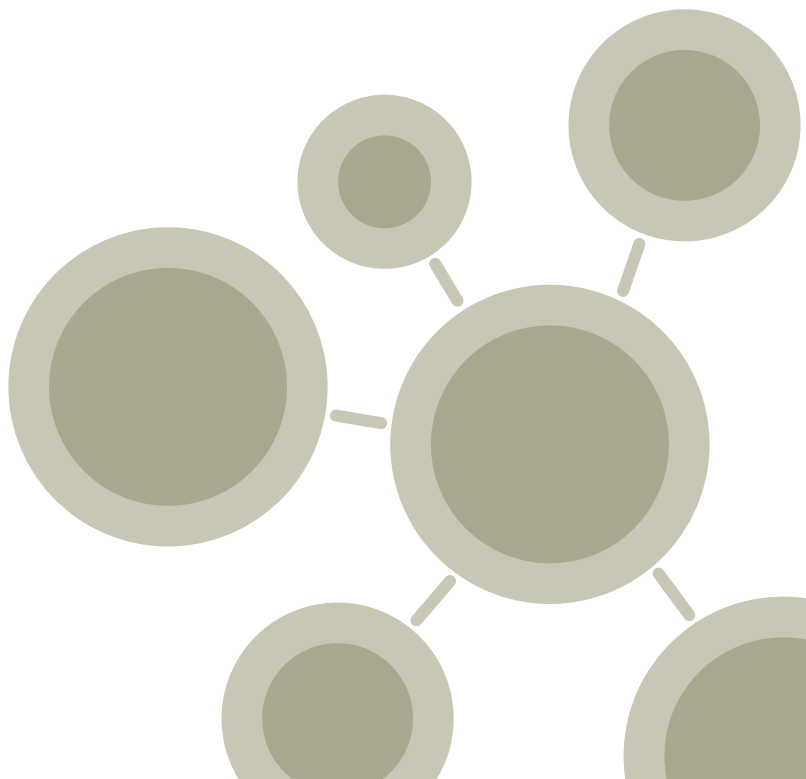
Vaikų privatumo apsauga internete

Milda Mačėnaitė

Daiva Paulikienė

Indrė Skersytė

Dijana Šinkūnienė

Vaikų privatumo apsauga internete

Vilnius, 2011

Autoriai: Milda Mačėnaitė, Daiva Paulikienė, Indrė Skersytė, Dijana Šinkūnienė

Leidiny yra išleistas įgyvendinant projektą „Informuotumo didinimas apie vaikų privatumo apsaugą“, kurį iš dalies finansuoja Europos Komisijos Pagrindinių teisių ir pilietybės programa, Nyderlandų Karalystės ambasada Lietuvoje bei Lietuvos vartotojų institutas. Lietuvos vartotojų institutas yra atsakingas už šio leidinio turinį, kuris jokia būdu neatspindi Europos Komisijos nuomonės.

Leidinyje pateikiama informacija negali būti traktuojama kaip teisinė konsultacija.

Visos teisės saugomos. Kopijuoti visą ar dalimis, taip pat naudoti komerciniais tikslais be Lietuvos vartotojų instituto raštiško leidimo yra draudžiama.

Leidėjas Lietuvos vartotojų institutas

S. Konarskio g. 49

LT-03123 Vilnius

www.vartotojai.lt

Tiražas 2000 vnt.

Leidiny nemokamas

ISBN 978-9955-783-06-0

© Lietuvos vartotojų institutas, 2011

Turinys

Vietoje įvado.....	7
<i>Zita Čeponytė</i>	
Apie autorius.....	9
1. Asmens duomenų apsauga	11
<i>Dijana Šinkūnienė</i>	
1.1. Asmens duomenų apsaugos terminų žodynas	12
1.2. Teisinis reglamentavimas.....	14
1.2.1. Asmens duomenų tvarkymo reikalavimai.....	15
1.2.2. Asmens duomenų teisėto tvarkymo kriterijai	16
1.2.3. Duomenų subjekto teisės ir jų įgyvendinimas.....	21
1.2.4. Kiti reikalavimai, kuriuos turi įgyvendinti duomenų valdytojas.....	25
1.2.5. Duomenų subjektų teisių gynimo tvarka	26
2. Informacija tėvams	29
<i>Milda Mačėnaitė</i>	
2.1. Vaiko privatumas ir tėvų vaidmuo	30
2.1.1. Vaiko teisė į privatumą ir asmens duomenų apsaugą	30
2.1.2. Atstovavimas vaikui	30
2.1.3. Vaiko (duomenų subjekto) teisių įgyvendinimas	33
2.1.4. Sutikimo tvarkyti asmens duomenis davimas	33
2.1.4.1. Nepilnamečio sutikimas.....	33
2.1.4.2. Interesų konfliktai	34

2.2.	Vaiko auklėjimas ir apsauga	35
2.2.1.	Pavojai internete	35
2.2.2.	Virtualaus pasaulio pažinimas	37
2.2.3.	Saugaus elgesio internete skatinimas.....	37
2.2.4.	Susitarimas dėl interneto naudojimo taisyklių.....	40
2.2.5.	Techninių kontrolės priemonių diegimas	40
2.2.5.1.	Interneto turinio filtravimas	41
2.2.5.1.1.	Operacinių sistemų filtrai	41
2.2.5.1.2.	Turinio filtravimas naršyklėje.....	42
2.2.5.2.	Tėvų kontrolės programos.....	44
3.	Informacija mokytojams	45
	<i>Daiva Paulikienė</i>	
3.1.	Pažymių skelbimas ir elektroniniai dienynai	47
3.1.1.	Pažymių skelbimas	47
3.1.2.	Elektroniniai dienynai	48
3.1.2.1.	El. dienyno papildomos funkcijos.....	48
3.1.2.2.	Prisijungimo vardo ir slaptažodžio saugumas	49
3.1.2.3.	Sutartis su el. dienyno paslaugos teikėju	50
3.2.	Asmens duomenų mokyklos interneto svetainėje skelbimas.....	50
3.3.	Mokinių vaizdo, garso įrašai, nuotraukos ir jų publikavimas mokyklų interneto svetainėse	52
3.3.1.	Ar nuotrauka, vaizdo ir garso įrašas yra asmens duomuo?.....	53
3.3.2.	Reikalavimai skelbiant mokinio atvaizdą	53
3.3.2.1.	Atvaizdo pobūdis	53
3.3.2.2.	Atvaizdo skelbimo atvejai	53
3.3.2.3.	Rekomenduojama sutikimo forma	54

3.3.2.4.	Mokyklos tvarka dėl atvaizdų fiksavimo ir jų tvarkymo	55
3.3.2.5.	Keletas patarimų dėl saugesnio nuotraukų skelbimo internete	55
3.3.3.	Reikalavimai tėvams fotografuojant ir skelbiant vaikų nuotraukas	56
3.4.	Ypatingų asmens duomenų tvarkymas	56
3.5.	Kitos asmenų duomenų apsaugos problemos mokyklose	57
3.5.1.	Vaizdo stebėjimas	57
3.5.2.	Interneto kameros (Web cam)	58
3.5.3.	Mobilieji telefonai su vaizdo kameromis	58
3.5.4.	Mokinių švietimas apie privatumą	58
3.5.5.	Patekimo į mokyklą kontrolė	59
3.5.6.	Duomenų saugumas	59
4.	Informacija paslaugų teikėjams	61
	<i>Indrė Skersytė</i>	
4.1.	Asmens duomenų tvarkymo reikalavimų įgyvendinimas	62
4.2.	Duomenų subjekto sutikimas – teisinis pagrindas asmens duomenims tvarkyti	68
4.2.1.	Sutikimo požymiai	68
4.2.2.	Ar reikalingas tėvų sutikimas?	69
4.3.	Duomenų saugumas	73
4.4.	Privatumo politika	73
4.5.	Asmens duomenų naudojimas tiesioginės rinkodaros tikslais	75
4.6.	Atsakomybė už pažeidimus	78

Vietoje įvado

Sparti interneto paslaugų plėtra, augantis naudojimasis jomis atskleidžia tiek savo privatumus, tiek ir grėsmes, ypač privatumo srityje. Šios grėsmės pirmiausia liečia vaikus, kurie ypač aktyviai naudojami interneto paslaugomis, o tėvų ir mokytojų žinios ir gebėjimai minėtoje srityje dažnai atsilieka, tad jie negali pasidalyti informacija ar perteikti įgūdžių.

Knygos „Vaikų privatumo apsauga internete“ temos labiau koncentruotos į vaikų asmens duomenų apsaugą interneto erdvėje – socialiniuose tinkluose, interneto svetainėse, o taip pat stebint vaizdo kameromis. Mūsų manymu, ši problematika yra bene aktualiausia šiandien. Lietuvos vartotojų instituto atlikto tyrimo duomenys parodė, kad vaikai internete atskleidžia per daug savo asmens duomenų, nežino, kokia informacija laikytina asmens duomenimis. Augant interneto paslaugų naudojimui dėl anksčiau įvardytų priežasčių atsiranda galimybės panaudoti asmens duomenis reklamoje, neteisėtos tiesioginės rinkodaros tikslais ar nusikalstamai veikai.

Leidinyi skirtas plačiam skaitytojų ratui – mokytojams, tėvams, paslaugų teikėjams, kurie, susipažinę su pateikta informacija, galėtų ją praktiškai taikyti. Mokomieji filmai, kurių didesnė scenarijų dalis buvo sukurta pačių vaikų, teorinę knygos medžiagą iliustruoja konkrečiais pavyzdžiais ir padaro ją dar vertingesnę.

Dr. Zita Čeponytė

Lietuvos vartotojų instituto prezidentė

Apie autorius

Milda Mačėnaitė privatumo ir asmens duomenų apsaugos klausimus nagrinėjo Tarptautinių santykių ir Europos studijų metu Centriniam Europos universitete, kur sėkmingai apgynė magistro darbą šia tema. Praktiškai su asmens duomenų apsaugos problemomis susidūrė dirbdama vyriausiąja specialiste Valstybinės duomenų apsaugos inspekcijos Skundų nagrinėjimo ir tarptautinio bendradarbiavimo skyriuje. Šiuo metu ji yra Lietuvos vartotojų instituto ekspertė duomenų apsaugos klausimais, taip pat dirba Europos Komisijos Teisingumo generalinio direktorato Duomenų apsaugos skyriuje.

Daiva Paulikienė nuo 2003 m. dirba asmens duomenų apsaugos srityje, yra Valstybinės duomenų apsaugos inspekcijos Teisės skyriaus vedėja. Jos veikla susijusi su asmens duomenų apsaugą reglamentuojančių teisės aktų projektų rengimu bei išvadų teikimu, fizinių ir juridinių asmenų konsultavimu. D. Paulikienė domisi pokyčiais Lietuvos teisinėje sistemoje, Europos Sąjungos institucijų, Europos Sąjungos valstybių narių duomenų apsaugos priežiūros institucijų sprendimais ir praktika asmens duomenų apsaugos srityje. Ji taip pat yra Viešojo administravimo instituto lektorė, skaito paskaitas, pranešimus konferencijose asmens duomenų apsaugos klausimais.

Indrė Skersytė – Vilniaus universiteto Teisės fakulteto absolventė. Nuo 2007 m. ji dirba Valstybinės duomenų apsaugos inspekcijos Teisės skyriuje. Dirbdama asmens duomenų apsaugos srityje aktyviai domisi šios srities problemomis ir naujovėmis, skaito pranešimus konferencijose Lietuvoje ir užsienyje. Taip pat ji dalyvauja susitikimuose su viešojo ir privataus sektoriaus atstovais, teikia konsultacijas fiziniams ir juridiniams asmenims, dalyvauja rengiant teisės aktus, susijusius su asmens duomenų apsauga.

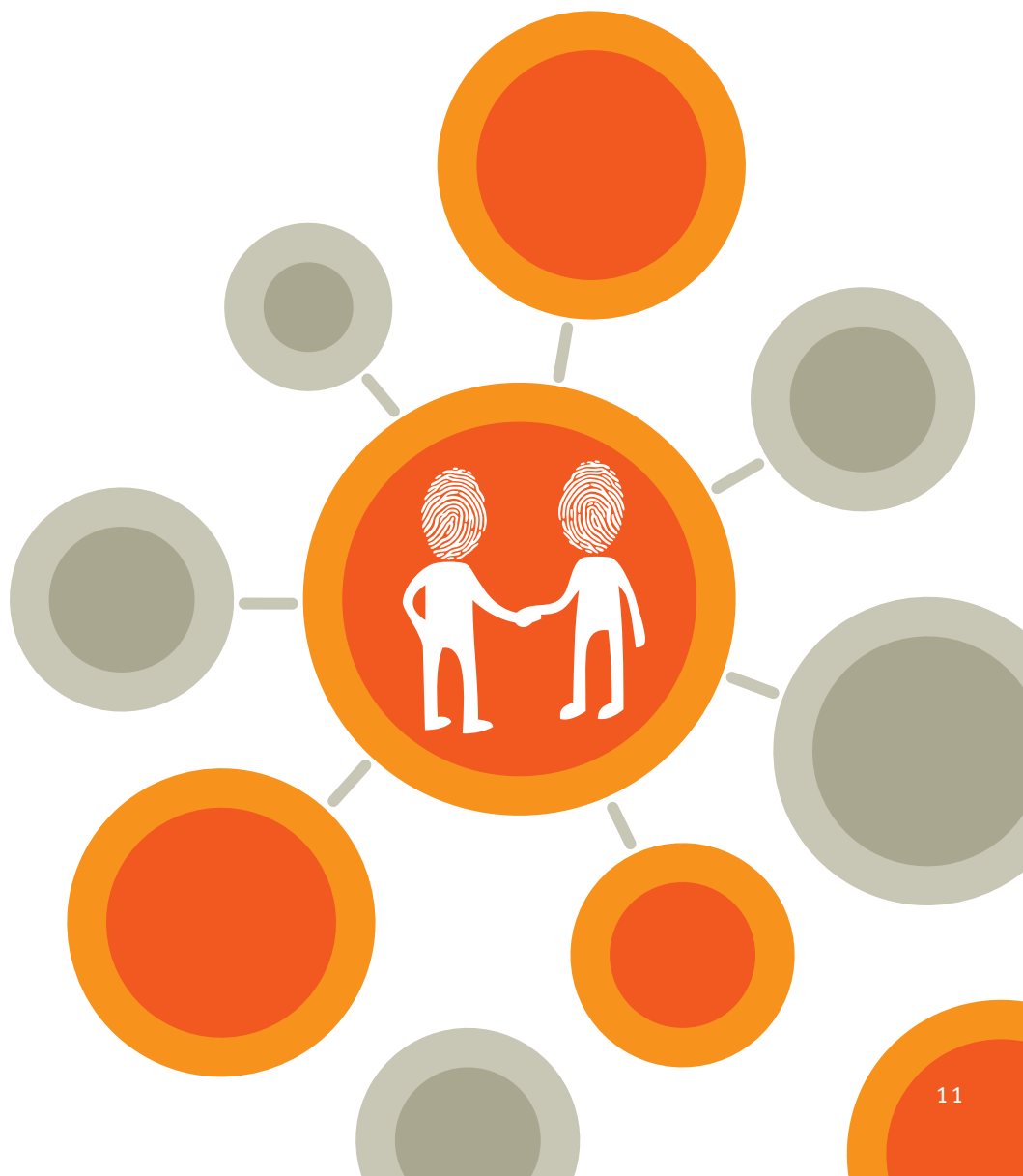

Dijana Šinkūnienė yra baigusi Vilniaus universiteto Teisės fakultetą. Nuo 2001 m. dirba Valstybinėje duomenų apsaugos inspekcijoje, šiuo metu eina vyriausiosios patarėjos pareigas. Domisi asmens duomenų ir informacijos saugos problemomis, skaito pranešimus Lietuvos ir užsienio renginiuose, veda seminarus ir paskaitas, yra parašiusi straipsnių asmens duomenų apsaugos klausimais. 2006–2007 m. bendradarbiavo vykdant projektą „Informacijos saugos vadybininkų kompetencijų poreikio tyrimas“, šiuo metu dirba Lietuvos vartotojų instituto eksperte duomenų apsaugos klausimais.

1. Asmens duomenų apsauga

Dijana Šinkūnienė

1. Asmens duomenų apsauga

Dijana Šinkūnienė

1.1. Asmens duomenų apsaugos terminų žodynas

Asmens duomenys – bet kuri informacija, susijusi su fiziniu asmeniu – duomenų subjektu, kurio tapatybė yra žinoma arba gali būti tiesiogiai ar netiesiogiai nustatyta pasinaudojant tokiais duomenimis, kaip asmens kodas, vienas arba keli asmeniui būdingi fizinio, fiziologinio, psichologinio, ekonominio, kultūrinio ar socialinio pobūdžio požymiai.¹ Asmens tapatybę galima nustatyti pagal balsą, veido atvaizdą, pirštų atspaudus, akies rainelę ir daugelį kitų požymių. Pagal interneto protokolo adresą galima sužinoti, iš kurio kompiuterio naršyta internete, ir taip netiesiogiai nustatyti žmogaus tapatybę. Telefono numeris, elektroninio pašto adresas, vartotojo vardas, slaptažodis taip pat yra asmens duomenys.

Telefono numeris, elektroninio pašto adresas, vartotojo vardas, slaptažodis taip pat yra asmens duomenys.

Asmens kodas – unikali vienuolikos dešimtinių skaitmenų seka, skirta fiziniam asmeniui identifikuoti. Asmeniui suteiktas asmens kodas yra unikalus ir nekeičiamas, t. y. Lietuvos Respublikoje negali būti dviejų asmenų, turinčių tokį patį asmens kodą.

Asmens kodas nėra atsitiktinė skaitmenų seka – jo struktūra taip pat atskleidžia tam tikrus asmens duomenis, pavyzdžiui, pirmasis asmens kodo skaitmuo atitinka asmens lytį ir gimimo šimtmetį, skaitmenys nuo antrojo iki septintojo – gimimo datą (metus, mėnesį, dieną).

Asmens kodas nėra atsitiktinė skaitmenų seka – jo struktūra taip pat atskleidžia tam tikrus asmens duomenis, pavyzdžiui, pirmasis asmens kodo skaitmuo atitinka asmens lytį ir gimimo šimtmetį, skaitmenys nuo antrojo iki septintojo – gimimo datą (metus, mėnesį, dieną).

Ypatingi asmens duomenys – duomenys, susiję su fizinio asmens rasine ar etnine kilmė, politiniais, religiniais, filosofiniais ar kitais įsitikinimais, naryste profesinėse sąjungose, sveikata, lytiniu gyvenimu, taip pat informacija apie asmens teistumą.² Ypatingi duomenys atskleidžia ypač privataus pobūdžio informaciją (pavyzdžiui, sveikatos būklė, lytinis gyvenimas) arba požymius, kurie gali tapti asmens diskriminavimo pagrindu (pavyzdžiui, etninė kilmė, religiniai įsitikinimai). Ypatingi asmens duomenys kartais gali būti vadinami jautriais duomenimis.

Duomenų subjektas – fizinis asmuo, kurio tapatybė gali būti tiesiogiai ar netiesiogiai nustatyta pasinaudojant tam tikru asmens duomenų elementu (asmens kodu, piršto atspaudu ar kt.) ar jų rin-

¹ Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas (1996) [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. kovo 25 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=400103>.

² Ten pat.

kiniu (pavyzdžiui, vardas, pavardė, gimimo data, gyvenamosios vietos adresas). Duomenų subjektu žmogus tampa nuo gimimo ir juo yra iki mirties, taigi vaikas,³ neatsižvelgiant į jo amžių, yra duomenų subjektas.

Duomenų subjekto teisės – duomenų subjekto galimybės dalyvauti ir kontroliuoti duomenų valdytojo veiklą, kai tvarkomi jo asmens duomenys. Vaikas, kaip duomenų subjektas, ne visada savo teises gali įgyvendinti pats – dažniausiai tai už jį gali daryti tėvai⁴.

Teisė būti pamirštam – duomenų subjekto teisė į tai, kad jo asmens duomenys nebebūtų tvarkomi ir būtų ištrinti. Ši teisė ypač svarbi, kai asmens duomenys tvarkomi internete. Pavyzdžiui, jei asmens duomenis, paskelbtus internete, nukopijuos internetinės paieškos sistemos (pavyzdžiui, *Google*, *Yahoo* ar kt.), dėl jų padarytų duomenų kopijų asmens duomenis bus galima surasti net ir tada, kai jie bus ištrinti iš interneto svetainės, kurioje buvo pateikti.

Duomenų tvarkymas – bet kuris su asmens duomenimis atliekamas veiksmas (pavyzdžiui, rinkimas, užrašymas, saugojimas, grupavimas, jungimas, keitimas (papildymas ar taisymas), teikimas, paskelbimas, loginės ir (arba) aritmetinės operacijos, paieška, naikinimas ar kt.) arba veiksmų rinkinys.⁵ Duomenų tvarkymo veiksmų sąrašas nėra baigtinis, o juos atlikti gali tiek duomenų valdytojas, tiek duomenų tvarkytojas, tiek ir bet kurie kiti asmenys.

Duomenų tvarkymas automatinio būdu – duomenų tvarkymo veiksmai, visiškai ar iš dalies atliekami automatinėmis priemonėmis. Automatinėmis priemonėmis laikomos bet kokios informacijos ir ryšių technologijos, kuriomis naudojantis galima atlikti asmens duomenų tvarkymo veiksmus, pavyzdžiui, kompiuteriai, vaizdo, garso įrašymo įranga, ryšių tinklai ir kt.

Duomenų valdytojas – juridinis ar fizinis asmuo, kuris vienas arba drauge su kitais nustato asmens duomenų tvarkymo tikslus ir priemones.⁶ Kitaip sakant, duomenų valdytojas nusprendžia, koku tikslu ir kokie asmens duomenys bus tvarkomi, kam jie bus (ar nebus) teikiami, kaip bus užtikrinamos duomenų subjekto teisės, organizacinės ir techninės duomenų saugumo priemonės, kokia techninė, programinė įranga bus naudojama duomenims tvarkyti, ir kt. Pavyzdžiui, duomenų valdytoju gali būti mokykla (kaip juridinis asmuo), įmonė, teikianti socialinio tinklo paslaugas, atsakanti už interneto svetainės turinį, ir kt. Mokytojas, kaip fizinis asmuo, duomenų valdytoju galėtų būti tada, kai užsiima individualia veikla ar veikia pagal verslo liudijimą, tačiau atlikdamas mokytojo pareigas (kaip mokyklos darbuotojas) jis nebus duomenų valdytojas. Tėvai taip pat nebus laikomi savo vaikų duomenų valdytojais.

Duomenų tvarkytojas – juridinis ar fizinis (kuris nėra duomenų valdytojo darbuotojas) asmuo, duomenų valdytojo įgaliotas tvarkyti asmens duomenis.⁷ Duomenų tvarkytojas savarankiškai nepriima sprendimų dėl asmens duomenų tvarkymo – jis pri-

Vaikas, kaip duomenų subjektas, ne visada savo teises gali įgyvendinti pats – dažniausiai tai už jį gali daryti tėvai.

³ Vadovaujantis Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 2 straipsniu, vaikas yra žmogus, neturintis 18 metų, išskyrus atvejus, kai įstatymai numato kitaip (1996) [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. kovo 25 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=279424>.

⁴ Terminas „tėvai“ šiame leidinyje apima ir kitus teisėtus vaiko atstovus – tėvius, globėjus, rūpintojus.

⁵ Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas (1996) [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. kovo 25 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=400103>.

⁶ Ten pat.

⁷ Ten pat.

valo griežtai laikytis duomenų valdytojo nurodymų. Pavyzdžiui, įmonė, teikianti svetainių paskelbimo internete (angl. *hosting*) paslaugas, bus duomenų tvarkytojas, nes ji nepriima sprendimų dėl svetainės turinio ir kartu dėl asmens duomenų tvarkymo.

Sutikimas – savanoriškas duomenų subjekto valios pareiškimas tvarkyti jo asmens duomenis jam žinomu tikslu.⁸ Kad sutikimas būtų galiojantis, jis turi atitikti šiuos kriterijus: 1) savanoriškumas – duomenų subjektui negali būti daroma jokia įtaka (finansinė, psichologinė, socialinė ar kt.); sutikimas neatitiks šio kriterijaus, jei, pavyzdžiui, nesutikus su asmens duomenų tvarkymu tiesioginės rinkodaros tikslais, nebus leidžiama registruotis interneto svetainėje; 2) valios pareiškimas – būtina sudaryti galimybę duomenų subjektui aktyviais veiksmais išreikšti valią – sutikimą ar nesutikimą – dėl jo asmens duomenų tvarkymo; nebus laikoma, kad duomenų subjektas davė sutikimą nieko nedarydamas, pavyzdžiui, nenusistatydamas interneto naršyklės parametrų taip, kad atsisakytų vadinamųjų slapukų, arba neatsakydamas į duomenų valdytojo žinutę; 3) konkretus – duomenų subjektas turi būti informuotas, kokius jo asmens duomenis, koku konkrečiu tikslu ir kokiomis aplinkybėmis numatoma tvarkyti; 4) žinomai duotas – duomenų subjektui turi būti pateikiama informacija apie duomenų tvarkymo tikslus, galimus duomenų gavėjus ir pan.

Socialinis tinklas – internetinė ryšių platforma, leidžianti žmonėms susisiekti arba kurti tų pačių pažiūrų vartotojų tinklus. Socialinių tinklų paslaugoms būdingi požymiai: 1) siekiant sukurti vartotojo profilį (aprašą), prašoma pateikti asmens duomenų; 2) suteikiamos priemonės, leidžiančios vartotojams skelbti savo medžiagą (nuotraukas, dienoraščius ir kt.); 3) suteikiama galimybė susisiekti ir užmegzti kontaktus su kitais vartotojais pagal jų profilyje pateikiamą informaciją. Socialinių tinklų pavyzdžiai: *One.lt, Draugas.lt, Facebook, Twitter* ir kt.

Tiesioginė rinkodara – veikla, skirta paštu, telefonu arba kitokiu tiesioginiu būdu siūlyti asmenims prekes ar paslaugas ir (arba) teirautis jų nuomonės dėl siūlomų prekių ar paslaugų.⁹ Internete tiesioginė rinkodara dažnai grindžiama vartotojo elgsenos stebėjimu – vartotojo elgsenos ir jo savybės tiriamos remiantis atliekamais veiksmais (kartotiniais apsilankymais svetainėse, reikšminiais žodžiais elektroninio pašto žinutėse, tam tikro turinio informacijos pateikimu ir pan.), kad būtų galima pateikti konkrečiam asmeniui pritaikytus pranešimus. Vartotojų veiksmai internete paprastai stebimi pasitelkiant specialią programinę įrangą, pavyzdžiui, vadinamuosius slapukus (angl. *cookies*).

Internetė tiesioginė rinkodara dažnai grindžiama vartotojo elgsenos stebėjimu – vartotojo elgsenos ir jo savybės tiriamos remiantis atliekamais veiksmais (kartotiniais apsilankymais svetainėse, reikšminiais žodžiais elektroninio pašto žinutėse, tam tikro turinio informacijos pateikimu ir pan.), kad būtų galima pateikti konkrečiam asmeniui pritaikytus pranešimus.

1.2. Teisinis reglamentavimas

Lietuvos Respublikos įstatymai ir kiti teisės aktai numato tam tikrus reikalavimus, kurių privalo laikytis duomenų valdytojas, tvarkantis ar ketinantis tvarkyti asmens duomenis, taip pat duomenų subjektų teises ir jų įgyvendinimo tvarką. Atsižvelgiant

⁸ Ten pat.

⁹ Ten pat.

į vaiko, kaip besiformuojančios asmenybės, specifiką ir jo teisinę padėtį, šiems reikalavimams įgyvendinti reikia skirti daugiau dėmesio, kai ketinama tvarkyti vaikų asmens duomenis.

1.2.1. Asmens duomenų tvarkymo reikalavimai

Duomenų valdytojas, siekiantis teisėtai tvarkyti asmens duomenis, privalo užtikrinti, kad būtų laikomasi bendrųjų asmens duomenų tvarkymo reikalavimų.

Pirmiausia asmens duomenys **turi būti renkami apibrėžtais ir teisėtais tikslais ir toliau netvarkomi tikslais, nesuderinamais su nustatytais prieš renkant asmens duomenis**. Teisės aktai neįtvirtina specialių taisyklių, kaip turi būti apibrėžiami asmens duomenų tvarkymo tikslai. Duomenų valdytojas, atsižvelgdamas į vykdomą veiklą, kuriai būtini asmens duomenys, turi pats nuspręsti, kaip bus apibrėžtas tikslas. Viešieji juridiniai asmenys (pavyzdžiui, mokyklos), apibrėždami asmens duomenų tvarkymo tikslus, turėtų atsižvelgti į jiems teisės aktais pavestas vykdyti funkcijas, o privatieji juridiniai asmenys – įvertinti konkrečią vykdomą veiklą. Asmens duomenų tvarkymo tikslas negali būti abstraktus, pavyzdžiui, „mokyklos uždavinių įgyvendinimas ir funkcijų vykdymas“, „įmonės veiklos užtikrinimas“ ar pan. Jis turi būti apibrėžiamas atsižvelgiant į konkrečią funkciją ar veiklą, pavyzdžiui, „mokinio krepšelio paskaičiavimas“, „interneto svetainės vartotojo paskyros administravimas“ ir pan. Bet koks asmens duomenų tvarkymas kitais tikslais, nei jie buvo surinkti, turi atitikti teisėtumo reikalavimus, kitu atveju tai daryti draudžiama. Pavyzdžiui, jei duomenų valdytojas asmens duomenis tvarko interneto svetainės vartotojo paskyros administravimo tikslu, jis negali šių duomenų panaudoti kitais tikslais, tarkim, tiesioginei rinkodarai, negavęs atskiro duomenų subjekto sutikimo ar neturėdamas kito teisėto asmens duomenų tvarkymo kriterijaus.

Antrasis reikalavimas – asmens duomenys turi būti tvarkomi **tiksliai, sąžiningai ir teisėtai**. Kalbant apie vaikų asmens duomenų tvarkymą, ypač svarbūs sąžiningumo ir teisėtumo aspektai. Duomenų valdytojas turi suprasti tai, kad vaikas nėra visiškai subrendęs žmogus ir kai kuriais atvejais gali neadekvačiai suvokti ir įvertinti situaciją, todėl tuo negali būti piktnaudžiaujama. Siekiant to išvengti ir kalbant, pavyzdžiui, apie internete teikiamą informaciją ar paslaugas, pirmiausia duomenų valdytojas turi aiškiai nustatyti, kokia informacija ar paslaugos yra skirtos tik suaugusiems asmenims, o kuriomis gali naudotis ir vaikai. Be to, vaikas gali nežinoti informacijos, kurią paprastai žino (ar turėtų žinoti) suaugusieji, todėl tvarkant vaikų asmens duomenis tokios informacijos gali tekti pateikti daugiau (pavyzdžiui, apie duomenų subjektų teises, jų įgyvendinimo tvarką ir kt.), ir, kas yra labai svarbu, vaikui suprantama forma – paaiškinant, ką viena ar kita nuostata reiškia praktikoje, pateikiant pavyzdžių ir pan. Negalima piktnaudžiauti vaikų padėtimi ir prašyti pateikti informacijos apie tėvus, šeimos įpročius ir pan. Teisėtumas reiškia tai, kad duomenų valdytojas turi turėti asmens duomenų teisėto tvarkymo kriterijų, arba, kitaip tariant, teisinį pagrindą (teisiniai pagrindai bus aptariami vėliau). Duomenų valdytojas turėtų aiškiai apibrėžti, ar bus renkami nepilnamečių asmens duomenys, jei taip, nustatyti amžių ir įvertinti kitas aplinkybes, pavyzdžiui, tai, kad gali būti reikalingas tėvų sutikimas.

Asmens duomenų tvarkymo tikslas negali būti abstraktus, jis turi būti apibrėžiamas atsižvelgiant į konkrečią funkciją ar veiklą.

Labai svarbu, kad duomenų valdytojas įvertintų, ar jo siekiamiems tikslams apskritai būtini asmens duomenys.

Trečiasis reikalavimas – asmens duomenys turi būti **tikslūs ir, jei reikia dėl asmens duomenų tvarkymo, nuolat atnaujinami; netikslūs ar neišsamūs duomenys turi būti ištaisyti, papildyti, sunaikinti arba sustabdytas jų tvarkymas**. Šiam reikalavimui įgyvendinti turi būti skiriamas ypatingas dėmesys, kadangi vaikas auga, o pasiekęs tam tikrą amžiaus ribą

pats gali priimti atitinkamus sprendimus, pavyzdžiui, atšaukti tėvų duotą sutikimą dėl asmens duomenų tvarkymo.

Ketvirtasis reikalavimas – asmens duomenys turi būti **tapatūs, tinkami ir tik tokios apimties, kuri būtina jiems rinkti ir toliau tvarkyti**. Asmens duomenų apimtis nustatoma atsižvelgiant į tvarkymo tikslą – būtent juo remiantis nusprendžiama, kokie asmens duomenys yra būtini nustatytam tvarkymo tikslui pasiekti. Labai svarbu,

kad duomenų valdytojas įvertintų, ar jo siekiamiems tikslams apskritai būtini asmens duomenys, pavyzdžiui, jei paslaugai suteikti internete nebūtinai duomenų subjekto identifikavimas, asmens duomenys neturi būti renkami.¹⁰ Gali būti situacijų, kai tam tikrus asmens duomenis pateikti privaloma, o kai kurių duomenų pateikimas yra neprivalomas ir priklauso nuo duomenų subjekto apsisprendimo. Kalbant apie neprivalomus pateikti asmens duomenis, duomenų valdytojas turi įvertinti tai, ar vaikas, atsižvelgiant į jo amžių ir brandą, bus pajėgus savarankiškai įvertinti ir apsispręsti dėl tokių duomenų pateikimo ar nepateikimo, ar toks duomenų rinkimas bus sąžiningas ir nepažeis vaiko interesų.

Penktasis reikalavimas – asmens duomenys turi būti **saugomi tokia forma, kad duomenų subjektų tapatybę būtų galima nustatyti ne ilgiau negu to reikia tiems tikslams, dėl kurių šie duomenys buvo surinkti ir tvarkomi**. Šis reikalavimas glaudžiai susijęs su duomenų subjekto teise būti pamirštam, kuri ypač aktuali vaikų atveju. Kadangi vaikai auga, vystosi, todėl ir jų asmens duomenys greitai keičiasi ir nebeatitinka tikslo, dėl kurio buvo surinkti. Duomenų valdytojas turi į tai atkreipti ypatingą dėmesį, ir kai tik duomenys tampa nebeaktualūs, juos sunaikinti arba pakeisti taip, kad nebūtų galima nustatyti duomenų subjekto tapatybės.

1.2.2. Asmens duomenų teisėto tvarkymo kriterijai

Asmens duomenų teisėto tvarkymo kriterijai – tai teisiniai pagrindai, kuriais remdamasis duomenų valdytojas gali rinkti ir toliau tvarkyti asmens duomenis. Siekiant teisėtai tvarkyti asmens duomenis, teisėto tvarkymo kriterijus yra antroji būtina sąlyga po bendrųjų asmens duomenų tvarkymo reikalavimų įgyvendinimo. Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas numato skirtingus teisėto tvarkymo kriterijus asmens duomenims (žr. 1 lentelę), ypatingiems asmens duomenims (žr. 2 lentelę) ir asmens kodui (žr. 3 lentelę).

¹⁰ Kalbant apie asmens duomenų apsaugą internete, turi būti skatinamas ir palaikomas anonimiškumas. Atsižvelgiant į tai, kad vaikai gali nesugebėti tinkamai įvertinti situacijos ir galimų pavojų pateikdami asmens duomenis, vaikų atveju anonimiškumas itin svarbus.

1 lentelė. Asmens duomenų, išskyrus ypatingus asmens duomenis ir asmens kodą, teisėto tvarkymo kriterijai

Kriterijaus pavadinimas	Paiškinimas
Duomenų subjekto sutikimas	Vertinant vaiko, kaip duomenų subjekto, galimybę savarankiškai duoti sutikimą dėl asmens duomenų tvarkymo, reikia atsižvelgti į kitų teisės aktų reikalavimus, nes gali būti atveju, kai bus būtina gauti tiek vaiko, tiek tėvų sutikimą. Įstatymai taip pat gali numatyti atvejus, kai, sulaukęs tam tikro amžiaus, pavyzdžiui, 16 metų, vaikas pats savarankiškai galės apsispręsti dėl savo asmens duomenų tvarkymo. Kai teisės aktai nenumato konkrečių taisyklių, reikėtų vadovautis tuo, kad tėvai atstovauja vaikui, tačiau, įgyvendindami savo pareigas, jie neturi pažeisti vaiko interesų, o vaiko nuomonė turi būti išklausoma ir įvertinama. Neturėtų būti siekiama gauti duomenų subjekto sutikimo tais atvejais, kai yra kitas teisėto tvarkymo kriterijus, pavyzdžiui, duomenys yra būtini sutarčiai su duomenų subjektu sudaryti ir vykdyti.
Su duomenų subjektu sudaroma arba vykdoma sutartis	Pats sutarties sudarymo ar vykdymo faktas jau suteikia teisę duomenų valdytojui tvarkyti asmens duomenis, tačiau tik tiek, kiek būtina konkrečios sutarties sudarymo ar vykdymo tikslu. Kalbant apie nepilnamečių asmens duomenų tvarkymą ir atsižvelgiant į Civilinio kodekso nuostatas, reglamentuojančias civilinį veiksnumą ir tėvų vaidmenį šiame procese, nereikėtų tapatinti sutikimo sudaryti sandorį su sutikimu tvarkyti asmens duomenis – kaip jau minėta, sutikimas tvarkyti asmens duomenis tokiu atveju nereikalingas.
Įstatymai įpareigoja duomenų valdytoją tvarkyti asmens duomenis	Šis teisėto tvarkymo kriterijus taikomas tada, kai įstatymai įpareigoja duomenų valdytoją atlikti tam tikrus asmens duomenų tvarkymo veiksmus, pavyzdžiui, teikti mokinių duomenis Mokinių registrai.
Įgyvendinami oficialūs įgaliojimai, teisės aktais suteikti valstybės bei savivaldybių institucijoms, įstaigoms ir įmonėms arba trečiajam asmeniui, kuriam teikiami asmens duomenys	Šiuo teisėto tvarkymo kriterijumi galėtų remtis mokykla, kai asmens duomenys yra būtini konkrečioms mokyklos funkcijoms vykdyti, taip pat tais atvejais, kai asmens duomenys būtini kitų įstaigų (pavyzdžiui, vaiko teisių apsaugos tarnybų ir kt.) funkcijoms vykdyti.
Siekiama apsaugoti duomenų subjekto esminius interesus	Šis teisėto tvarkymo kriterijus gali būti labai svarbus, kai tėvai netinkamai vykdo savo pareigas ir dėl to gali būti pažeistos vaiko teisės ar teisėti interesai, o kito teisėto asmens duomenų tvarkymo kriterijaus nėra. Tačiau būtina įsidėmėti, kad asmens duomenų tvarkymas turi būti atliekamas išimtinai vaiko interesais, be to, jei vaikas yra pajėgus priimti sprendimą dėl asmens duomenų tvarkymo, turi būti atsiklausiama jo nuomonė. Pavyzdžiui, tėvai akivaizdžiai nesirūpina vaiku, ir dėl to kyla būtinybė kreiptis į vaiko teises ginančias institucijas.

Asmens duomenis reikia tvarkyti dėl teisėto intereso, kurio siekia duomenų valdytojas arba trečiasis asmuo, kuriam teikiami asmens duomenys, ir jei duomenų subjekto interesai nėra svarbesni

Kai asmens duomenis ketinama tvarkyti remiantis šiuo kriterijumi, būtina labai atidžiai įvertinti vaiko, kaip duomenų subjekto, interesus. Gali būti atveju, kad suaugusiojo asmens duomenų tvarkymas, remiantis šiuo kriterijumi, bus teisėtas, o vaiko – ne. Pavyzdžiui, įsiskolinusio vaiko asmens duomenys neturi būti perduodami į jungtines školinkų duomenų rinkmenas.

Ypatingų asmens duomenų tvarkymui galioja bendra taisyklė, kad šiuos asmens duomenis tvarkyti draudžiama, išskyrus Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 5 straipsnio 2 dalyje nurodytus atvejus. Kai kurie ypatingų asmens duomenų teisėto tvarkymo kriterijai yra tokie patys, kaip ir asmens duomenų, pavyzdžiui, duomenų subjekto sutikimas, įstatymuose įtvirtinta pareiga duomenų valdytojui tvarkyti tokius duomenis.

Ypatingų asmens duomenų tvarkymo internete atveju svarbu tai, kad iš vaikų neturi būti prašoma pateikti ypatingų asmens duomenų.

2 lentelė. Ypatingų asmens duomenų teisėto tvarkymo kriterijai

Kriterijaus pavadinimas	Paiškinimas
Duomenų subjekto sutikimas	Sutikimas tvarkyti ypatingus asmens duomenis turi būti išreikštas aiškiai – rašytine, jai prilyginta ar kita forma, neabejotinai įrodančia duomenų subjekto valią. Negali būti jokių abejonių dėl duomenų subjekto valios pareiškimo, ji turi būti nedviprasmiškai įrodoma.
Įstatymai įpareigoja duomenų valdytoją tvarkyti asmens duomenis	Šiuo atveju asmens duomenų tvarkymas turi remtis įstatymų nuostatomis, tiesiogiai numatančiomis pareigą tvarkyti ypatingus asmens duomenis.
Ypatingų asmens duomenų tvarkymas yra būtinas darbo ar valstybės tarnybos tikslais duomenų valdytojo teisėms ir prievolėms darbo teisės srityje įgyvendinti įstatymų nustatytais atvejais	Šis teisėto tvarkymo kriterijus galės būti taikomas tiek, kiek vaikas apskritai gali būti tam tikrų santykių subjektu, pavyzdžiui, asmenys, jaunesni nei 18 metų, negali įgyti valstybės tarnautojo statuso, taigi ir asmens duomenys tokiu atveju negali būti tvarkomi. Kai vaikas gali sudaryti darbo sutartį, būtina įvertinti ir tai, ar įstatymai duomenų valdytojui (darbdaviui) numato prievoles, kurias vykdant reikėtų tvarkyti ypatingus asmens duomenis (pavyzdžiui, tam tikri sveikatos reikalavimai).
Reikia apsaugoti duomenų subjekto arba kito asmens esminius interesus, kai duomenų subjektas nepajėgia duoti sutikimo dėl fizinės negalios arba yra neveiksnus	Šiuo atveju būtina įvertinti, ar įstatymai suteikia vaikui teisę pačiam priimti sprendimą – tik tada bus galima taikyti šį kriterijų. Jei įstatymai suteikia vaikui, sulaukusiam tam tikro amžiaus, teisę priimti sprendimus dėl ypatingų asmens duomenų tvarkymo, tačiau jis negali to padaryti, nes, pavyzdžiui, dėl sužalojimo neteko sąmonės, tuomet galima pritaikyti šį teisėto tvarkymo kriterijų.

<p>Asmens duomenis savo veikloje tvarko fondas, asociacija ar kita ne pelno organizacija politiniais, filosofiniais, religiniais ar su profesinėmis sąjungomis susijusiais tikslais, jei tvarkomi asmens duomenys yra susiję tik su šios organizacijos nariais arba su asmenimis, kurie nuolat kitaip dalyvauja jos veikloje dėl šios organizacijos siekiamų tikslų</p>	<p>Šis teisėto tvarkymo kriterijus turėtų būti taikomas panašiai, kaip ir aukščiau aptartasis – pirmiausia reikėtų įvertinti, ar vaikas apskritai gali būti tam tikros organizacijos nariu ar kitaip dalyvauti jos veikloje, pavyzdžiui, asmuo iki 18 metų negali būti politinės partijos steigėju ir nariu.¹¹ Šiuo teisėto tvarkymo kriterijumi galėtų remtis asociacijos, kurių veikla susijusi su vaikų ir jaunimo poreikiais ir kurių nariais gali būti ir jaunesni kaip 18 metų asmenys. Įstatymas numato, kad šie asmens duomenys negali būti teikiami trečiajam asmeniui be duomenų subjekto sutikimo. Sutikimas turi atitikti pirmiau aptartus reikalavimus, o šiuo konkrečiu atveju duomenų subjektui turi būti suteikiama informacija apie tai, kokius asmens duomenis, koku tikslu ir kokiam konkrečiai duomenų gavėjui ar gavėjams numatoma perduoti.</p>
<p>Ypatingi asmens duomenys gali būti tvarkomi, jei duomenų subjektas asmens duomenis paskelbė viešai</p>	<p>Kalbant apie vaikų ypatingų asmens duomenų tvarkymą būtina pabrėžti, kad faktas, jog vaikas savo ypatingus asmens duomenis paskelbė viešai, dar nesuteiktų teisės jų tvarkyti. Ypatingų asmens duomenų tvarkymo internete atveju svarbu tai, kad iš vaikų neturi būti prašoma pateikti ypatingų asmens duomenų, juo labiau vaikai neturi būti skatinami ar sudaromos galimybės skelbti tokius duomenis viešai.</p>
<p>Įstatymų nustatytais atvejais būtina užkirsti kelią nusikalstamoms ar kitoms neteisėtoms veikoms arba būtina jas tirti</p>	<p>Pažymėtina, kad šiuo teisėto tvarkymo kriterijumi galėtų remtis tik tie duomenų valdytojai, kuriems įstatymai nustato atitinkamas pareigas nusikaltimų užkardymo bei tyrimo srityje, taigi jis negalėtų būti taikomas mokyklų ir interneto paslaugų teikėjų atveju, nes jie nevykdo nusikalstamų ar kitų neteisėtų veikų tyrimo, jiems nesuteikta teisė taikyti nusikalstamų veikų užkardymo priemones.</p>
<p>Ypatingi asmens duomenys yra reikalingi bylai nagrinėti teisme</p>	<p>Vadovaudamasi šiuo teisėto tvarkymo kriterijumi mokykla ar interneto paslaugų teikėjas galėtų tvarkyti ypatingus asmens duomenis, kad įstatymų nustatyta tvarka apgintų savo teises ir teisėtus interesus (pavyzdžiui, pateiktų ieškinį teismui). Šis kriterijus būtų taikomas ir ikiteisminių procedūrų atveju, pavyzdžiui, nagrinėjant ginčus administracinėse komisijose.</p>
<p>Ypatingus asmens duomenis apie asmens sveikatą (jos būklę, diagnozę, prognozę, gydymą ir kt.) gali tvarkyti įgaliotas sveikatos apsaugos sistemos darbuotojas</p>	<p>Šiuo atveju asmens duomenys turi būti tvarkomi sveikatos sritį reglamentuojančių įstatymų nustatytais tikslais ir tvarka, o šis teisėto tvarkymo kriterijus gali būti taikomas tik sveikatos apsaugos sistemos įstaigų ir darbuotojų atžvilgiu, kai asmens duomenis tvarko gydytojai ir kiti sveikatos apsaugos sistemos darbuotojai, pavyzdžiui, mokykloje dirbantis sveikatos priežiūros specialistas.</p>

¹¹ Lietuvos Respublikos politinių partijų įstatymas (1990) [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. kovo 25 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=373901&p_query=&p_tr2=>>.

Asmens kodo naudojimas

Asmens kodui tvarkyti taikomi specialūs reikalavimai. Naudoti asmens kodą, kai tvarkomi asmens duomenys, galima tik gavus duomenų subjekto sutikimą, išskyrus atvejus, kai įstatymas apskritai draudžia naudoti asmens kodą. Tačiau duomenų subjekto sutikimas nėra vienintelis asmens kodo teisėto tvarkymo kriterijus – Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas numato ir daugiau atvejų, kada galima naudoti asmens kodą.

3 lentelė. Asmens kodo teisėto tvarkymo kriterijai

Kriterijaus pavadinimas	Paaiškinimas
Duomenų subjekto sutikimas	Sutikimas tvarkyti asmens kodą turi atitikti reikalavimus, keliamus sutikimui dėl ypatingų asmens duomenų tvarkymo, t. y. turi būti išreikštas aiškiai – rašytine, jai prilyginta ar kita forma, neabejotinai įrodančia duomenų subjekto valią. Pažymėtina, kad duomenų subjekto sutikimas negalios tais atvejais, kai asmens kodą naudoti apskritai draudžiama. Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas numato du tokius atvejus, t. y. negalios duomenų subjekto sutikimas skelbti asmens kodą viešai ir naudoti tiesioginės rinkodaros tikslais.
Jeigu tokia teisė yra nustatyta Asmens duomenų teisinės apsaugos ar kituose įstatymuose	Šis teisėto tvarkymo kriterijus turi būti taikomas taip pat, kaip ir asmens duomenų bei ypatingų asmens duomenų atveju. Skirtumas tik tas, kad kai kurios Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo nuostatos reglamentuoja asmens kodo tvarkymą tam tikrais atvejais, pavyzdžiui, rinkimų, referendumo, piliečių įstatymų leidybos iniciatyvos tikslais.
Valstybės, žinybiniuose registruose ir informacinėse sistemose	Valstybės, žinybiniai registrai, informacinės sistemos turi būti įteisinti teisės aktų nustatyta tvarka. Registrų pavyzdžiai: Lietuvos Respublikos gyventojų registras, Mokinių registras ir kt. Pažymėtina, kad asmens kodas gali būti naudojamas tiek, kiek tai būtina asmeniui, kaip registro objektui, identifikuoti, duomenims apie jį kaupti, valstybės registrų ir informacinių sistemų sąveikai užtikrinti.
Sveikatos apsaugos ir socialinio draudimo bei kitų socialinę paramą teikiančių ir administruojančių institucijų bei švietimo įstaigų, mokslo ir studijų institucijų veikloje, taip pat juridiniams asmenims, kurių veikla susijusi su paskolų teikimu ir skolų išieškojimu, draudimu, lizingo verslu	Pažymėtina, kad vien tik tam tikra vykdoma veiklos rūšis nesuteikia duomenų valdytojui teisės naudoti asmens kodo. Nurodyti juridiniai asmenys asmens kodą gali naudoti tik tais atvejais, kai tai yra būtina teisėtam ir apibrėžtam asmens duomenų tvarkymo tikslui pasiekti ir tik tuo tikslu, kuriuo jis buvo gautas. Šis teisėto tvarkymo kriterijus gali būti taikomas tada, kai asmens kodas būtinas, ir nėra nė vieno iš pirmiau išvardytų teisinių pagrindų.

Tvardant įslaptintus duomenis	Įslaptinti duomenys, sudarantys valstybės ar tarnybos paslaptį, tvarkomi Valstybės ir tarnybos paslaptčių įstatymo ¹² nustatytais atvejais ir tvarka.
Atliekant mokslinį arba statistinį tyrimą	Tyrimas laikomas moksliniu, kai atitinka įstatymų (Mokslo ir studijų įstatymo ¹³ arba kitų, pavyzdžiui, Biomedicininų tyrimų etikos įstatymo ¹⁴) keliamus reikalavimus. Atkreiptinas dėmesys, kad jei įstatymai numato, jog turi būti gaunamas duomenų subjekto sutikimas, tai negalima remtis vien tik tuo, kad asmens kodas būtinas atliekant mokslinį tyrimą – tokiais atvejais turi būti gaunamas duomenų subjekto sutikimas. ¹⁵ Statistiniai tyrimai ir šiuo tikslu atliekamas asmens duomenų, įskaitant asmens kodą, tvarkymas taip pat turi atitikti specialių įstatymų ir kitų teisės aktų nuostatas (pavyzdžiui, Statistikos įstatymo ¹⁶), t. y. ne bet koks tyrimas laikomas statistiniu.

1.2.3. Duomenų subjekto teisės ir jų įgyvendinimas

Pagal Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 23 straipsnį duomenų subjektas turi tam tikras teises, o duomenų valdytojas privalo sudaryti sąlygas duomenų subjektui jas įgyvendinti. Įstatymas numato, kad duomenų valdytojas, gavęs duomenų subjekto prašymą, ne vėliau kaip per 30 kalendorinių dienų nuo duomenų subjekto kreipimosi dienos turi pateikti jam atsakymą. Jeigu duomenų subjekto prašymas išreikštas rašytine forma, atsakymas taip pat turi būti pateiktas raštu. Atsisakymą įgyvendinti duomenų subjekto teises duomenų valdytojas privalo motyvuotai pagrįsti. Jeigu atsakymas netenkina, duomenų subjektas gali skųsti duomenų valdytojo veiksmus (neveikimą) Valstybinei duomenų apsaugos inspekcijai per 3 mėnesius nuo atsakymo iš duomenų valdytojo gavimo dienos arba per 3 mėnesius nuo tos dienos, kada baigiasi nustatytas terminas (30 kalendorinių dienų) pateikti atsakymą. Pažymėtina, kad kreipimasis į Valstybinę duomenų apsaugos inspekciją neprivalomas – galima kreiptis tiesiai į teismą.

Duomenų subjekto sutikimas negalios tais atvejais, kai asmens kodą naudoti apskritai draudžiama. Asmens duomenų teisinė apsaugos įstatymas numato du tokius atvejus.

¹² Lietuvos Respublikos valstybės ir tarnybos paslaptčių įstatymas (1999) [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. kovo 31 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=390535>.

¹³ Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymas (2009) [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. kovo 31 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=343430>.

¹⁴ Lietuvos Respublikos biomedicininų tyrimų etikos įstatymas (2000) [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. kovo 31 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=310287>.

¹⁵ Ten pat. Pavyzdžiui, Biomedicininų tyrimų etikos įstatymo 7 straipsnio 2 dalis numato, kad tuo atveju, kai tiriamasis yra nepilnametis, asmens sutikimą atlikti biomedicininį tyrimą duoda abu tėvai ar įstatyminiai nepilnamečio atstovai ir rajono, miesto vaikų teisių apsaugos tarnyba.

¹⁶ Lietuvos Respublikos statistikos įstatymas (1993) [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. kovo 31 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=387210>.

Kalbant apie duomenų subjekto teisių įgyvendinimo ypatumus pažymėtina, kad teisę žinoti (būti informuotam) apie savo asmens duomenų tvarkymą duomenų valdytojas privalo įgyvendinti savo iniciatyva prieš pradėdamas tvarkyti asmens duomenis, t. y. dėl jos įgyvendinimo duomenų subjektas neturi kreiptis. Kai asmens duomenys tvarkomi internete, duomenų subjektas gali pats tiesiogiai įgyvendinti kai kurias teises, pavyzdžiui, prisijungdamas prie vartotojo paskyros susipažinti su savo asmens duomenimis, juos taisyti ir kt.

Duomenų valdytojas gali neįgyvendinti duomenų subjekto teisių įstatymų nustatytais atvejais, kai reikia užtikrinti valstybės saugumą ar gynybą, viešąją tvarką, nusikalstamų veikų prevenciją, tyrimą, svarbius valstybės ekonominius ar finansinius interesus, tarnybinės ar profesinės etikos pažeidimų prevenciją, tyrimą ir nustatymą, duomenų subjekto ar kitų asmenų teisių ir laisvių apsaugą. Pažymėtina, kad duomenų subjekto teisių neįgyvendinimas turi būti būtina sąlyga tam, kad būtų apsaugotos minėtos vertybės, t. y. jų apsauga negalima remtis tik formaliai, jei jos nenukentėtų ir tada, kai duomenų subjekto teisės būtų įgyvendintos.

Teisė žinoti (būti informuotam) apie savo asmens duomenų tvarkymą. Ši teisė pirmiausia svarbi tuo, kad yra neatsiejama nuo duomenų subjekto sutikimo, kaip teisėto tvarkymo kriterijaus. Duomenų valdytojas, rinkdamas asmens duomenis tiesiogiai iš duomenų subjekto, privalo suteikti duomenų subjektui informaciją apie savo (duomenų valdytojo) rekvizitus (pavadinimą, juridinio asmens kodą) ir buveinę (jeigu duomenų valdytojas yra juridinis asmuo) arba tapatybę ir nuolatinę gyvenamąją vietą (jeigu duomenų valdytojas yra fizinis asmuo), kokiais tikslais ketinami tvarkyti duomenų subjekto asmens duomenys, kitą papildomą informaciją, kiek jos reikia, kad būtų užtikrintas teisingas asmens duomenų tvarkymas nepažeidžiant duomenų subjekto teisių. Papildoma informacija gali būti apie tai, kam ir kokiais tikslais teikiami duomenų subjekto asmens duomenys, kokius savo asmens duomenis duomenų subjektas privalo pateikti ir kokios yra duomenų nepateikimo pasekmės, apie duomenų subjekto teisę susipažinti su savo asmens duomenimis ir teisę reikalauti ištaisyti neteisingus, neišsamius, netikslus savo asmens duomenis. Šios papildomos informacijos pateikimas gali būti labai svarbus, siekiant užtikrinti teisingą vaikų asmens duomenų tvarkymą – vaikai gali nežinoti ne tik apie tam tikrų duomenų subjekto teisių buvimą, bet juo labiau jų turinio ir įgyvendinimo tvarkos. Privaloma ir neprivaloma pateikti informacija turi būti aiškiai pažymėta (pavyzdžiui, žvaigždute su atitinkama nuoroda arba nurodant, kad tam tikrus laukelius užpildyti neprivaloma). Kalbant apie vaikų asmens duomenų tvarkymą, patartina apskritai nerinkti neprivalomos informacijos, o jei vis dėlto sudaroma galimybė ją pateikti, turi būti labai aiškiai nurodoma, kad nepateikus šios informacijos nebus jokių neigiamų pasekmių.

Duomenų valdytojas, rinkdamas asmens duomenis tiesiogiai iš duomenų subjekto, privalo suteikti duomenų subjektui informaciją apie savo rekvizitus ir buveinę arba tapatybę ir nuolatinę gyvenamąją vietą, kokiais tikslais ketinami tvarkyti duomenų subjekto asmens duomenys, kitą papildomą informaciją, kiek jos reikia, kad būtų užtikrintas teisingas asmens duomenų tvarkymas nepažeidžiant duomenų subjekto teisių.

Be to, labai svarbu, kad informacija būtų pateikiama vaikams suprantama forma. Kai asmens duomenys renkami internete, atitinkamas pranešimas turėtų būti pateikiamas kompiuterio ekrane prieš pradėdant rinkti asmens duomenis, be to, tokiu atveju rekomenduotina pateikti taip pat ir duomenų valdytojo kontaktinius duomenis elektroninėje erdvėje (pavyzdžiui, elektroninio pašto adresą ar kt.).

Nors Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas nenumato papildomų garantijų vaikui, kaip duomenų subjektui, tačiau, siekiant nepažeisti jo teisių, kai kuriais atvejais, atsižvelgiant į vaiko amžių, rekomenduotina paaiškinti, pavyzdžiui, ir tai, kas yra asmens duomenys.

Duomenų valdytojas gali nesuteikti pirmiau nurodytos informacijos, jei duomenų subjektas tokią informaciją jau turi (yra ją gavęs anksčiau ir pan.).

Teisė susipažinti su savo asmens duomenimis. Ši teisė įgyvendinama duomenų subjekto iniciatyva ir yra svarbi tuo, kad, susipažinęs su savo asmens duomenimis, jis gali įgyvendinti kitas teises, pavyzdžiui, reikalauti ištaisyti netikslus duomenis. Pasinaudodamas šia teise duomenų subjektas turi teisę gauti informaciją, iš kokių šaltinių ir kokie jo asmens duomenys surinkti, kokiu tikslu jie tvarkomi, kokiems duomenų gavėjams teikiami ir buvo teikti bent per paskutinius vienerius metus. Duomenų subjektas privalo pateikti duomenų valdytojui asmens tapatybę patvirtinantį dokumentą, t. y. įrodyti savo tapatybę, nes priešingu atveju asmens duomenys gali būti pateikti neturintiems teisės su jais susipažinti asmenims. Kai asmens duomenys tvarkomi internete, tapatybei patvirtinti gali būti naudojami prisijungimo vardai ir slaptažodžiai, kitos priemonės (pavyzdžiui, elektroninis parašas).

Duomenų subjektas turi teisę gauti informaciją, iš kokių šaltinių ir kokie jo asmens duomenys surinkti, kokiu tikslu jie tvarkomi, kokiems duomenų gavėjams teikiami ir buvo teikti bent per paskutinius vienerius metus.

Duomenų valdytojas, gavęs duomenų subjekto paklausimą dėl jo asmens duomenų tvarkymo, privalo atsakyti, ar su juo susiję asmens duomenys yra tvarkomi, ir pateikti duomenų subjektui prašomus duomenis ne vėliau kaip per 30 kalendorinių dienų nuo duomenų subjekto kreipimosi dienos. Duomenų subjekto prašymu tokie duomenys turi būti pateikiami raštu. Kartą per kalendorinius metus tokius duomenis duomenų valdytojas privalo teikti duomenų subjektui neatlyginotinai. Jei duomenų subjektas kreipiasi dažniau, duomenų valdytojas turi teisę gauti atlyginimą, tačiau jo dydis neturi viršyti darbo ir materialinių duomenų teikimo sąnaudų. Duomenų teikimo duomenų subjektui atlyginimo taisyklės patvirtintos Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu.¹⁷

Kalbant apie šios teisės įgyvendinimą reikia pasakyti, jog gali būti atveju, kai vaikas gali pats savarankiškai susipažinti su savo asmens duomenimis, kai šia teise naudojasi tėvai vaiko vardu arba kartu su vaiku. Sprendžiant, ar vaikas gali savarankiškai įgyvendinti šią teisę, reikia įvertinti daugelį aplinkybių, pavyzdžiui, ar konkrečiu atveju vaikas gali pats priimti sprendimus dėl asmens duomenų tvarkymo, ar tokios informacijos pateikimas nepažeis paties vaiko interesų. Kai kuriais atvejais taisyklės gali nustatyti

¹⁷ Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl Duomenų teikimo duomenų subjektui atlyginimo taisyklių patvirtinimo“ (2001) [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. kovo 31 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=234931>.

įstatymai, pavyzdžiui, Pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymo 7 straipsnio 4 dalyje numatyta, kad su nepilnamečio paciento iki 16 metų medicinos dokumentais turi teisę susipažinti jo atstovai.¹⁸ Vadovaudamasis šiuo įstatymu vyresnis nei 16 metų asmuo gali pats priimti sprendimus dėl savo asmens duomenų tvarkymo, įskaitant ir tai, kas turi teisę susipažinti su jo asmens duomenimis. Kai situacija nėra aiškiai reglamentuota, nuspręsti gali padėti tai, ar asmens duomenis pateikė pats vaikas, ar tėvai. Pažymėtina, kad vaikas turi teisę į asmeninį gyvenimą¹⁹, o į teisėtus vaiko interesus pirmiausia turi būti atsižvelgiama visur ir visada²⁰ – šia taisykle būtina vadovautis sprendžiant vaiko teisės susipažinti su savo asmens duomenimis įgyvendinimo klausimą.

Teisė reikalauti ištaisyti, sunaikinti ar sustabdyti savo asmens duomenų tvarkymo veiksmus. Ši teisė įgyvendinama tada, kai duomenų subjektas, susipažinęs su savo asmens duomenimis arba kitokiu būdu, nustato, kad jo asmens duomenys yra neteisingi, neišsamūs, netikslūs arba tvarkomi neteisėtai, nesąžiningai, ir kreipiasi į duomenų valdytoją su atitinkamu prašymu. Duomenų valdytojas privalo nedelsdamas ištaisyti neteisingus, neišsamius, netikslus asmens duomenis arba neatlyginamai patikrinti asmens duomenų tvarkymo teisėtumą, sąžiningumą ir sunaikinti neteisėtai ir nesąžiningai sukauptus asmens duomenis ir (arba) sustabdyti tokių asmens duomenų tvarkymo veiksmus, išskyrus saugojimą. Duomenų tvarkymo veiksmų sustabdymas reiškia, kad jie nebegali būti teikiami duomenų gavėjams, duomenų valdytojas negali jų naudoti nustatytiems tikslams ir kt. Kiti tvarkymo veiksmai su tokiais asmens duomenimis gali būti atliekami tik turint tikslą įrodyti aplinkybes, dėl kurių duomenų tvarkymo veiksmai buvo sustabdyti arba jei duomenų subjektas duoda sutikimą toliau tvarkyti savo asmens duomenis, taip pat jei reikia apsaugoti trečiųjų asmenų teises ar teisėtus interesus. Jokios kitos aplinkybės nepateisintų tokio asmens duomenų tvarkymo.

Siekiant užtikrinti duomenų teisingumą ir tikslumą, taip pat užkirsti kelią piktnaudžiavimui, asmens duomenys taisomi ir naikinami arba jų tvarkymo veiksmai sustabdomi pagal duomenų subjekto tapatybę ir jo asmens duomenis patvirtinančius dokumentus. Duomenų valdytojas privalo nedelsdamas pranešti duomenų subjektui apie jo prašymu atliktą ar neatliktą asmens duomenų ištaisymą, sunaikinimą ar asmens duomenų tvarkymo veiksmų sustabdymą. Apie ištaisytus ar sunaikintus asmens duomenis, sustabdytus asmens duomenų tvarkymo veiksmus duomenų valdytojas privalo nedelsdamas informuoti duomenų gavėjus, išskyrus įstatyme numatytus atvejus.

Pažymėtina, kad jei duomenų valdytojas abejoja asmens duomenų teisingumu, net ir nesant duomenų subjekto prašymo jis privalo sustabdyti tokių duomenų tvarkymo veiksmus, duomenis patikrinti ir patikslinti.

Siekiant užtikrinti duomenų teisingumą ir tikslumą, taip pat užkirsti kelią piktnaudžiavimui, asmens duomenys taisomi ir naikinami arba jų tvarkymo veiksmai sustabdomi pagal duomenų subjekto tapatybę ir jo asmens duomenis patvirtinančius dokumentus.

¹⁸ Lietuvos Respublikos pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymas (1996) [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. kovo 31 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=360565&p_query=&p_tr2=>>.

¹⁹ Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas (1996). 10 straipsnis [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. kovo 31 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=279424>>.

²⁰ Ten pat. 4 straipsnis.

Teisė nesutikti, kad būtų tvarkomi asmens duomenys. Įgyvendinant šią teisę svarbūs du aspektai. Pirma, šią teisę duomenų subjektas turi ne visada, o tik tais atvejais, kai asmens duomenų tvarkymas grindžiamas oficialių įgaliojimų įgyvendinimu, teisėto intereso siekimu (teisėto tvarkymo kriterijai, numatyti Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 5 straipsnio 1 dalies 5 ir 6 punktuose) arba, kai asmens duomenys tvarkomi ar ketinami tvarkyti tiesioginės rinkodaros tikslais. Antra, duomenų valdytojas privalo supažindinti duomenų subjektą su šia teise, kai tuo tarpu kitų duomenų subjekto teisių atžvilgiu tokios besąlyginės pareigos duomenų valdytojas neturi.

Kai duomenys tvarkomi ar ketinami tvarkyti tiesioginės rinkodaros tikslais, duomenų subjekto teisė nesutikti yra absoliuti – jis neprivalo nurodyti nesutikimo motyvų, o duomenų valdytojas privalo nedelsdamas ir nemokamai nutraukti asmens duomenų tvarkymo veiksmus ir informuoti duomenų gavėjus. Kitais atvejais duomenų subjekto nesutikimas turi būti teisiškai pagrįstas, t. y. privaloma nurodyti argumentus, susijusius su specifine duomenų subjekto padėtimi ir įrodančius, kad tvarkant asmens duomenis bus pažeisti jo interesai (pavyzdžiui, kyla grėsmė neteisėtai atskleisti duomenis apie įvaikinimą).

Kai duomenys tvarkomi ar ketinami tvarkyti tiesioginės rinkodaros tikslais, duomenų subjekto teisė nesutikti yra absoliuti – jis neprivalo nurodyti nesutikimo motyvų, o duomenų valdytojas privalo nedelsdamas ir nemokamai nutraukti asmens duomenų tvarkymo veiksmus ir informuoti duomenų gavėjus.

1.2.4. Kiti reikalavimai, kuriuos turi įgyvendinti duomenų valdytojas

Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas numato ir daugiau reikalavimų, kuriuos turi įgyvendinti duomenų valdytojas, duomenų tvarkytojas, o kai kuriais atvejais yra ir tiesioginių įpareigojimų darbuotojams, tvarkantiems asmens duomenis.

Asmens duomenis duomenų valdytojas gali tvarkyti automatinio būdu tik pranešęs apie tai Valstybinei duomenų apsaugos inspekcijai.²¹ Taip pat pažymėtina, kad įstatymo nustatytais atvejais, pavyzdžiui, kai automatinio būdu ketinama tvarkyti ypatingus asmens duomenis, Valstybinė duomenų apsaugos inspekcija atlieka išankstinę patikrą.²² Duomenų valdytojas apie nurodytus atvejus privalo pranešti, o asmens duomenų tvarkymo veiksmai gali būti atliekami tik gavus leidimą.

²¹ Pranešimo tvarka yra patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu „Dėl Asmens duomenų valdytojų valstybės registro reorganizavimo, šio registro nuostatų ir asmens duomenų valdytojų pranešimo apie duomenų tvarkymą automatinio būdu tvarkos patvirtinimo“. 2002 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. balandžio 12 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=331226>. Rekomenduojama pranešimo forma yra patvirtinta Valstybinės duomenų apsaugos inspekcijos direktoriaus įsakymu „Dėl Valstybinės duomenų apsaugos inspekcijos direktoriaus 2006 m. vasario 6 d. įsakymo Nr. 1T-8, „Dėl rekomenduojamos pranešimo apie duomenų tvarkymą formos“ pakeitimo“. 2009 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. balandžio 12 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.ada.lt/images/cms/File/Teises%20aktai/Pranesimo%20formos%20isakymas%2020090213.doc>>.

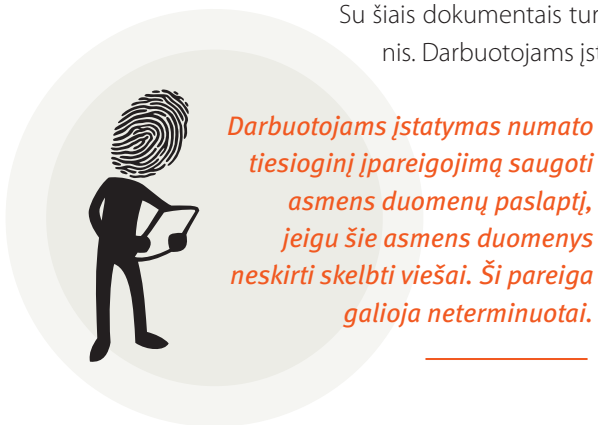
²² Atvejai, kada turi būti atliekama išankstinė patikra, nurodyti Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 33 straipsnio 1 dalyje. 1996 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. balandžio 12 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=400103>. Išankstinės patikros atlikimo taisyklės patvirtintos Valstybinės duomenų apsaugos inspekcijos direktoriaus įsakymu „Dėl Valstybinės duomenų apsaugos inspekcijos direktoriaus 2006 m. vasario 2 d. įsakymo Nr. 1T-6, „Dėl Išankstinės patikros atlikimo taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo“. 2009 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. balandžio 12 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=336317&p_query=&p_tr2=>>.

Duomenų valdytojas ir duomenų tvarkytojas privalo įgyvendinti tinkamas organizacines ir technines priemones,²³ skirtas asmens duomenims apsaugoti nuo atsitiktinio ar neteisėto atskleidimo, sunaikinimo, taip pat nuo bet kokių kitų neteisėto tvarkymo veiksmų. Jeigu duomenų valdytojas įgalioja duomenų tvarkytoją tvarkyti asmens duomenis, jis privalo parinkti tokį duomenų tvarkytoją, kuris garantuotų reikiamas technines ir organizacines duomenų apsaugos priemones ir užtikrintų, kad tokių priemonių būtų laikomasi. Šios priemonės turi būti išdėstytos rašytinės formos dokumente, pavyzdžiui, duomenų valdytojo patvirtintose asmens duomenų tvarkymo taisyklėse, duomenų valdytojo ir duomenų tvarkytojo sudarytoje sutartyje ir pan.

Su šiais dokumentais turi būti pasirašytinai supažindinami darbuotojai, tvarkantys asmens duomenis. Darbuotojams įstatymas numato tiesioginį įpareigojimą saugoti asmens duomenų paslaptį,

jeigu šie asmens duomenys neskirti skelbti viešai. Ši pareiga galioja pasitraukus iš valstybės tarnybos, perėjus dirbti į kitas pareigas arba pasibaigus darbo ar sutartiniais santykiams, t. y. neterminuotai.

Įstatymas numato, kad duomenų valdytojas turi teisę paskirti už duomenų apsaugą atsakingą asmenį ar padalinį. Nors tai yra teisė, o ne pareiga, tačiau tokio asmens paskyrimas labai svarbus siekiant užtikrinti efektyvią asmens duomenų apsaugą – tinkamai įgyvendinti teisės aktų reikalavimus, duomenų saugumo priemones ir duomenų subjekto teises.²⁴

Darbuotojams įstatymas numato tiesioginį įpareigojimą saugoti asmens duomenų paslaptį, jeigu šie asmens duomenys neskirti skelbti viešai. Ši pareiga galioja neterminuotai.

1.2.5. Duomenų subjektų teisių gynimo tvarka

Nemažai valstybės institucijų ir pareigūnų įvairiais aspektais gina duomenų subjekto teises ir teisėtus interesus (žr. 4 lentelę). Šiame skyriuje aptariama, koku atveju į kokią instituciją ar pareigūną derėtų kreiptis.

Kaip jau minėta, duomenų subjektas, siekdamas įgyvendinti savo teises ar manantis, kad tam tikri duomenų valdytojo veiksmai ar neveikimas pažeidžia jo teisėtus interesus (pavyzdžiui, asmens duomenys surinkti neteisėtai), pirmiausia **turi teisę** kreiptis į duomenų valdytoją su atitinkamu prašymu. Tai gali būti greitas ir efektyvus teisių gynimo būdas, ypač jei duomenų valdytojas skiria pakankamai dėmesio asmens duomenų tvarkymo teisėtumui užtikrinti ir duomenų subjekto teisėms įgyvendinti. Tačiau tai yra teisė, o ne pareiga – jei duomenų subjektas mano, kad toks kreipimasis problemos neišspręs, dėl galimai neteisėto asmens duomenų tvarkymo ar kitų duomenų valdytojo veiksmų (neveikimo) jis gali pateikti skundą Valstybinei duomenų apsaugos inspekcijai ar kreiptis į kitą instituciją (pareigūną).

²³ Reikalavimai organizacinėms ir techninėms duomenų saugumo priemonėms yra patvirtinti Valstybinės duomenų apsaugos inspekcijos direktoriaus įsakymu „Dėl Bendrųjų reikalavimų organizacinėms ir techninėms duomenų saugumo priemonėms patvirtinimo“. 2008 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. balandžio 12 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=331500&p_query=&p_tr2=> bei „Dėl bendrųjų reikalavimų organizacinėms ir techninėms duomenų saugumo priemonėms patvirtinimo“ pakeitimo“. 2010 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. balandžio 12 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=383237>.

²⁴ Už duomenų apsaugą atsakingo asmens ar padalinio funkcijos, taip pat kai kurios duomenų valdytojo pareigos yra įtvirtintos Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 32 straipsnyje. Šias funkcijas reikėtų įtraukti į pareigybės aprašymą. 1996 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. balandžio 12 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=400103>.

4 lentelė. Valstybės institucijos (pareigūnai) ir jų kompetencija

Valstybės institucija (pareigūnas)	Kompetencija
Valstybinė duomenų apsaugos inspekcija	Nagrinėja skundus ²⁵ dėl asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo, taip pat dėl Elektroninių ryšių įstatymo devintojo skirsnio pažeidimų (pavyzdžiui, dėl nepageidaujamų elektroninio pašto pranešimų siuntimo tiesioginės rinkodaros tikslais ir kt.). Vaiko vardu skundą turi pateikti tėvai. Skundas išnagrinėjamas per 2 mėnesius, išimtiniais atvejais šis terminas gali būti pratęstas, bet ne daugiau kaip dar 2 mėnesiams. Nustačiusi pažeidimų Valstybinė duomenų apsaugos inspekcija gali duoti duomenų valdytojui privalomus nurodymus dėl asmens duomenų tvarkymo ir apsaugos arba surašyti administracinio teisės pažeidimo protokolą.
Žurnalistų etikos inspektorius	Nagrinėja skundus dėl asmens duomenų tvarkymo, teisės į privatus gyvenimo apsaugą pažeidimo, dėl garbės ir orumo pažeidimo visuomenės informavimo priemonėse (internetu naujienų portaluose, elektroniniuose dienraščiuose ir kt.), prižiūri, kaip įgyvendinamos Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo nuostatos. Vaiko vardu skundą turi pateikti tėvai. Skundas išnagrinėjamas per 3 mėnesius. Žurnalistų etikos inspektoriaus sprendimų vykdymas yra privalomas, už jų nevykdymą gali būti skiriama administracinė nuobauda.
Vaiko teisių apsaugos kontrolierius	Nagrinėja skundus ²⁶ dėl vaiko teisės į asmeninį gyvenimą, bendravimą, susirašinėjimo slaptumą, kitų vaiko teisių pažeidimų. Į šį pareigūną patartina kreiptis ir tada, kai kyla konfliktas tarp vaiko ir tėvų dėl vaiko teisių įgyvendinimo. Vaikas į šią įstaigą gali kreiptis savarankiškai. Skundas ištiriamas per 3 mėnesius, prireikus šis terminas gali būti pratęstas. Kontrolieriaus priimami sprendimai yra rekomendacinio pobūdžio (neprivalomi).
Ryšių reguliavimo tarnyba	Fiksuoja pranešimus apie nelegalaus turinio (pedofilinio, pornografinio, kurstančio rasinę ir tautinę nesantaiką) informaciją internete. Šiuos pranešimus galima pateikti internetu anonimiškai. ²⁷
Lietuvos kriminalinės policijos biuras	Į policiją ²⁸ reikėtų kreiptis tada, kai kyla įtarimas, kad sukčiai perėmė prisijungimo vardus, slaptažodžius, kitus tapatybės nustatymo internete duomenis, pasisavino pinigus ar padarė kitos žalos, taip pat jei vaikas patyrė grasinimus ar kitokią psichinę prievartą internete. Pranešimai apie viešo naudojimo kompiuterių tinkluose neskelbtinos informacijos kontrolės ir ribojamos viešosios informacijos platinimo tvarkos ²⁹ pažeidimus registruojami telefonu (8 5) 272 5372, el. paštu informacija@policija.lt

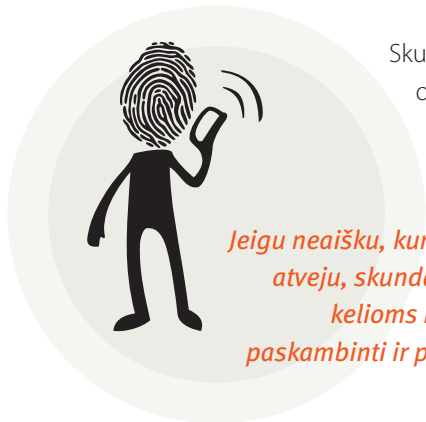
²⁵ Atmintinė asmenims, ketinantiems kreiptis į Valstybinę duomenų apsaugos inspekciją, bei skundo forma. 2007 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. balandžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.ada.lt/index.php?lng=lt&action=page&id=463>>.

²⁶ Skundo forma ir turinys [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. birželio 6 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www3.lrs.lt/pls/inter/vaikai?sakId=7911&kalbld=1>>.

²⁷ Pranešimų anketa [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. balandžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.draugiskasinternetas.lt/lt/main/report>>.

²⁸ Pareiškimas ar pranešimas apie padarytą teisės pažeidimą [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. balandžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <https://ep.policija.lt/form1.php?form_tipas=1>. Taip pat galima kreiptis elektroniniu paštu cyberpolice@policija.lt.

²⁹ Ši tvarka patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu „Dėl Viešo naudojimo kompiuterių tinkluose neskelbtinos informacijos kontrolės ir ribojamos viešosios informacijos platinimo tvarkos patvirtinimo“. 2003 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. balandžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_I?p_id=236105>.

Jeigu neaišku, kur kreiptis konkrečiu atveju, skundą galima adresuoti kelioms institucijoms, arba paskambinti ir paklausti patarimo.

Skundą galima pateikti asmeniškai, paštu, elektroniniu paštu (elektroniniu paštu pateiktas skundas turi būti pasirašytas saugiu elektroniniu parašu arba pareiškėjo tapatybė turi būti patvirtinta kitu būdu, išskyrus atvejus, kai institucija priima paprastus elektrinius pranešimus), kai kuriais atvejais – atsiųsti faksu. Jei kreipiamasi žodžiu, institucija turi teisę pradėti tyrimą

savo iniciatyva. Anoniminiai skundai gali būti netiriami, jei atsakinga institucija nenusprendžia kitaip, o tie, kuriuose nurodyta pareiškėjo tapatybė – privalo būti ištirti, o pareiškėjas informuojamas apie priimtą sprendimą. Prie skundo reikia pridėti turimus įrodymus (pavyzdžiui, duomenų valdytojo atsakymą ir kt.) ar jų aprašymą.

Svarbu žinoti, jog, įtarus bet kokį pažeidimą, būtina išsaugoti visus jo įrodymus ir juos pateikti kartu su skundu – tai labai palengvina atsakingų institucijų darbą tiriant skundus, o nesant įrodymų kai kuriais atvejais skundo tyrimas apskritai negalimas.³⁰ Be to, pagalbos reikia ieškoti nedelsiant, vos tik sužinoma ar įtariama tapus pažeidimo auka. Tai svarbu dėl to, kad praėjus ilgesniam laiko tarpui gali tapti nebeįmanoma nustatyti pažeidimo, o kai kuriais atvejais skundai paduoti yra nustatyti terminai, pavyzdžiui, 1 metai nuo pažeidimo padarymo dienos.³¹ Jeigu neaišku, kur kreiptis konkrečiu atveju, skundą galima adresuoti kelioms institucijoms, arba paskambinti ir paklausti patarimo – jei įstaiga nebus kompetentinga konkrečiu klausimu, specialistai patars, kur derėtų kreiptis. Net ir tuo atveju, jei skundas bus pateiktas institucijai, kuri neturi įgaliojimų jį tirti, ji ne vėliau kaip per 5 darbo dienas perduos skundą kompetentingai institucijai, ir apie tai praneš asmeniui.³²

Jei minėtų institucijų sprendimai netenkina, juos galima skųsti teismui įstatymų nustatyta tvarka. Pažymėtina, kad nė viena iš nurodytų institucijų nesprensdžia turtinės ir neturtinės žalos atlyginimo klausimų – dėl to taip pat reikia kreiptis į teismą.

Emocinę paramą ir konsultacijas vaikams teikia įvairios nevyriausybinės organizacijos, pavyzdžiui, Vaikų linija telefonu 116 111, laiškais ir internetu, Jaunimo linija telefonu 8 800 28 888 ir internetu.

Nė viena iš skundus ir pranešimus nagrinėjančių institucijų nesprensdžia turtinės ir neturtinės žalos atlyginimo klausimų – dėl to reikia kreiptis į teismą.

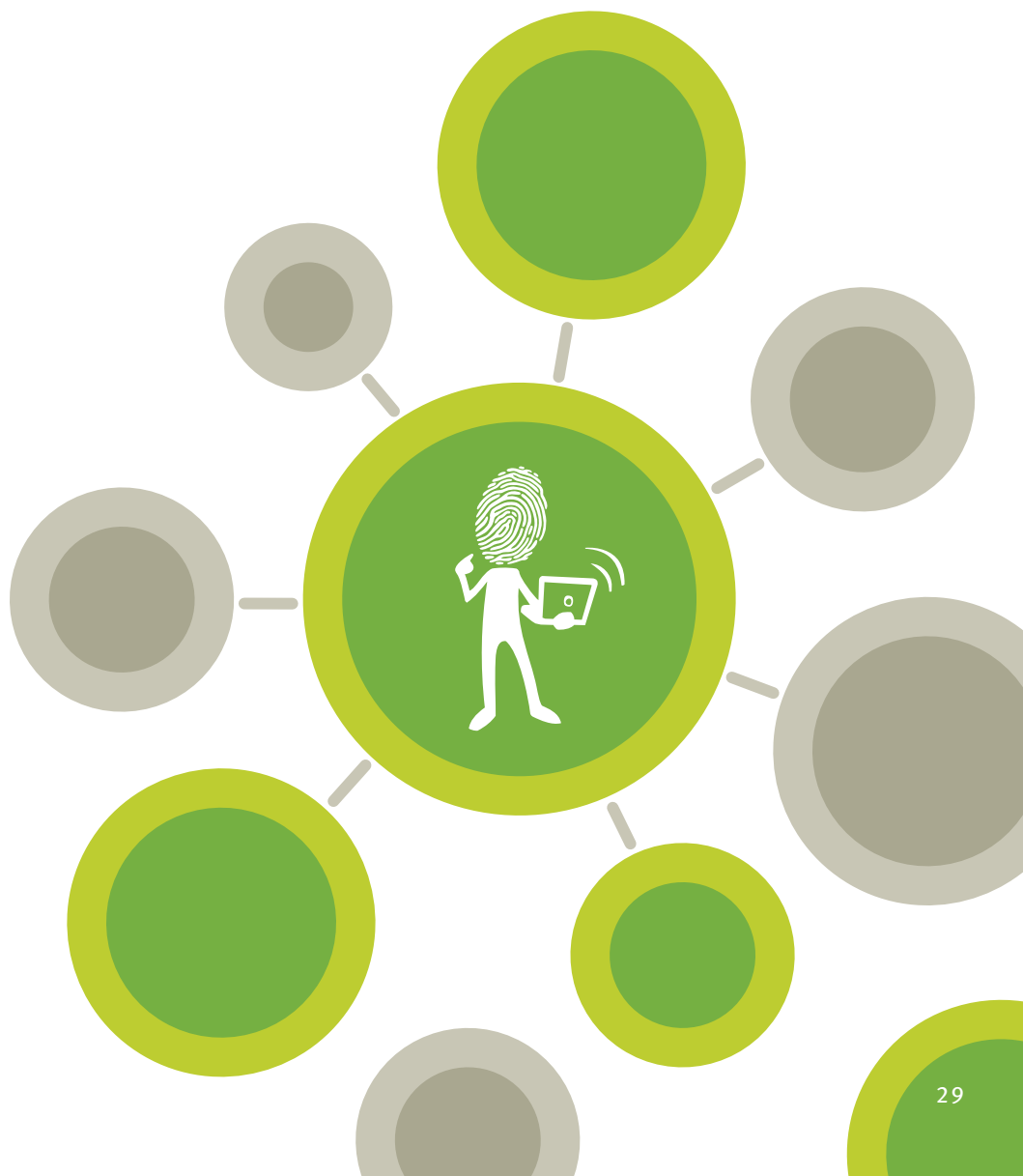
³⁰ Pavyzdžiui, teikiant skundą dėl nepageidaujamo elektroninio pašto pranešimo, reikia pateikti ir šio pranešimo aprašą. Informacija „Kaip parengti elektroninio pašto pranešimo aprašą?“ [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. balandžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.ada.lt/images/cms/File/Apraso%20parengimo%20tvarka%204.pdf>>.

³¹ Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymas (2000). 19 straipsnis [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. balandžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=312295>.

³² Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymas (1999). 23 straipsnio 4 dalis [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. balandžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=390913>.

2. Informacija tēvams

Milda Mačēnaitē

2. Informacija tėvams

Milda Mačėnaitė

Šio skyriaus tikslas yra padėti tėvams geriau suvokti jų vaidmenį įgyvendinant vaikų teisę į privatumą ir duomenų apsaugą bei pateikti patarimų, kaip auklėti ir apsaugoti vaikus nuo pavojų jų privatumui virtualioje erdvėje.

2.1. Vaiko privatumas ir tėvų vaidmuo

2.1.1. Vaiko teisė į privatumą ir asmens duomenų apsaugą

Vaikas teisę į privatumą ir duomenų apsaugą įgyja nuo gimimo. Ši vaiko teisė yra viena iš pagrindinių žmogaus teisių, kurią numato ir gina tarptautiniai dokumentai ir Lietuvos Respublikos įstatymai.¹ Privatumo apsauga reiškia, kad nė vienas vaikas neturi patirti neteisėto kišimosi į jo asmeninį, šeimyninį gyvenimą, būsto neliečiamybę, susirašinėjimo paslaptį. Tai taip pat reiškia, jog asmeninė su vaiku susijusi informacija (asmens duomenys) turi būti saugoma ir gali būti naudojama tik konkrečioms tikslams ir teisės aktų nustatytais pagrindais.

Vaiko teisė į privatumą ir asmens duomenų apsaugą yra nepriklausoma nuo tėvų teisių. Tėvai, kaip ir visi kiti asmenys, turi gerbti šią teisę ir padėti vaikui tinkamai ja pasinaudoti.

Pagal Lietuvos Respublikos įstatymus vaikas iki 18 metų yra laikomas neveiksnium, kitaip tariant, daugeliu atvejų teisiniuose santykiuose negali veikti savo vardu.

2.1.2. Atstovavimas vaikui

Pagal Lietuvos Respublikos įstatymus vaikas iki 18 metų yra laikomas neveiksnium, kitaip tariant, daugeliu atvejų teisiniuose santykiuose negali veikti savo vardu. Neveiksnumas reiškia, jog dėl nepakankamos brandos vaikas negali visiškai suprasti ir priimti savo teisių bei pareigų, įgyvendinti ir tinkamai ginti savo interesus. Šiuo laikotarpiu įstatymai įpareigoja tėvus būti teisėtais vaiko atstovais ir juo rūpintis, jį auklėti, globoti, jam atstovauti, ginti jo teises ir teisėtus interesus.²

¹ Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija. 16 straipsnis [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. kovo 15 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=18370&p_query=&p_tr2=>>.

Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. 8 straipsnis [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. kovo 15 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=19841>>.

Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija. 7–8 straipsniai [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. kovo 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://eur-lex.europa.eu/lt/treaties/dat/32007X1214/htm/C2007303LT.01000101.htm>>.

Lietuvos Respublikos Konstitucija (1992). 22 straipsnis [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. kovo 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www3.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija.htm>>.

Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas (1996). 10 straipsnis [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. kovo 15 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=279424>>.

² Tik nepilnamečiai, kurie remiantis Lietuvos Respublikos įstatymais pripažįstami veiksniais (t. y. emancipuojami), įgyvendinti savo teises gali patys.

Atstovaudami vaikui, kol jis taps veiksnius, tėvai ne tik įgyja teisę veikti vaiko vardu, bet ir prisiima pareigas, kurias turi įgyvendinti. Toliau aptariamos tėvų pareigos atstovaujant vaikui bei įgyvendinant jo teisę į privatumą ir duomenų apsaugą.

Atsižvelgti į teisėtus vaiko interesus

Priimdami su vaiko duomenų apsauga susijusius sprendimus ar sprenddami galimą savo ir vaiko nuomonių konfliktą, tėvai visur ir visada turėtų rūpintis vaiko interesais. Tėvų teisių ir pareigų vaikų atžvilgiu įgyvendinimas būdais, kurie pažeidžia vaiko teises bei jo teisėtus interesus, taip pat tėvų neveikimas dėl pažeistų vaiko teisių gynimo vertintini kaip prieštaraujantys teisėtiems vaiko interesams. Pavyzdžiui, vaiko nuotraukų, kurios gali pažeminti jo orumą, internete publikavimas yra netinkamas tėvų teisės į komunikaciją ir informacijos laisvę įgyvendinimas. Pastebėjus pažeidimą, skundo kompetentingoms institucijoms nepateikimas – vaiko teisėtus interesus pažeidžiantis veiksmas.

Išklausti vaiko nuomonę

Sprendžiant su vaiko duomenų apsauga susijusius klausimus, vaikas, gebantis suformuluoti savo pažiūras ir išsakyti savo nuomonę, turi teisę būti išklaustas. Jei vaiko nuomonė prieštarauja jo paties interesams arba vaikas dėl naivumo ar brandos stokos yra nepajėgus numatyti pavojų privatumui, tėvai yra atleisti nuo pareigos vadovautis vaiko nuomone.

Leisti vaikui dalyvauti priimant sprendimus

Įgyvendindami vaiko teises, susijusias su jo duomenų apsauga, tėvai turėtų būti suinteresuoti ne tik nuolat tartis su vaiku, bet, atsižvelgdami į vaiko amžių ir fizinį bei psichologinį išsivystymą, įtraukti jį ir į sprendimų priėmimo procesą.

Galimybė efektyviai dalyvauti priimant sprendimus yra tiesiogiai susijusi su vaiko branda. Pasiekę tam tikrą brandos lygį, vaikai tampa pajėgūs išsakyti savo nuomonę, ją pagrįsti ir tokiu būdu tinkamai dalyvauti sprendžiant savo privatumo apsaugos klausimus. Nors universalią brandaus vaiko amžiaus ribą apibrėžti yra sunku, galima išskirti du vaiko brandos etapus (iki 14 metų ir 14–18 metų) ir nustatyti susijusias tėvų pareigas bei atsakomybę (žr. 1 lentelę).

Atstovaudami vaikui, kol jis taps veiksnius, tėvai ne tik įgyja teisę veikti vaiko vardu, bet ir prisiima pareigas, kurias turi įgyvendinti.

Įgyvendindami vaiko teises, susijusias su jo duomenų apsauga, tėvai turėtų būti suinteresuoti ne tik nuolat tartis su vaiku, bet, atsižvelgdami į vaiko amžių ir fizinį bei psichologinį išsivystymą, įtraukti jį ir į sprendimų priėmimo procesą.

1 lentelė. Tėvų vaidmuo priklausomai nuo vaiko amžiaus

Vaiko amžius	Tėvų (globėjų) vaidmuo ir atsakomybė
Vaikai iki 14 metų	<p>Tėvai veikia vaiko vardu, priima sprendimus dėl vaiko teisės į privatumą tinkamo įgyvendinimo, gina susijusias vaiko, kaip duomenų subjekto, teises bei duoda (arba atsako duoti) sutikimą dėl vaiko asmens duomenų tvarkymo.</p> <p>Tėvai atsako už neteisėtą vaiko elgesį ir privatumo pažeidimus virtualioje erdvėje bei už vaiko neteisėto elgesio sukeltas neigiamas pasekmes kitiems asmenims. Pavyzdžiui, 13 metų vaikui paskelbus melagingą, išgalvotą ar pramanytą asmeninę informaciją apie bendraamžį, kuri neatitinka tikrovės ir žemina jo garbę ir orumą, nukentėjusio vaiko tėvai iš informaciją paskelbusiojo tėvų galėtų reikalauti informaciją paneigti bei atlyginti turčinę ir neturčinę žalą.</p>
Vaikai nuo 14 iki 18 metų	<p>Tėvai veikia kartu su vaikais ir juos skatina aktyviau dalyvauti priimant su privatumu susijusius sprendimus. Šio amžiaus vaikai priklausomai nuo jų brandos ir situacijos, kurioje veikia, sprendimus dėl savo asmens duomenų tvarkymo gali priimti patys. Tėvai visada išlaiko teisę veikti nepilnamečių vaikų vardu gindami jų interesus.</p> <p>Nuo 16 m. paaugliai gali patys atsakyti už savo elgesį virtualioje erdvėje ir būti patraukti administracinėn atsakomybėn už neteisėtą asmens duomenų tvarkymą bei baudžiamojon atsakomybėn už neteisėtą elektroninių ryšių tinklais siunčiamų pranešimų perėmimą, neteisėtą informacijos apie privatų asmens gyvenimą rinkimą, kitų asmenų šmeižimą ar įžeidimą.</p>

Nepiktnaudžiauti tėvų valdžia

Įgyvendindami vaiko teisę į privatų gyvenimą ir asmens duomenų apsaugą, tėvai turi išskirtines teises vaiko atžvilgiu, bet kartu ir didesnę atsakomybę, žinodami daugiau apie vaiko asmeninį gyvenimą nei svetimi žmonės. Vis dėlto tėvai neturėtų pamiršti, jog jų valdžia vaiko atžvilgiu nėra absoliuti ir jų teisė kištis į vaiko privatumą bei pažeisti jo teisėtus interesus gali būti toleruojama tik tiek, kiek ji yra būtina tinkamai įgyvendinant atstovavimo pareigą. Pavyzdžiui, tėvų noras susipažinti su vaiko internetinėje registracijos anketoje pateiktais asmens duomenimis (tarkim, informacija, susijusia su lytine orientacija) iš smalsumo ar siekiant vaiką nubausti vertintinas kaip vaiko teisę į asmeninį gyvenimą pažeidžiantis veiksmas.

Įgyvendindami vaiko teisę į privatų gyvenimą ir asmens duomenų apsaugą, tėvai turi išskirtines teises vaiko atžvilgiu, bet kartu ir didesnę atsakomybę, žinodami daugiau apie vaiko asmeninį gyvenimą nei svetimi žmonės.

2.1.3. Vaiko (duomenų subjekto) teisių įgyvendinimas

Atstovaudami vaikui tėvai pagal Lietuvos Respublikos įstatymus privalo vieni arba kartu su vaiku įgyvendinti jo, kaip duomenų subjekto, teises, t. y. gauti informaciją apie vaiko asmens duomenų tvarkymą, susipažinti su tvarkomais duomenimis, reikalauti ištaisyti, sunaikinti asmens duomenis ar sustabdyti jų tvarkymo veiksmus, nesutikti su asmens duomenų tvarkymu (žr. skyrių apie duomenų subjekto teisių įgyvendinimą bendrojoje dalyje).

2.1.4. Sutikimo tvarkyti asmens duomenis davimas

Kaip jau minėta šio leidinio bendrojoje dalyje, vienas iš teisinių pagrindų, kuriuo remdamasis duomenų valdytojas gali tvarkyti asmens duomenis, yra duomenų subjekto sutikimas. Toks sutikimas ne tik leidžia teisėtai tvarkyti asmens duomenis, bet kartu ir suteikia jį davusiam subjektui galimybę kontroliuoti, daryti įtaką ir priimti sprendimus jo duomenų tvarkymo srityje.

Duodant sutikimą dėl vaiko asmens duomenų tvarkymo, tėvams rekomenduotina susipažinti su duomenų tvarkymo taisyklėmis, kartais vadinamomis privatumo politika, kurios turėtų informuoti, kas renka asmeninę informaciją, koku tikslu ir ar ja dalinsis su kitais gavėjais.

2.1.4.1. Nepilnamečio sutikimas

Vaiko iki 18 metų, kaip duomenų subjekto, vardu sutikimą tvarkyti jo asmens duomenis gali duoti tėvai arba jo teisėti atstovai. Kaip jau minėta, duodami sutikimą tėvai yra įpareigoti atsižvelgti į vaiko valią ir teisėtus vaiko interesus. Tėvų duotą sutikimą vaikas, sulaukęs amžiaus, kai pats savarankiškai gali spręsti dėl savo asmens duomenų tvarkymo, turi teisę atšaukti arba atnaujinti. Duodant sutikimą dėl vaiko asmens duomenų tvarkymo, tėvams rekomenduotina susipažinti su duomenų tvarkymo taisyklėmis, kartais vadinamomis privatumo politika, kurios turėtų informuoti, kas renka asmeninę informaciją, koku tikslu ir ar ja dalinsis su kitais gavėjais.

Jau davę sutikimą dėl vaiko asmens duomenų tvarkymo, bet pakeitę nuomonę arba būdami nepatenkinti tuo, kaip vykdomi vaiko asmens duomenų tvarkymo veiksmai, tėvai gali atšaukti sutikimą. Atšaukus sutikimą, duomenų valdytojas nebegalės tęsti vaiko asmens duomenų tvarkymo. Verta atkreipti dėmesį, jog, atšaukus sutikimą dėl vaiko asmens duomenų tvarkymo, daugelis socialinių tinklų ar pažinčių portalų gali apriboti ar panaikinti vaiko teisę naudotis jų paslaugomis.

Tam tikrais atvejais tikėtina, jog vaikas pats supras duomenų tvarkymo veiksmus, jo tikslus bei gebės įvertinti to pasekmes. Pavyzdžiui, vaikams nuo 13 metų skirtame pokalbių kambaryje pateikus vartotojo vardą ar slapyvardį bei slaptažodį norint užsiregistruoti 16 metų vaikui arba siekiant užsisakyti naujienlaiškį įvedant el. pašto adresą paaugliams skirtame tinklalapyje. Tokiais atvejais tėvų sprendžiamasis vaidmuo bus minimalus.³ Taigi, atsižvelgiant į tinklalapio specifiką, vaiko amžių ir gebėjimus,

³ Nors pats vaikas gali priimti sprendimą dėl savo duomenų tvarkymo, tėvai išlaiko pareigą stebėti vaiko veiksmus, patarti bei ginti vaiko teises.

kai kuriais atvejais vyresnio amžiaus vaikai (ne jaunesni nei 14 metų) gali patys sutikti ar atsisakyti duoti sutikimą dėl jų asmens duomenų tvarkymo.

Nepaisant galimų išimčių, tėvų sutikimas visada būtinas, kai:

Siekiami rinkti vaiko ypatingus duomenis (apie sveikatą, rasinę ar etninę kilmę (tautybę), lytinę orientaciją ir kt.), nes neteisėtas šių jautrių duomenų panaudojimas gali turėti itin skaudžių bei ilgalaikių diskriminacinio pobūdžio pasekmių vaikui ar jo socialinei aplinkai ir net paveikti vaiko vystymąsi. Didesnio tėvų dėmesio reikalauja ir sutikimas dėl vaiko asmens duomenų tvarkymo tiesioginės rinkodaros tikslais;

Duomenų valdytojas **ketina atskleisti su vaiku susijusią informaciją kitiems asmenims ar įmonėms, ją panaudoti kitu nei gavo tikslu arba viešai publikuoti tinklalapyje;**

Kai naudojami vaiko vaizdo duomenys bei atvaizdas (pavyzdžiui, filmuoti, garso ir vaizdo įrašai, fotografijos) **visuomenės informavimo priemonėse**, tokiose kaip elektroniniai dienraščiai, naujienų portalai ar asmeniniai internetiniai tinklaraščiai (angl. *blog*), kurių tikslas yra viešai skleisti informaciją. Svarbu atsiminti, jog remiantis Lietuvos Respublikos įstatymais tvarkyti vaiko vaizdo duomenis ir atvaizdą visuomenės informavimo priemonėse galima tik gavus vieno iš tėvų ir paties vaiko sutikimą. Vaiko sutikimo reikėtų prašyti, kai jis sulaukia amžiaus, nuo kurio gali spręsti dėl savo asmens duomenų tvarkymo. Pažymėtina, jog tėvų pareiga – ne tik duoti sutikimą dėl vaiko asmens duomenų tvarkymo, bet ir jį gauti, jei jie patys ketina skelbti ar gauti kitų vaikų nuotraukas ar asmeninę informaciją internete. Plačiau apie reikalavimus tėvams fotografuojant ir skelbiant vaiko nuotraukas žiūrėti skyrelį mokytojams.

Remiantis Lietuvos Respublikos įstatymais tvarkyti vaiko vaizdo duomenis ir atvaizdą visuomenės informavimo priemonėse galima tik gavus vieno iš tėvų ir paties vaiko sutikimą.

2.1.4.2. Interesų konfliktai

Gali būti situacijų, kai tėvų nuomonė sutikimo dėl asmens duomenų tvarkymo klausimu prieštarauja vaiko nuomonei. Pavyzdžiui, jei vaikas norėtų užsiregistruoti konkrečiame interneto tinklalapyje ir sutikti su jo duomenų tvarkymo taisyklėmis, o tėvai tam nepritarų. Šis ir panašūs konfliktai sprendžiami atsižvelgiant į teisėtus vaiko interesus, kurie turėtų nusverti atstovavimo vaikui principą, bet kartu įvertinant galimas grėsmes vaiko privatumui.

Konfliktai sprendžiami atsižvelgiant į teisėtus vaiko interesus, kurie turėtų nusverti atstovavimo vaikui principą, bet kartu įvertinant galimas grėsmes vaiko privatumui.

2.2. Vaiko auklėjimas ir apsauga

Internetui tapus neatskiriama vaikų kasdienio gyvenimo dalimi, šiuolaikiniai tėvai susiduria su naujais iššūkiais. Jie priversti apsaugoti vaiką internete nuo grėsmių jo privatumui, bet tuo pačiu metu per daug neriboti jo galimybių naudotis vertinga informacija, bendrauti, reikšti pažiūras bei įsitikinimus, tyrinėti ir tobulėti. Be to, tėvai turi mokyti vaikus atsakingo elgesio su kitais interneto vartotojais ir atsakomybės už savo veiksmus. Šiame skyriuje tėvai gaus žinių apie galimas grėsmes vaiko privatumui bei švietimo ir technines priemones, padėsiančias jų išvengti.

2.2.1. Pavojai internete

Vaikai internete kasdien gali susidurti su grėsmėmis jų privatumui. Dažniausiai šios grėsmės yra susijusios su privačios informacijos paviešimu, reputacijos sugadinimu, el. pašto adreso naudojimu nepageidaujamiems pranešimams siųsti, grasinimais, patyčiomis ar persekiojimu.⁴ Be šių neigiamus psichologinius ir socialinius padarinius, ypač stresą bei gėdą, galinčių sukelti grėsmių, internete vaikų tyko ir finansinių pasekmių visai šeimai galintys turėti nemalonumai, pavyzdžiui, pinigų pasisavinimas ar sandorių sudarymas išviliojus iš vaiko tėvų asmens duomenis, pavogus tapatybę ar perėmus duomenis naudojant virusus. Nereikėtų pamiršti ir galimų pavojų fiziniam vaiko saugumui, jei po pokalbių internete jis nuspręstų susitikti su internetiniu draugu akis į akį.

Siekdamas apsaugoti vaikų privatumą, kiekvienas tėvas turėtų gerai išmanyti pavojus bei nuolat apie tai kalbėtis su vaikais (žr. 2 lentelę). Kalbėdami apie šiuos pavojus tėvai turėtų nepamiršti, jog vaikai dažnai gerai nesuvokia neigiamų interneto naudojimo pasekmių ir tinkamai neįvertina rizikos.⁵ Todėl svarbu išmokyti vaikus ne tik vertinti interneto teikiamas galimybes, bet ir įžvelgti galimas grėsmes bei nesivadovauti nuomone, jog „man taip neatsitiks“.

Daugiau informacijos apie grėsmes internete galima rasti:

Lietuvos Respublikos ryšių reguliavimo tarnybos iniciatyva parengtame tinklalapyje www.esaugumas.lt, programos „Saugesnis internetas“ svetainėje www.draugiskasinternetas.lt, Lietuvos vartotojų tinklalapyje www.eprivatumas.lt bei atliekant nemokamą nuotolinio mokymosi kursą „Apsaugokime save ir vaikus internete“ (<http://ekursai.langasiateiti.lt>).

Svarbu išmokyti vaikus ne tik vertinti interneto teikiamas galimybes, bet ir įžvelgti galimas grėsmes bei nesivadovauti nuomone, jog „man taip neatsitiks“.

⁴ Tyrimas „Tikslinių grupių poreikių analizė Lietuvoje vaikų privatumo klausimais“. Lietuvos vartotojų institutas. 2010 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. gegužės 20 d.]. Prieiga per internetą: <www.eprivatumas.lt>.

⁵ Remiantis *EU Kids Online II* 2010 m. tyrimo rezultatais, Lietuvos vaikai labai teigiamai vertina interneto suteikiamas galimybes. 63 % internetu besinaudojančių Lietuvos vaikų mano, kad tai yra labai naudinga ir vertinga veikla vaikams. Tai didžiausias skaičius tarp 25 tyrime dalyvavusių ES valstybių narių [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. birželio 2 d.]. Prieiga per internetą: <[http://www2.lse.ac.uk/media/lse/research/EUKidsII%20\(2009-11\)/EUKidsExecSummary/LithuanianExecSum.pdf](http://www2.lse.ac.uk/media/lse/research/EUKidsII%20(2009-11)/EUKidsExecSummary/LithuanianExecSum.pdf)>.

2 lentelė. Galimi pavojai vaiko privatumui internete

Tapatybės vagystė	Neteisėtas pasinaudojimas kito asmens identifikatoriais ir asmens duomenimis (pavyzdžiui, paso numeriu, asmens kodu, naudotojo vardu, slaptažodžiu, mokėjimo kortelės numeriu) ir veiksmų atlikimas jo vardu. Dažnos tapatybės vagystės pasekmės: pinigų plovimas, neteisėtas sienos kirtimas naudojantis svetimu pasu, paskolų ėmimas kito asmens vardu, pinigų pasisavinimas gavus el. bankininkystės prisijungimo duomenis, suteršta reputacija.
El. sukčiavimas, duomenų išviliojimas	Neteisėtas asmens duomenų (slaptažodžių, kreditinių kortelių ar kitų konfidencialių duomenų) rinkimas elektroniniu paštu ar telefonu, apsimitant banku ar kita oficialia institucija. Dažniausiai tai daroma atsiunčiant netikrą nuorodą su prašymu patvirtinti asmens duomenis arba nukreipiant naršyklę į padirbtą tikros institucijos svetainę bei nukopijuojant visą įvedamą asmeninę informaciją.
Elektroniniai grasinimai, patyčios, seksualinis viliojimas, el. persekiojimas	Interneto naudojimas siunčiant ar skelbiant žinutes arba atvaizdus, kuriais siekiama įbauginti, pažeminti ar suvilioti kitą asmenį. Tai gali pasireikšti ne tik žodžiais, pavyzdžiui, gandų skleidimu, bet ir veiksmis: kito asmens profilio (aprašo) blokavimu socialiniame tinkle ar prieigos prie tam tikros socialinio tinklo vartotojų grupės panaikinimu bei draugystės atšaukimu, kompromituojančios asmeninės informacijos paskelbimu, provokuojančių kito asmens nuotraukų pateikimu ir kt.
Neteisėtas asmens duomenų ar atvaizdo naudojimas	Asmens duomenų naudojimas, saugojimas, skelbimas ar kiti veiksmai pažeidžiant teisės aktų nuostatas, t. y. neturint teisėto tikslo, pagrindo, nesilaikant kitų duomenų apsaugos reikalavimų. Pavyzdžiui, asmens tapatybės nustatymo tikslu gautos asmeninės informacijos ar nuotraukų panaudojimas reklamai.
Nepageidaujami pranešimai (SPAM)	Nepageidaujamos el. pašto žinutės, dažnai siunčiamos komerciniais arba reklaminiais tikslais, dideliais kiekiais be vartotojų sutikimo.
Žala kompiuteriui ir jame esantiems duomenims	<p>Virusai – kenksmingi failai, dažnai plintantys el. paštu. Atidarius prie laiško pridėtą bylą gali būti sugadintas kompiuteris, programinė įranga ar kompiuteryje išsaugota asmeninė informacija.</p> <p>Kirminai – labai sparčiai besidauginantys virusai, galintys sukurti tunelį į vartotojo kompiuterį ir leisti jį ir jo duomenis valdyti nuotoliniu būdu.</p> <p>Trojos arkliai (trojanai) – kenksmingos kompiuterinės programos, besislepiančios kitose programose ir išoriškai atrodančios kaip naudingos. Aktyvuotas trojanas sudaro virtualų koridorių, per kurį užkrėstasis kompiuteris ir jame išsaugoti asmens duomenys tampa prieinami iš išorės.</p> <p>Šnipinėjimo programinė įranga (angl. <i>Spyware</i>) – programos, kurios renka informaciją apie vartotojo veiksmus bei lankomus tinklalapius internete ir perima asmens duomenis. Šios kenkėjiškos programos perduoda surinktus duomenis jų kūrėjams ar nusikalstamų ketinimų turintiems asmenims be vartotojo žinios.</p>

Kibernetiniai nusikaltėliai gali lengvai užkrėsti antivirusinėmis programomis neapsaugotus kompiuterius, stebėti ir rinkti jiems reikalingą asmeninę informaciją. Be to, įdiegę specialias programas įsilaužėliai gali iš vartotojo kompiuterio siųsti nepageidaujamus pranešimus (*Spam*), atakuoti kitus kompiuterius.

2.2.2. Virtualaus pasaulio pažinimas

Internetu pradėjusį domėtis vaiką tėvai turėtų supažindinti su šiuo pasauliniu, nei laiko, nei erdvės neribojamu, kompiuterių tinklu, paaiškindami, jog:

- internetas – vertingas informacijos ir bendravimo šaltinis, tačiau būtina išmokti atsakingai ir atsargiai juo naudotis;
- internete gausu netikslios ir nepatikimos informacijos, todėl negalima tikėti viskuo, ką rašo interneto tinklalapiai ar sako internetiniai bičiuliai;
- kaip ir realiame pasaulyje, internete esti blogų asmenų, siekiančių pasinaudoti vaiko naivumu, nekaltumu ir dažnu nesugebėjimu suvokti galimų neigiamų pasekmių.

Jei vaikai dar tik pradeda domėtis internetu, patartina rasti pagal amžių jiems skirtų svetainių, žaidimų ar pokalbių kambarių. O jei vaikai jau nėra naujokai internete – tėvai turėtų domėtis jų veiksmis, jų lankomomis svetainėmis ir naudojamomis programomis. Net jei tėvai nesupranta ar nemoka naršyti taip, kaip tai daro vaikai, patartina klausti, prašyti išmokyti bei leisti pabandyti kartu su vaikais naudotis pokalbių svetainėmis, socialiniais tinklais ar pramogų portalais. Praktiškai naudojantis internetu lengviausia suprasti jo teikiamas galimybes ir pavojus bei numatyti reikiamas atsargumo priemones.

Dažnai vaikų kompiuterinis raštingumas ir greitas gebėjimas perprasti naujas technologijas pranoksta tėvų galimybes informacinių technologijų srityje, tačiau tėvų gyvenimiška patirtis yra neįkainojamas vedlys, padedantis apsaugoti virtualiame pasaulyje.

2.2.3. Saugaus elgesio internete skatinimas

Norėdami išmokyti vaikus saugiai naudotis internetu, patys tėvai turėtų vaikams rodyti tinkamą pavyzdį, visų pirma gerbti savo, vaikų ir kitų asmenų privatumą (neviešinti vaiko duomenų be jo sutikimo, riboti savo asmeninės informacijos platinimą ir kt.). Atsakingas tėvų elgesys, rūpinimasis privatumo apsauga bei neatidėliotinas veikimas, susidūrus su pažeidimais, ar pranešimas pastebėjus vaikams žalingą interneto turinį, skatins ir vaikus veikti atsakingiau.

Kalbėdamiesi su vaikais apie internetą tėvai turėtų pasinaudoti saugaus elgesio patarimais, nurodytais 3 lentelėje.

Vaikui pakliuvus į nemalonią situaciją ar neapgalvotai pasielgus internete, svarbu beatodairiškai nekaltinti vaiko. Karšta tėvų reakcija į vaiko nesėkmes internete gali palaužti tarpusavio pasitikėjimą ir vaikas ims slėpti panašią informaciją ateityje.

Norėdami išmokyti vaikus saugiai naudotis internetu, patys tėvai turėtų vaikams rodyti tinkamą pavyzdį, visų pirma gerbti savo, vaikų ir kitų asmenų privatumą.

3 lentelė. Saugaus elgesio patarimai internete

Galimi pavojai	Patarimai, kaip nuo jų apsisaugoti
<p>Tapatybės vagystė</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Paaiškinkite vaikui, jog slaptažodis yra tapatybės įrodymas, ir už bet kokius veiksmus, atliktus naudojant vaiko slaptažodį, yra atsakingas jis. • Mokykite vaikus kurti saugius slaptažodžius, kurie nebūtų lengvai atspėjami (tokie kaip gimtasis miestas, gyvūno vardas, gimimo metai) ar randami kituose tinklalapiuose pateiktoje informacijoje, nesikartotų, būtų sudaryti iš įvairių, atsitiktinių simbolių. Vienas iš būdų sukurti saugų slaptažodį – sugalvoti lengvai įsimenamą sakinį ir panaudoti pirmą kiekvieno žodžio raidę (pavyzdžiui, „Mano mama Rasa gimė 1956“ – slaptažodis yra MmRg56).⁶ Slaptažodžių saugumą ir stiprumą galima pasitikrinti svetainėje anglų kalba www.passwordmeter.com. Skatinkite vaikus slaptažodžius periodiškai keisti. • Užkirskite kelią slaptažodžio ir kitų asmens duomenų vagystei, nuolat atnaujindami antivirusines programas. • Jei išaiškėja, kad vaiko prisijungimo duomenys tapo žinomi tretiesiems asmenims, imkitės priemonių kuo greičiau juos pakeisti.
<p>El. sukčiavimas, duomenų išviliojimas</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Mokykite vaikus niekam, netgi draugams ar svetainių administratoriais prisistatantiems asmenims, neatskleisti prisijungimo prie interneto svetainių vardų ir slaptažodžių. • Siekdami išvengti suklastotų svetainių, nustatykite lankomų svetainių autentiškumo tikrinimo funkciją interneto naršyklėje.⁷
<p>Elektroniniai grasinimai, patyčios, seksualinis viliojimas, el. persekiojimas</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Įspėkite vaikus, jog atsargiai elgtųsi su naujais pažįstamais internete: nors jų bendravimas ir atrodytų nuoširdus, jokių būdu neatskleistų ne tik asmens duomenų, bet ir kitos privačios informacijos (atostogų planų, namuose esančių vertybių ir kt.). • Raginkite vaikus papasakoti apie naujus, virtualiame pasaulyje sutiktus pažįstamus, ypač tuos, kurie atrodo įtartini. • Domėkitės, ar bendravimas pokalbių kambariuose ir apsikeitimas tiesioginėmis žinutėmis neverčia vaiko jausti persekiojimo, grasinimų, priekabiavimo, patyčių, ar vaikas negauna nepadorių tekstų. Jei taip, užtikrinkite, kad tokį bendravimą vaikas nedelsdamas nutrauktų, arba blokuokite grasintoją. Įtarę nusikaltimą, išsaugokite žinutes kaip įkalčius ir kreipkitės pagalbos į kompetentingas institucijas (žr. bendrąjį skyrių). • Susitarkite, jog apie planuojamą susitikimą su „virtualiu draugu“ tikrovėje visų pirma vaikas praneš Jums. Jokių būdu j tokį susitikimą neišleiskite vaiko vieno, net jei matėte naujojo draugo atsiųstą nuotrauką ar atvaizdą.

Neteisėtas asmens duomenų ar atvaizdo naudojimas

- Nuo mažų dienų mokykite vaikus saugoti privatumą internete ir neteikti asmens duomenų apie save, draugus ar šeimą, ypač pokalbių svetainėse, skelbimų lentose, socialiniuose tinkluose.
- Vaikams registruojantis socialiniuose tinkluose, pažinčių svetainėse mokykite juos pateikti tik registracijai būtinus asmens duomenis ir, kiek įmanoma, vietoj asmens duomenų naudoti slapyvardį (angl. *nickname*). Net ir nepateikiant išsamios asmeninės informacijos, iš detalių kituose informacijos šaltiniuose galima susikurti pilną paveikslą apie žmogų.
- Atidžiai susipažinkite su vaikų lankomų svetainių naudojimosi taisyklėmis ir (ar) privatumo politika bei padėkite vaikui pasirinkti jo profilio prieinamumą socialiniame tinkle ir paieškos sistemose ribojančius privatumo nustatymus. Jei Jums nesuprantama, kaip bus naudojama asmeninė informacija, susisiekite su tinklalapio valdytoju prašydami paaiškinimų.
- Skatinkite vaikus nepriimti į kontaktus ir nesidalyti asmenine informacija su nepažįstamais asmenimis.
- Mokykite vaikus neplatinti kitų asmeninių nuotraukų be jų sutikimo, nesityčioti iš kitų, nepažeisti kitų asmenų teisių reiškiant apie juos savo mintis.
- Prieš skelbiant internete nuomonę, komentarus įvairiomis temomis skatinkite vaikus gerai pagalvoti, ar tai neturės įtakos jų ar jų draugų reputacijai ateityje (pavyzdžiui, ieškant darbo, bendraujant su verslo partneriais ir pan.).
- Jei nepageidaujama asmeninė informacija apie vaiką jau atsidūrė internete, pasinaudokite „teise būti pamirštam“, kreipdamiesi į tinklalapio administratorių dėl informacijos ar vaizdo medžiagos pašalinimo.

Nepageidaujami pranešimai (SPAM)

- Prieš vaikui pateikiant el. pašto adresą tinklalapiuose (dalyvaujant žaidimuose ar loterijose, ką nors perkant ar užsisakant naujienų biuletenius), susipažinkite su tinklalapio privatumo politika, kurioje nustatomos el. pašto naudojimo sąlygos.
- Sukurkite vaikui vienkartinį ar laikiną el. pašto adresą ir skatinkite jį naudoti registruojantis įtartinuose tinklalapiuose. Nepageidaujant, jog paslaugų teikėjas susisiektų su vartotoju, galima naudoti specialų el. pašto adresą `someuser@example.com`
- Skelbiant el. pašto adresą internete, patarkite vaikui jį užšifruoti parašant žodžiais arba naudojant tam tikrus simbolius, kuriuos supras asmuo, bet ne šiukšlintojų robotai (pavyzdžiui, Jonas pakeisti į J0nas).
- Jei nepageidaujamas pašto žinutes gaunate dideliais kiekiais, pabandykite nustatyti jų siuntėją (tinklo savininką ir administratorių) pagal IP adresą interneto sričių vardų duomenų paieškos bazėse (www.ripe.net, www.domreg.lt ir kt.) ir tiesiogiai jam išreikšti nesutikimą gauti žinutes arba informuoti tinklo administratorių.⁸
- Prieš siųsdami nesutikimą dėl gaunamų žinučių, įsitikinkite, kad tinklalapis yra patikimas, nes priešingu atveju „šiukšlintojui“ išsiųsite patvirtinimą, kad el. pašto adresas yra tikras.

Žala kompiuteriui ir jame esantiems duomenims

- Paaiškinkite vaikams, kaip virusai, programinė šnipinėjimo įranga, kitos kenkėjiškos programos gali užkrėsti kompiuterį ir kompiuterio savininkas prarasti visą informaciją, įskaitant asmens duomenis.
- Įspėkite, jog svarbu neatidaryti el. laiškų priedų ir nuorodų, gautų iš nepažįstamų asmenų, neatsakinėti į nepageidaujamus laiškus, nesisiųsti duomenų ar programų iš įtartinų interneto tinklalapių.
- Įdiekite antivirusines programas (pavyzdžiui, nemokamas programos namų vartotojams *AVG Anti Virus*, *Avast Home Edition* ir kt.), naudokite priemones prieš šnipinėjimo programas (pavyzdžiui, *Spybot-S&D*, *Ad-aware SE Personal Edition*, *SpywareBlaster* ir kt.), užkardą (naujesnėse *Windows* versijose užkarda yra integruota, senesnių *Windows* versijų vartotojai gali naudoti nemokamą programą *Zone Alarm Firewall*) bei reguliariai atnaujinkite programinę įrangą.

2.2.4. Susitarimas dėl interneto naudojimo taisyklių

Interneto naudojimo sąlygų namuose nustatymas pasirašant šeimos interneto saugumo sutartį yra puiki proga pradėti kalbėtis apie saugų interneto naudojimą bei sukurti namuose tarpusavio pasitikėjimo, supratimo ir bendradarbiavimo atmosferą. Sutartis leis nustatyti vaiko elgesio ir atsakomybės ribas bei įsipareigoti vaikui (pavyzdžiui, nenurodyti internete asmeninės informacijos, pasirinkti protingą slapyvardį, saugoti slaptažodį ir kt.) ir patiems tėvams (pavyzdžiui, žinoti, kokiomis paslaugomis ir tinklalapiais naudojasi vaikas, nustatyti saikingas kompiuterio naudojimo taisykles, filtruoti ir blokuoti netinkamą interneto medžiagą ir kt.). Vieną iš sutarties pavyzdžių galima rasti programos „Saugen- nis internetas“ svetainėje.⁹ Susitarus su vaiku dėl interneto naudojimo taisyklių ar pasirašius sutartį, svarbu reikalauti, jog vaikas jų nepažeistų, taip pat susitarimo turi laikytis patys tėvai.

Interneto naudojimo sąlygų namuose nustatymas pasirašant šeimos interneto saugumo sutartį yra puiki proga pradėti kalbėtis apie saugų interneto naudojimą bei sukurti namuose tarpusavio pasitikėjimo, supratimo ir bendradarbiavimo atmosferą.

2.2.5. Techninių kontrolės priemonių diegimas

Techninės tėvų kontrolės priemonės gali padėti stebėti vaikų veiksmus internete ir riboti žalingą interneto turinį. Šios priemonės ypač naudingos

⁶ Medžiaga tėvams ir globėjams. Patarimai [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. gegužės 20 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.draugiskasinternetas.lt/isc/html/v_turvallisesti_vinkit.htm>.

⁷ Svetainių autentiškumo tikrinimo funkcija nustatoma taip: „rankių“ (*Tools*) meniu pasirinkite „Apsimestinių tinklalapių filtras“ (*Phishing Filter*) ir atsivėrusiame sąrašė paspauskite „Įjungti automatinį tinklalapių tikrinimą“ (*Turn On Automatic Website Checking*). Atsivėrus atskiram langui, pasirinkite „Įjungti automatinį apsimestinių svetainių filtrą (rekomenduojama)“ (*Turn On automatic Phishing Filter (recommended)*) ir patvirtinkite spustelėję „Gerai“ (*OK*).

⁸ Rekomendacijos „Ką daryti norint atsakyti nepageidaujamų elektroninių žinučių?“. Valstybinės duomenų apsaugos inspekcija. 2005. p. 3 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. kovo 28 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.ada.lt/images/cms/File/rekomendacijos_de_el_zinuciu.pdf>.

⁹ Šeimos interneto saugumo sutartis [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. gegužės 5 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.draugiskasinternetas.lt/adult/news?id=8713>>.

mažesnių ir labiau pažeidžiamų ar jautrių vaikų apsaugai. Paauglių atveju techniniai kontrolės mechanizmai ir apribojimai ne visada gali būti veiksmingi.

Svarbu prisiminti, jog apie šių techninių kontrolės priemonių įdiegimą vaikai turėtų būti informuojami, išskyrus atvejus, kai nematomų kontrolės programų įdiegimas ir slapto vaiko elgesio sekimas yra būtinas, siekiant apsaugoti gyvybiškai svarbius vaiko interesus ir to negalima padaryti kitomis priemonėmis (pavyzdžiui, tėvams pagrįstai įtariant, jog vaikas pokalbių kambaryje yra seksualiai viliojamas jo bendraamžiu apsimitančio piktavaliu).

Žinoma, techninės priemonės neatstoja būtinybės kalbėtis su vaikais, suteikti jiems saugaus elgesio internete pagrindus, ieškoti tarpusavio susitarimo ir bendradarbiavimo. Bendraujant su vaikais apie saugų interneto naudojimą svarbu jiems paaiškinti, kad kontrolės programas tėvai įdiegia ne siekdami uždrausti ar visapusiškai sekti vaikų elgesį, bet todėl, kad myli ir siekia juos apsaugoti nuo pavojų.

Filtravimo ir kontrolės priemonės tikrina kompiuterio priimamus duomenis ir atveriamus tinklalapius, riboja kenksmingą turinį, padeda sekti vaiko veiksmus ir perduotą informaciją.

2.2.5.1. Interneto turinio filtravimas

Filtravimo ir kontrolės priemonės tikrina kompiuterio priimamus duomenis ir atveriamus tinklalapius, riboja kenksmingą turinį (pornografijos, smurto vaizdus, suaugusiems asmenims skirtus puslapius, susijusius su alkoholiu, azartiniais žaidimais, narkotikais ir kt.), padeda sekti vaiko veiksmus ir perduotą informaciją.

2.2.5.1.1. Operacinių sistemų filtrai

Naujesnės operacinės sistemos *Windows (Vista ir Windows 7)* ir *Apple OsX* turi jau integruotus tėvų kontrolės mechanizmus, kurie leis nustatyti interneto naudojimo ribojimus atskiriems kompiuterio vartotojams bei gauti vaikų veiklos internete ataskaitas.

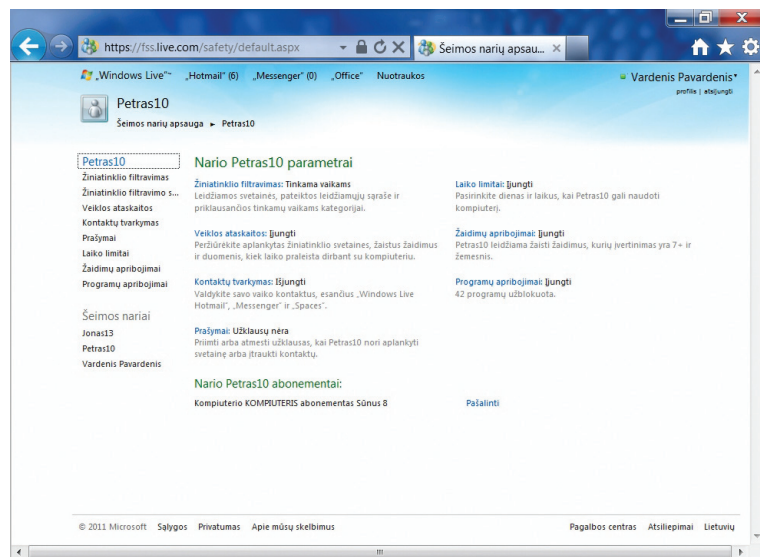
Kaip įjungti?

Jei naudojate *Windows (Vista, Windows 7)* operacinę sistemą: paspauskite mygtuką „Pradėti“ (*Start*), pasirinkite „Valdymo skydas“ (*Control Panel*) ir „Tėvų kontrolė“ (*Parental Controls*). Sukurkite vaikui atskirą standartinę „Prieigą“ (*Account*) ir pasirinkite jai taikomus nustatymus: laiko ribojimą (pavyzdžiui, konkretus kompiuterio naudojimo valandas, vaikui paruošus namų darbus ar savaitgaliais), leidžiamus žaidimus ir programas.¹⁰

¹⁰ Daugiau informacijos galima rasti *Microsoft* svetainėje „Tėvų kontrolės nustatymas“ [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. gegužės 10 d.]. Prieiga per internetą: <<http://windows.microsoft.com/lt-LT/windows7/Set-up-Parental-Controls>>.

Nemokamai įdiegę *Windows Live* šeimos narių apsaugos programą, papildomai galėsite pasirinkti ribojimus, taikomus vaiko naršymui internete: blokuoti nepageidaujamus tinklalapius, peržiūrėti vaiko naršymo istorijos ataskaitas (žr. 1 pav.).¹¹

1 pav. **Windows** operacinės sistemos tėvų kontrolės mechanizmas

Naujesnės operacinės sistemos turi jau integruotus tėvų kontrolės mechanizmus, kurie leis nustatyti interneto naudojimo ribojimus atskiriems kompiuterio vartotojams bei gauti vaikų veiklos internete ataskaitas.

Jei naudojātės *Apple OSx* operacine sistema, filtrus įdiegti galite vadovaudamiesi nurodymais sistemos tinklalapyje.¹²

2.2.5.1.2. Turinio filtravimas naršyklėje

Įjungtas turinio filtras naršyklėje blokuos nepilnamečiams žalingą ar nepatikimą (pavyzdžiui, kitų vartotojų sukurtą) interneto turinį, parodydamas atitinkamą pranešimą. Nors šis filtras gali praleisti dalį nepageidaujamos informacijos ar vaikai gali išmokti jį išjungti arba pakeisti naršyklę, jis padės, jei neturite kitų filtravimo programų.

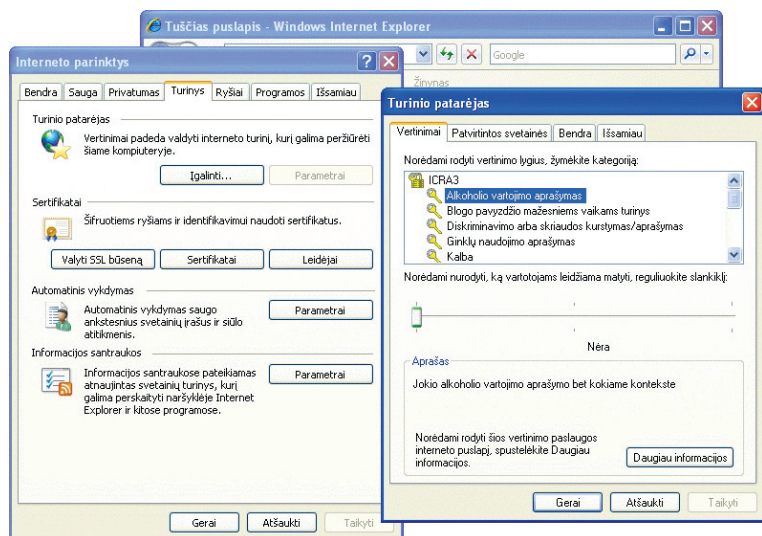
¹¹ 2011 m. *Windows Live* šeimos narių apsaugos versija [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. gegužės 10 d.]. Prieiga per internetą: <<http://download.live.com/familysafety>>.

¹² Using parental controls to set safe limits on an account [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. gegužės 10 d.]. Prieiga per internetą: <<http://docs.info.apple.com/article.html?path=mac/10.4/mh2258.html>>.

Kaip įjungti?

Jei naudojate *Internet Explorer* naršyklę: paspauskite „Įrankiai“ (*Tools*), pasirinkite „Interneto parinktys“ (*Internet Options*), atidarykite „Turinio parinktys“ (*Content*). Paspauskite „Įgalinti“ (*Enable*) ir atvertoje kortelėje „Turinio patarėjas“ (*Content Advisor*) pasirinkite norimus apribojimus. Siekdami, kad niekas be jūsų žinios nepakeistų nustatymų, patvirtinę turinio apribojimus, lange „Bendra“ (*General*) įveskite slaptažodį (žr. 2 pav.).

2 pav. Interneto naršyklės *Internet Explorer* turinio filtras

Įjungtas turinio filtras naršyklėje blokuos nepilnamečiams žalingą ar nepatikimą interneto turinį, parodydamas atitinkamą pranešimą.

Jei naudojate kitomis naršyklėmis (*Mozilla Firefox*, *Chrome*, *Safari* ar *Opera*), turinio filtravimą galite nustatyti per programinius turinio filtravimo priedus (*add-on*), kurie turėtų būti įdiegti atskirai. Naudojantiems *Mozilla Firefox* naršyklę, vaikų apsaugai (turiniui filtruoti, apsaugai nuo virusų bei tinklalapių patikimumui įvertinti) ypač rekomenduojama pabandyti naudoti *Web of Trust* ir *brOOzi* priedus.¹³

¹³ Web of Trust – Safe Browsing Tool. 2011 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. gegužės 25 d.]. Prieiga per internetą: <<https://addons.mozilla.org/ko/firefox/addon/wot-safe-browsing-tool/>>. Be kitų funkcijų, šviesoforo spalvų būdu vertina atidarus interneto tinklalapius pagal kitų vartotojų nuomonę. BrOOzi [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. gegužės 25 d.]. Prieiga per internetą: <<https://addons.mozilla.org/en-us/firefox/addon/broozi/>>. Riboja vaikų prieigą prie tėvų nustatytų tinklalapių.

2.2.5.2. Tėvų kontrolės programos

Tėvai gali pasirinkti iš daugybės specialiai vaiko privatumo apsaugai, elgesio kontrolei ir informacijai filtruoti internete sukurtų, mokamų ir nemokamų kontrolės priemonių, kurias reikia įdiegti kaip atskiras programas (angl. *parental control software*). Daugelis šių programų padeda blokuoti pavojingus interneto tinklalapius, įskaitant susijusius su žalingu turiniu, šnipinėjimu, duomenų išviliojimu, filtruoja paieškos sistemų rezultatus, leidžia nustatyti kompiuterio naudojimo laiko ribojimus bei gauti vaiko veiklos internete ataskaitas. Pavyzdžiui, nemokamos ir efektyvios tokios tėvų kontrolės programos anglų kalba yra *K9 web protection*, *Privoxy*, *SquidGuard*¹⁴.

Kaip jau minėta, tėvai neturėtų piktnaudžiauti savo valdžia ir nepagrįstai brautis į vaiko privatumą, tačiau, iškilus realioms grėsmėms vaiko saugumui ir siekdami apsaugoti jo interesus, tėvai gali pasitelkti nematomas kontrolės programas. Šios programos leidžia kontroliuoti vaiko veiksmus jam to nežinant bei yra nematomos tarp kitų kompiuteryje įdiegtų programų. Pavyzdžiui, tėvai gali sekti vaiko išsiųstus el. laiškus, žinoti, su kuo vaikas bendrauja, ir matyti jo žinutes pokalbių kambariuose ar socialiniuose tinkluose, peržiūrėti pasiųstus duomenis, vykdytas paieškas. Kai kurios programos tėvams siūlo papildomas paslaugas, tokias kaip pranešimas trumpąja žinute ar el. paštu apie įtartinai pavojingus vaiko veiksmus internete (pavyzdžiui, kalbėjimą su nepažįstamuoju apie seksą, asmens duomenų perdavimą). Internete tėvai gali rasti daug ir įvairių nematomų tėvų kontrolės programų (angl. *invisible parental control*) anglų kalba, bet daugelis iš jų yra mokamos.

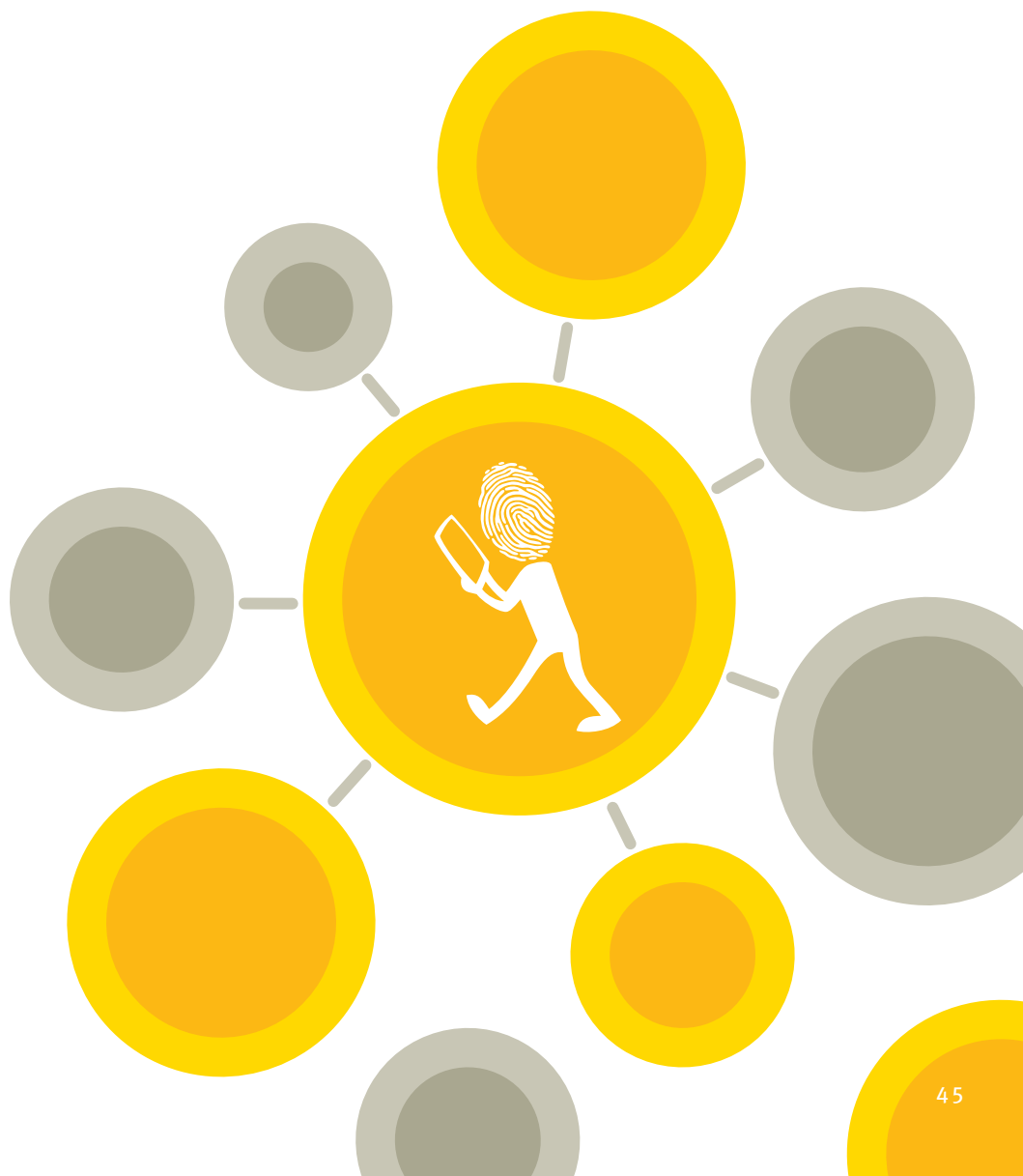

Iškilus realioms grėsmėms vaiko saugumui ir siekdami apsaugoti jo interesus, tėvai gali pasitelkti nematomas kontrolės programas.

¹⁴ Šios programos prieinamos internete: *K9 web protection* programa – <http://www.k9webprotection.com/>, *Privoxy* programa – <http://www.privoxy.org/>, *SquidGuard* programa – <http://www.squidguard.org/>

3. Informacija mokytojams

Daiva Paulikienė

3. Informacija mokytojams

Daiva Paulikienė

Šiame skyriuje mokytojai, mokyklų administracija ir kiti asmenys, dalyvaujantys vaikų ugdymo procese (toliau – mokytojai), susipažins su Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo reikalavimais, ras patarimų ir rekomendacijų, kaip tvarkyti vaikų / mokinių (toliau – mokinius) asmens duomenis savo veikloje, elektroniniuose dienynuose, vykdamt vaizdo stebėjimą, kaip naudoti mokinių atvaizdus ar kitus asmens duomenis interneto svetainėje, taip pat bus aptariamos kitos asmens duomenų apsaugos problemos mokykloje.

Mokyklos, vykdydamos savo veiklą, renka asmens duomenis apie mokinį ir jo tėvus. Tai mokyklos gali teisėtai daryti, jei užtikrinami Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme įtvirtinti reikalavimai teisėtam asmens duomenų tvarkymui, t. y. asmens duomenys gali būti renkami apibrėžtais ir teisėtais tikslais, tik tokios apimties, kuri yra būtina tikslui pasiekti, tik esant teisiniam pagrindu, jei įgyvendinamos duomenų subjekto teisės, užtikrinamas duomenų saugumas ir kt.

Prieš pradėdama rinkti asmens duomenis mokykla turi aiškiai apibrėžti teisėtą tvarkymo tikslą.

Tikslas. Prieš pradėdama rinkti asmens duomenis mokykla turi aiškiai apibrėžti teisėtą tvarkymo tikslą, t. y. jis turi būti aiškus mokiniams, jų tėvams, pačiai mokyklai ir būtų galima nustatyti, kiek asmens duomenų būtina tvarkyti tikslui pasiekti. Pavyzdžiui, mokinių asmens duomenys tvarkomi mokymo sutarčių apskaitos, mokinių ugdymo apskaitos, specialiojo ugdymo komisijos¹ darbo organizavimo ir vykdymo, ugdymo pasiekimų patikrinimo organizavimo ir vykdymo, užklausinės veiklos organizavimo, nemokamo maitinimo organizavimo tikslu ir kt.

Proporcingumas. Mokykla gali tvarkyti tik tiek asmens duomenų, kiek jų yra būtina, kad būtų pasiektas tikslas. Pavyzdžiui, pažymėjimų spausdinimo apskaitos tikslu tvarkoma: mokinio, gavusio pažymėjimą, vardas, pavardė ir kodas, pažymėjimo serija ir numeris, dokumento, kuriuo remiantis išduotas pažymėjimas, pavadinimas, data ir numeris.² Mokinio gyvenamoji vieta nėra būtina pažymėjimui išspausdinti, todėl būtų vertinama kaip perteklinis duomuo ir tvarkymas neatitiktų Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo reikalavimų. Mokyklos turi įvertinti, kiek asmens duomenų būtina tikslui pasiekti, ir nerinkti perteklinių asmens duomenų. Pavyzdžiui, renkant mokinių tėvų asmens duomenis, neturėtų būti klausiami apie tėvų išsilavinimą, mokslo laipsnius, pareigas darbovietėse, nes šie duomenys nėra būtini teikiant švietimo paslaugas.³

¹ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas „Dėl Mokyklos vaiko gerovės komisijos sudarymo ir jos darbo organizavimo tvarkos aprašo“. 2011 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. balandžio 15 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=396543&p_query=&p_tr2=>>.

² Pažymėjimų apskaitos žurnalas (2007) [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. kovo 25 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.smm.lt/ugdymas/docs/formos/Pazymejimu%20apskaitos%20zurnalas.pdf>>.

³ Nuomonė Nr. 2/2009 dėl vaikų asmens duomenų apsaugos (bendrosios gairės ir konkretus mokyklų klausimas). 2009. 12 p. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. kovo 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/justice/policies/privacy/docs/wpdocs/2009/wp160_lt.pdf>.

Mokyklos turi įvertinti, kiek asmens duomenų būtina tikslui pasiekti, ir nerinkti perteklinių asmens duomenų.

Teisinis pagrindas. Mokykla mokinių, jų tėvų, mokytojų asmens duomenis turi teisę rinkti, kaupti, teikti tik esant bent vienam teisiniam pagrindui, numatytam Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme, pavyzdžiui, pagal įstatymus duomenų valdytojas yra įpareigotas tvarkyti asmens duomenis (pagal švietimo ir mokslo ministro įsakymą mokyklos privalo tam tikrus mokinių asmens duomenis teikti Mokinių registruui), įgyvendinami oficialūs įgaliojimai, įstatymais ir kitais teisės aktais suteikti valstybės bei savivaldybių institucijoms, įstaigoms, kai duomenų subjektas duoda sutikimą, sudaroma arba vykdoma sutartis, kai

viena iš šalių yra duomenų subjektas (vadovaujantis šiuo teisiniu pagrindu gali būti tvarkomi tik tie asmens duomenys, kurie reikalingi mokymo sutarčiai sudaryti ir vykdyti; klaidinga manyti, kad sudarius sutartį galima tvarkyti visus kitus mokinio ar jo tėvų asmens duomenis).

Rinkdamos asmens duomenis mokykla turi įgyvendinti duomenų subjektų teises. Kai mokykla renka duomenis iš paties duomenų subjekto – mokinio⁴ ar jo tėvų, privalo nurodyti mokyklos rekvizitus ir buveinę, kokiais tikslais ketinami tvarkyti asmens duomenys, kitą papildomą informaciją, kam ir kokiais tikslais teikiami asmens duomenys, pavyzdžiui, savivaldybės administracijos švietimo skyriui; kokius asmens duomenis duomenų subjektas privalo pateikti ir kokios yra duomenų nepateikimo pasekmės, tarkim, nepateikus pažymos apie šeimos pajamas, nebus skiriamas nemokamas maitinimas; apie duomenų subjekto teisę susipažinti su savo asmens duomenimis ir teisę reikalauti ištaisyti neteisingus, neišsamius, netikslus savo asmens duomenis. Jei duomenys gaunami ne iš mokinio (tėvų), o iš kito duomenų valdytojo, mokykla privalo papildomai pateikti informaciją, iš kokių šaltinių ir kokie duomenys renkami ar ketinami rinkti. Tokią informaciją mokykla privalo pateikti, išskyrus atvejus, kai įstatymai ar kiti teisės aktai apibrėžia tokių duomenų rinkimo ir teikimo tvarką bei duomenų gavėjus arba kai mokinys (tėvai) tokią informaciją jau turi.

Jei duomenys gaunami ne iš mokinio (tėvų), o iš kito duomenų valdytojo, mokykla privalo papildomai pateikti informaciją, iš kokių šaltinių ir kokie duomenys renkami ar ketinami rinkti.

3.1. Pažymių skelbimas ir elektroniniai dienynai

3.1.1. Pažymių skelbimas

Mokinių pažymiai, pasiekimai yra laikytini asmens duomenimis, jei iš jų galima nustatyti asmens tapatybę, pavyzdžiui, jei yra nurodomas pažymys ir jį gavusio mokinio vardas ir pavardė. Todėl tvarkant konkretaus mokinio pasiekimų rezultatus Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas yra taikomas. Bet apibendrinti klasės pasiekimų rezultatai, pavyzdžiui, klasės pažangumo vidurkis, nėra laikomi asmens duomenimis ir Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas netaikomas.

⁴ Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo 45 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad vaikas nuo 14 iki 18 metų mokymo sutartį sudaro turėdamas tėvų (rūpintojų) rašytinį sutikimą. 1991 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. balandžio 9 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=395640>.

Pažymėtina, kad su mokinio ugdymo rezultatais turi teisę susipažinti tik pats vaikas ir jo tėvai, kiti asmenys (išskyrus mokytojus, mokyklos vadovybę) tokios teisės neturi.

Brandos egzaminų rezultatai turi būti skelbiami nepažeidžiant Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo reikalavimų, t. y. jie negali būti viešinami, skelbiami interneto svetainėje. Abiturientai apie brandos egzaminų rezultatus gali būti informuojami elektroniniame dienyne ar kitais konfidencialumą užtikrinančiais būdais.

Su mokinio ugdymo rezultatais turi teisę susipažinti tik pats vaikas ir jo tėvai, kiti asmenys tokios teisės neturi.

3.1.2. Elektroniniai dienynai

Elektroninis dienynas⁵ – dienynas, tvarkomas naudojant tam pritaikytas informacines ir komunikacines technologijas. Naudojantis elektroniniu dienynu (toliau – el. dienynas) mokinių ugdymo apskaita vykdoma elektroniniu būdu.

Dienynas el. dienyno duomenų pagrindu sudaromas tvarkant identiškus skyrius ir įvedant tuos pačius duomenis, kaip ir spausdintame dienyne⁶, kurio formą tvirtina švietimo ir mokslo ministras. Taigi el. dienyne tvarkomi tokie patys mokinių asmens duomenys, kaip ir popieriniame dienyne, pavyzdžiui, mokinio vardas, pavardė, klasė, pažymiai, pastabos, pagyrimai, taip pat ir žinios apie praleistas pamokas bei nebuvimo pamokose priežastis, pavyzdžiui, dėl ligos, žymima, jei vaikas, pateikęs gydytojų pažymą dėl sveikatos, atleistas nuo kūno kultūros pamokų. Atkreiptinas dėmesys, kad šie duomenys yra ypatingi asmens duomenys apie sveikatą, todėl juos tvarkyti el. dienyne galima tik pranešus Valstybinei duomenų apsaugos inspekcijai ir gavus jos leidimą.

Elektroniniame dienyne vaikai ir tėvai gali ne tik susipažinti su pažymiais, pagyrimais ir (ar) pastabomis, pamokų tvarkaraščiais, užduodamais namų darbais, bet ir sudaroma galimybė bendrauti su klasės auklėtoja.

3.1.2.1. El. dienyno papildomos funkcijos

El. dienyne vaikai ir tėvai gali ne tik susipažinti su pažymiais, pagyrimais ir (ar) pastabomis, pamokų tvarkaraščiais, užduodamais namų darbais, bet ir sudaroma galimybė bendrauti su klasės auklėtoja, teikiami pranešimai tėvams, pavyzdžiui, apie vykstančius susirinkimus. Skelbiami mokytojų kontaktiniai duomenys, telefono ryšio numeriai, elektroninio pašto adresai, kad tėvai galėtų susisiekti ir operatyviai aptarti vaikų mokymosi klausimus ar elgesio problemas. Tėvai registruodamiesi gali pateikti savo kontaktinius duomenis: vardą, pavardę, telefono ryšio numerį, elektroninio pašto adresą ir pan. El. dienyne kuriami forumai, kuriuose tėvai gali bendrauti tarpusavyje,

⁵ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas „Dėl švietimo ir mokslo ministro 2008 m. liepos 4 d. įsakymo Nr. ISAK-2008 „Dėl Pradinio ugdymo, pagrindinio ugdymo, vidurinio ugdymo ir vidurinio ugdymo mokytojo dienynų sudarymo elektroninio dienyno duomenų pagrindu tvarkos aprašo patvirtinimo“ pakeitimo“ (2009) [interaktyvus]. [žiūrėta 2011 m. balandžio 9 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=349080&p_query=&p_tr2=>>.

⁶ Ten pat.

teikiamos kitos paslaugos, pavyzdžiui, informacija apie vaiko pasiekimus teikiama trumpaisiais žinutėmis (SMS) ar telefonu. El. dienyno sistemoje taip pat naudojamas vartotojo vardas, prisijungimo slaptažodis, fiksuojamas vartotojo IP adresas.

Taigi dažniausiai el. dienyne, be pagrindinės mokinių ugdymo apskaitos funkcijos, teikiamos ir kitos paslaugos bei asmens duomenys tvarkomi ne tik mokinių ugdymo apskaitos tikslu, bet ir kitais tikslais. Todėl Valstybinei duomenų apsaugos inspekcijai turi būti pranešama ne tik apie el. dienyne tvarkomus asmens duomenis mokinių ugdymo apskaitos tikslu, bet ir apie asmens duomenis, tvarkomus kitais tikslais.

El. dienynas yra moderni sistema, palengvinanti mokyklų darbą tvarkant vaikų pasiekimus, teikiant informaciją apie pažymius vaikams ir tėvams, bendraujant su tėvais. Tačiau įdiegiant ir naudojant el. dienynus padidėja duomenų saugumo rizika, kaip ir kiekvienu kitu atveju, kai popieriniu būdu tvarkomų duomenų sistema perkeliama į informacinių technologijų pagrindu veikiančią sistemą, ypač kai prie sistemos prisijungiama, duomenys suvedami ir peržiūrimi naudojantis **interneto naršyklėmis**. Kyla grėsmė, kad prie sistemos gali prisijungti neįgalieji asmenys, pamatyti ar net nusikopijuoti duomenis, juos pakeisti, neteisėtai atskleisti kitiems asmenims ir kt. Todėl tam turi būti skirtas ypač didelis dėmesys ir įdiegtos visos būtinos saugumo priemonės.

3.1.2.2. Prisijungimo vardo ir slaptažodžio saugumas

Pasitaiko atvejų, kai asmens kodas naudojamas kaip prisijungimo vardas arba kaip slaptažodis. Toks būdas yra nesaugus. Asmens kodas gali būti žinomas kitiems asmenims, be to, jame yra su asmeniu susijusi informacija: lytis, gimimo data. Teikiant asmens duomenis išoriniais duomenų perdavimo tinklais turi būti užtikrinamas saugių protokolų ir (arba) slaptažodžių naudojimas. Lietuvos standarto LST ISO/27002:2009⁷ 11.3.1 punkte nustatyta, kad turi būti parinkti kokybiški slaptažodžiai, neįrengiami dalykais, kuriuos galima lengvai atspėti arba nustatyti, pasinaudojant su asmeniu susijusia informacija. Šio standarto 11.2.3 punkte numatyta, kad tais atvejais, kai naudotojai patys turi susikurti savo slaptažodį, iš pradžių jiems suteiktas pradinis slaptažodis turi būti saugus; taip pat turėtų būti numatyta, kad laikinąjį slaptažodį vartotojai pasikeis nedelsdami. Nepaisant to, kad vartotojo vardo parinkimo šis standartas nereglamentuoja, tačiau vartotojo vardas, kaip ir slaptažodis, **neturėtų būti siejamas su asmens kodu, t. y. su asmeniu susijusia informacija.**

El. dienynų vartotojai turi būti informuoti, kad susikurdami vartotojo vardą ir slaptažodį nenaudotų asmeninių lengvai nuspėjamų duomenų, tokių kaip gimimo data, adresas, vardas, pavardė ir pan., taip pat įspėti, jog neatskleistų slaptažodžių kitiems asmenims, o įtarę ar sužinoję, kad jie tapo žinomi kitiems asmenims, juos nedelsdami pasikeistų ir apie tai praneštų el. dienyno administratoriui.

Elektroninių dienynų vartotojai turi būti informuoti, kad susikurdami vartotojo vardą ir slaptažodį nenaudotų asmeninių lengvai nuspėjamų duomenų.

⁷ Lietuvos standartas. LST ISO/27002:2009 Informacijos technologija. Saugumo metodai. Informacijos saugumo valdymo praktikos kodeksas (tapatus ISO/IEC 27002:2005). Lietuvos standartizacijos departamentas, 2011.

Turi būti užtikrinta, kad kiekvienas el. dienyno vartotojas galėtų matyti tik tai, kas jam yra būtina, ir nematytų jo funkcijoms atlikti nereikalingų asmens duomenų bei negalėtų keisti kitų asmenų įvestų duomenų, pavyzdžiui, nustatytos mokytojų, auklėtojų, mokyklos vadovybės teisės, užtikrinta, kad mokiniai ir jų tėvai negalėtų peržiūrėti kitų mokinių duomenų.

3.1.2.3. Sutartis su el. dienyno paslaugos teikėju

Mokykla gali pasirinkti, kokį el. dienyną naudoti: pačios mokyklos ar el. dienyno teikėjo sukurtą, pavyzdžiui, www.tamo.lt, www.dienynas.lt, www.manodienynas.lt ir kt.

Mokyklos dažniausiai naudojami el. dienyno teikėjų paslaugomis. Kadangi mokykla paveda asmens duomenis tvarkyti privačioms bendrovėms, kurios yra atskiri subjektai, veikiančios už mokyklos ribų, mokyklai yra labai svarbu sudaryti su el. dienyno teikėju (duomenų tvarkytoju) **tinkamą rašytinę sutartį**⁸, kurioje būtų aptartos atitinkamos sąlygos. Sutartyje turi būti nustatyta, kad duomenų tvarkytojas asmens duomenis tvarko tik pagal mokyklos (duomenų valdytojo) nurodymus, tik mokyklos nurodytais tikslais, kad draudžiama asmens duomenis jungti su kitais asmens duomenimis, tvarkyti kitais tikslais ar teikti kitoms bendrovėms, pavyzdžiui, užsiimančioms prekyba ir norinčioms teikti rinkodaros siūlymus mokiniams. Prieš sudarant sutartį rekomenduojama įsitikinti, kad teikiama el. dienyno paslauga atitinka asmens duomenų apsaugos ir duomenų saugumo reikalavimus, ir jos teikėjas sugebės vykdyti mokyklos nurodymus.

Atkreiptinas dėmesys, kad mokykla, kaip duomenų valdytojas, atsako už teisėtą asmens duomenų tvarkymą ir asmens duomenų saugumą bei už tinkamo duomenų tvarkytojo, kuris garantuotų reikiamas technines ir organizacines duomenų apsaugos priemones ir užtikrintų, jog tokių priemonių būtų laikomasi, parinkimą.

Tuo atveju, jei mokykla kartu su el. dienyno teikėju nustato asmens duomenų tvarkymo tikslus ir priemones, tiek mokykla, tiek el. dienyno teikėjas gali būti laikomi duomenų valdytojais.

Mokykla atsako už teisėtą asmens duomenų tvarkymą ir saugumą bei už tinkamo duomenų tvarkytojo parinkimą.

3.2. Asmens duomenų mokyklos interneto svetainėje skelbimas

Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme nurodyta, kad mokykla apie mokyklos bendruomenės tradicijas ir pasiekimus skelbia viešai. Viena iš populiariausių būdų – tokią informaciją skelbti mokyklos interneto svetainėje. Kai pateikiama bendra informacija apie mokyklos ir jos mokinių pasiekimus neskelbiant asmens duomenų, Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas netaikomas. Pavyzdžiui, nurodoma, kad mokyklos krepšinio komanda laimėjo miesto mokyklos krepšinio varžybas, mokykla pasirašė sutartį su Vokietijos Berlyno X mokykla dėl mokinių apsikeitimo programos, šiemet į Vokietiją išvyko 20 mokinių. Bet

⁸ Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 30 straipsnio 5 dalyje nustatyta, kad duomenų valdytojo ir duomenų tvarkytojo, kuris nėra duomenų valdytojas, santykiai turi būti nustatomi rašytinėje sutartyje, išskyrus atvejus, kai tokius santykius nustato įstatymai ar kiti teisės aktai. (1996) [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. kovo 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=400103>.

labai dažnai mokyklos pateikia informaciją, nurodydamos vaikų vardus, pavardes, klases ir pateikdamos nuotraukų, pavyzdžiui, mokyklos 5c klasės mokinys Vardenis Pavardenis laimėjo Lietuvos IV–V klasių moksleivių matematikos olimpiadą. Mokyklos turėtų nepamiršti, kad Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo reikalavimai taikomi ir mokinių asmens duomenis skelbiant internete, o atsižvelgiant į privatumui kylančias grėsmes, su kuriomis susiduriama internete, šiuo atveju asmens duomenų apsaugos reikalavimų turi būti laikomasi dar griežčiau. Visų pirma mokykla turi nustatyti apibrėžtą ir teisėtą asmens duomenų tvarkymo tikslą ir įvertinti, ar tuo tikslu tikrai bus paskelbta tik tiek asmens duomenų, kiek būtina, ar bus užtikrintas proporcingumas siekiamam tikslui. Labai svarbu įvertinti, ar tikslas negali būti pasiektas nenaudojant asmens duomenų, pavyzdžiui, įvykus dailės konkursui, paskelbti tik vaikų darbelius. Internete rekomenduojama skelbti kuo mažiau asmens duomenų, tarkim, prie dailės darbėlio nurodyti tik vaiko vardą ir klasę. Toks būdas yra labiau apsaugantis vaiko privatų gyvenimą ir apsunkinantis asmens duomenų apie konkretų vaiką paiešką internete bei jų jungimą. Atminkite, kad paskelbę asmens duomenis internete galite netekti galimybės juos valdyti, kontroliuoti, t. y. juos gali nukopijuoti kiti asmenys ir netinkamai panaudoti; net ir ištrinti iš mokyklos interneto svetainės, jie gali išlikti internete.

Pavyzdžiui, mokykla planuoja savo interneto svetainėje paskelbti geriausiai besimokančių ar nė vienos pamokos per trimestrą nepraleidusių mokinių vardus ir pavardes, nurodyti klases ir pateikti jų nuotraukas. Vadovaudamasi Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme įtvirtintais asmens duomenų teisėto tvarkymo reikalavimais mokykla turi įvertinti, ar būtina tokį sąrašą skelbti internete padarant mokinių asmens duomenis viešai prieinamus. Ji privalo pasirinkti tokį asmens duomenų tvarkymo būdą, kuris būtų **proporcingas** tokiu asmens duomenų tvarkymu siekiamiems tikslams. Mokinių asmens duomenų tvarkymo tikslas – informuoti apie geriausiai besimokančius ar nepraleidusius pamokų mokinius ir juos pasveikinti bei paskatinti – galėtų būti pasiektas pasirenkant kitus, mažiau asmens privataus gyvenimo neliečiamumo teisę ribojančius, asmens duomenų tvarkymo būdus, pavyzdžiui, mokinių sąrašus paskelbti mokyklos vidiniame intranete, pasveikinti mokinius įteikiant padėkas ar pan.

Mokinio nuotraukos skelbimas mokyklos interneto svetainėje pirmiau minėtais tikslais gali būti vertintinas kaip perteklinio duomens tvarkymas, nes ji nėra būtinas duomuo tikslui pasiekti. Atkreiptinas dėmesys, kad mokykla turi teisę skelbti mokinių duomenis interneto svetainėje aukščiau nurodytais tikslais **tik esant teisiniam pagrindui**, pavyzdžiui, sutikus duomenų subjektui. Paminėtina, kad jei asmuo apie tai buvo informuotas, bet nepateikė savo nuomonės, dar nereiškia, jog jis davė sutikimą. Sutikimas yra apibrėžtas kaip savanoriškas duomenų subjekto valios pareiškimas tvarkyti jo asmens duomenis. Vadinasi, duomenų subjekto valia turi būti išreikšta aktyviais veiksmais, todėl tylėjimas nebus laikomas sutikimu. Priešingu atveju asmens duomenų paskelbimas būtų neteisėtas.

Atminkite, kad paskelbę asmens duomenis internete galite netekti galimybės juos valdyti, kontroliuoti; net ir ištrinti iš mokyklos interneto svetainės, jie gali išlikti internete.

Taip pat svarbu, kad duomenys **nebūtų skelbiami ilgiau nei būtina tikslui pasiekti**. Turi būti nustatytas protingas terminas, per kurį mokytojai, mokiniai, jų tėvai gali susipažinti su paskelbta informacija, o po to duomenys išimami iš interneto svetainės. Mokykla taip pat turi užtikrinti, kad būtų įgyvendintos tinkamos organizacinės ir techninės saugumo priemonės, pavyzdžiui, kad paieškos sistemos, tokios kaip *Google*, negalėtų daryti mokyklos interneto svetainėje paskelbtų mokinių sąrašų kopijų ir pan.

3.3. Mokinių vaizdo, garso įrašai, nuotraukos ir jų publikavimas mokyklų interneto svetainėse

Mokyklose mokiniai fotografuojami ar filmuojami įvairiais atvejais, pavyzdžiui, brošiūrai, įvairių švenčių, koncertų, varžybų, prizų ar atestatų įteikimo metu. Mokinių nuotraukos, vaizdo įrašai (toliau – atvaizdas) yra naudojami informuojant apie daugybę mokyklos vykdomų veiklų, kuriose dalyvauja mokiniai, taip pat norint parodyti renginio dalyviams, kitiems mokiniams ir tėvams. Mokinių, laimėjusių konkursą ar varžybas, atvaizdo paskelbimas mokyklos interneto svetainėje gali jiems suteikti pasitikėjimo savimi, paskatinti toliau siekti savo tikslų, rašyti apie savo darbus platesnei auditorijai ir suteikti puikią galimybę mokyklai pasižiaugti mokinių bei pačios mokyklos pasiekimais.

Bet pavojų kelia tai, kad skaitmeniniai atvaizdai gali būti lengvai redaguojami, pakeičiami netinkamu būdu ar piktnaudžiaujant, taip pat mokinių, ypač tų, kuriems skiriamos papildomos vaiko apsaugos priemonės, tapatybė gali būti atskleista, ir jie gali sukaupti nepageidaujamo visuomenės dėmesio. Todėl mokyklos, tvarkydamos mokinių atvaizdus ir ypač skelbdamos juos interneto svetainėje, turi elgtis labai atsargiai ir griežtai vadovautis teisės aktais.

Tai, kad asmuo sutiko būti fotografuojamas, dar nereiškia, kad jis davė ir sutikimą savo nuotrauką vėliau naudoti kitais tikslais, pavyzdžiui, skelbti internete ar spausdinti. Tam taip pat turi būti gautas sutikimas.

Vaiko teisę į asmeninį gyvenimą, teisę į atvaizdą bei į asmens duomenų apsaugą nustato ir gina tarptautiniai ir Lietuvos Respublikos įstatymai. Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse nurodoma, kad „fizinio asmens nuotrauka (jos dalis), portretas ar kitoks atvaizdas gali būti atgaminami, parduodami, demonstruojami, spausdinami, taip pat pats asmuo gali būti fotografuojamas **tik jo sutikimu**“, t. y. norint nufotografuoti asmenį reikia jo sutikimo. Tai, kad asmuo sutiko būti fotografuojamas, dar nereiškia, kad jis davė ir sutikimą savo nuotrauką vėliau naudoti kitais tikslais, pavyzdžiui, skelbti internete ar spausdinti. Tam turi būti gautas atskiras sutikimas, jei tai nebuvo aptarta gaunant sutikimą fotografuoti.

Civilinio kodekso komentare paaiškinta, jog žodį „atvaizdas“ reikia suprasti kaip tokiu būdu ir apimtimi užfiksuotas asmens kūno dalis (veidą, asmenį visu ūgiu, iki juosmens), kad įmanoma identifikuoti vaizduojamą asmenį. Jeigu be asmens sutikimo yra fotografuojamos tik atskiros kūno dalys, pavyzdžiui, ranka ar koja, ir vėliau negalima identifikuoti konkretaus žmogaus, kuriam tos kūno dalys priklauso, tuomet fotografuojantis asmuo nepažeidžia asmens teisės į atvaizdą.

3.3.1. Ar nuotrauka, vaizdo ir garso įrašas yra asmens duomuo?

Dažnai manoma, kad vaizdo, garso įrašas ar nuotrauka nėra asmens duomenys. Taip pat klaidinga manyti, kad asmens duomenimis mokinio vaizdo, garso įrašas ar nuotrauka būtų laikoma tik tada, kai vaizdo ar garso įrašė mokinys yra pristatomas nurodant vardą ir pavardę, o prie nuotraukos yra parašytas mokinio vardas ir pavardė. Tokiu atveju mokinio tapatybė būtų nustatoma **tiesiogiai** iš pateiktų asmens duomenų. Bet asmens tapatybę galima nustatyti ir **netiesiogiai**, pavyzdžiui, jei iš filmuotos medžiagos ar iš interneto svetainėje paskelbtos bendros klasės nuotraukos vaiką galima lengvai atpažinti ir identifikuoti. Toks vaizdo įrašas ar nuotrauka yra asmens duomenys.

Taigi mokinio nuotrauka, vaizdo ir garso įrašas yra laikomi asmens duomenimis, jei iš jų galima nustatyti mokinio tapatybę. Todėl mokinių filmavimui, garso įrašams ir fotografavimui ir (ar) atvaizdo skelbimui internete yra taikomas Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas ir toks skelbimas bus teisėtas tik esant šiame įstatyme nustatytam teisėto tvarkymo kriterijui.

Mokinio nuotrauka, vaizdo ir garso įrašas yra laikomi asmens duomenimis, jei iš jų galima nustatyti mokinio tapatybę.

3.3.2. Reikalavimai skelbiant mokinio atvaizdą

3.3.2.1. Atvaizdo pobūdis

Skelbiant mokinių atvaizdus internete reikėtų elgtis ypač atsargiai. Labai svarbu įvertinti konkrečios **nuotraukos (atvaizdo) pobūdį**, ar tikrai būtina ją paskelbti ir kokių tikslu tai daroma. Vaikai gali būti filmuojami ir fotografuojami tik tinkamai apsirengę. Nuotraukos neturi žeminti vaiko garbės ir orumo, reikia įvertinti, kokią įtaką nuotrauka gali turėti vaikui augant ir keičiantis jo asmenybei, ar ji nesukels vaikui nemalonių jausmų. Apie paskelbtą atvaizdą turi žinoti vaikai ir jų teisėti atstovai.

3.3.2.2. Atvaizdo skelbimo atvejai

Jei mokykla ketina paskelbti:

1) **bendras, mokinių grupių (mokyklos renginių) nuotraukas**, iš kurių nėra lengva atpažinti konkrečius mokinius, reikia įdėti pernelyg daug pastangų jiems identifikuoti, t. y. mokinių tapatybės nustatyti neįmanoma, Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas netaikomas ir **nebūtina gauti išankstinio tėvų sutikimo** skelbti tokias nuotraukas. Bet mokyklos turi pranešti mokiniams, jų tėvams ir teisėtiems atstovams, kad bus padaryta tokia nuotrauka, ir nurodyti, kam ji bus naudojama.⁹ Taigi mokyklos švenčių, sporto varžybų, konkursų metu prieš fotografuojant ar filmuojant reikia informuoti apie tai renginio dalyvius. Taip jiems bus suteikta galimybė atsisakyti fotografuotis;

⁹ Nuomonė Nr. 2/2009 dėl vaikų asmens duomenų apsaugos (bendrosios gairės ir konkretus mokyklų klausimas). 2009. 17 p. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. kovo 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/justice/policies/privacy/docs/wpdocs/2009/wp160_lt.pdf>.

2) **pavienių ar grupelės mokinių nuotraukas**, iš kurių aiški mokinių tapatybė, pirmiausia reikia gauti tėvų sutikimą. Tais atvejais, kai vaiko nuomonė skiriasi nuo tėvų nuomonės, turi būti vadovujamasi vaiko interesais. Rekomenduotina visada atsiklausti ir paties vaiko ir, jei jis nesutinka, nefotografuoti jo net ir esant bendram tėvų sutikimui.

3.3.2.3. Rekomenduojama sutikimo forma

Lietuvos Respublikos teisės aktai nenustato, kokia forma turi būti duotas sutikimas dėl fotografavimo, filmavimo ar atvaizdo skelbimo, todėl sutikimas gali būti išreikštas bet kokia forma: žodžiu, numanomas iš konkludentinių veiksmų (iš konkrečių aplinkybių) arba raštu. Siekiant asmens duomenis tvarkyti sąžiningai ir teisėtai, rekomenduotina informuoti tėvus (pateikiant informacinį pranešimą), kokiais tikslais ir atvejais ketinama filmuoti, fotografuoti jų vaikus, kur bei kokius vaikų atvaizdus ketinama skelbti, ir paprašyti išankstinio rašytinio sutikimo. **Rekomenduotina** parengti sutikimų formas, kuriose būtų nurodyti alternatyvūs variantai, taip sudarant tėvams galimybę pasirinkti, kokiais atvejais ir tikslais jie sutinka,

kad jų vaikas būtų fotografuojamas, bei kur ir kokiais tikslais vaiko atvaizdas gali būti skelbiamas, o kokiais atvejais – ne. Pavyzdžiui, nurodyti, kad fotografuojama ir (ar) filmuojama mokykloje vykstant renginiams, sporto varžyboms; skelbiamos vieno vaiko ar grupės vaikų nuotraukos; skelbiama mokyklos internetiniame naujienlaiškyje ar mokyklos intraneto puslapyje, prie kurio turi teisę prisijungti tik mokyklos bendruomenės nariai, ar mokyklos interneto svetainėje. Tai nurodyti svarbu, nes tėvai, sutikę, kad vaikas būtų fotografuojamas ir jo nuotrauka skelbiama mokyklos vidiniame intraneto puslapyje ar spausdinama mokyklos brošiūroje, gali nesutikti, jog atvaizdas būtų skelbiamas mokyklos interneto svetainėje. **Nepamirškite**, jei buvo duotas sutikimas fotografuoti, tai dar nereiškia, kad asmuo taip pat sutiko ir su nuotraukos skelbimu ar teikimu kitiems asmenims.

Būtina informuoti **apie teisę atšaukti sutikimą bet kuriuo momentu** bei apie duomenų subjekto teisę susipažinti su savo asmens duomenimis ir teisę reikalauti ištaisyti neteisingus, neišsamius, netikslus savo asmens duomenis.

Tėvai, įvertinę nuotraukos pobūdį, kokiais tikslais ji bus naudojama ir kur skelbiama, pavyzdžiui, interneto svetainėje, galimas grėsmes, sąlygas, turi teisę duoti sutikimą arba ne. Sutikimus dėl nuotraukų naudojimo įsekite į mokinio bylą. Jei jos tvarkomos elektroniniu būdu, rekomenduotina pažymėti, dėl kurių mokinių atvaizdų tvarkymo yra gauti sutikimai.

Nerekomenduojama į mokymo sutartį įtraukti sąlygos dėl mokinių fotografavimo, filmavimo ir jų atvaizdo skelbimo, nes mokinys (jo tėvai), pasirašydamas mokymo sutartį, bus priverstas sutikti ir su sąlyga dėl jo fotografavimo bei nuotraukų skelbimo internete. Tokiu atveju gali būti pažeistas savanoriškumo principas ir sutikimas negalios.

Mokyklos, net ir turėdamos išankstinį tėvų sutikimą, kiekvienu konkrečiu atveju privalo įvertinti nuotraukos pobūdį ir būtinumą ją skelbti, ar tai proporcinga priemonė siekiant nustatyti tikslų, ar nėra kitų priemonių jiems pasiekti.

Rekomenduotina parengti sutikimų formas, kuriose būtų sudaroma tėvams galimybė pasirinkti, kokiais atvejais ir tikslais jie sutinka ar nesutinka, kad jų vaikas būtų fotografuojamas ir skelbiamas jo atvaizdas.

3.3.2.4. Mokyklos tvarka dėl atvaizdų fiksavimo ir jų tvarkymo

Mokyklos turėtų nustatyti tvarką, kaip mokinių atvaizdai yra fiksuojami, atrenkami ir saugomi, pavyzdžiui, kaip tinkamai mokytojai gali naudoti mokyklos ar savo asmenines vaizdo bei fotokameras išvykose su mokiniais, ir juos pateikti mokyklai. Mokykla galėtų vidiniame mokyklos kompiuterių tinkle sukurti specialiai atvaizdams saugoti skirtą bylą (angl. *folder*) ir įdiegti saugumo priemones, užtikrinančias saugią prieigą prie saugomų mokinių atvaizdų, patvirtinti jų naudojimo bei sunaikinimo, kai atvaizdai nebereikalingi apibrėžtiems tikslams, taisykles, pavyzdžiui, nustatyti, kiek laiko nuotraukos bus skelbiamos interneto svetainėje, t. y. kada ištrinamos ar perkeliamos į archyvą, kiek laiko saugomos archyve. Mokykla turi užtikrinti, kad visos nuotraukų kopijos, jų negatyvai bei elektroninės kopijos yra sunaikintos, jei toliau nereikalingos nustatytiems tikslams.

3.3.2.5. Keletas patarimų dėl saugesnio nuotraukų skelbimo internete

Siekiant apsaugoti nuotraukas nuo parsisiuntimo, kopijavimo ar netinkamo jų panaudojimo rekomenduojama naudoti atitinkamas apsaugos priemones. Dėl konkrečių priemonių ir būdų bei jų panaudojimo rekomenduotina pasitarti su informacinių technologijų specialistais, kurie kuria mokykloms interneto svetaines ir jas prižiūri. Rekomenduojamų priemonių pavyzdžius rasite 1 lentelėje.

Siekiant apsaugoti nuotraukas nuo parsisiuntimo, kopijavimo ar netinkamo jų panaudojimo rekomenduojama naudoti atitinkamas apsaugos priemones.

1 lentelė. Patarimai dėl saugesnio nuotraukų skelbimo internete

Patarimas	Siekiamas rezultatas
Internetu skelbti „prastesnės kokybės“, pavyzdžiui, 800 x 600 pikselių (0,5 MP), nuotraukas (angl. <i>low resolution</i>).	Nuotraukos ekrane bus gerai matomos, bet išsaugotos ir išspausdintos jos nebus aukštos kokybės ir ryškios.
Nuotraukos gali būti žymimos vandens ženklais arba pateikiamos mozaikos stiliumi.	Sunkiau jas panaudoti kitais tikslais, pavyzdžiui, reklamai ar kitame tinklalapyje.
Naudojantis programiniu kodu uždrausti dešiniojo klavišo paspaudimą arba nuotraukų kopijavimą.	JAVA, PHP, HTML programų kodus įdiegus į interneto svetainę galima uždrausti pelės dešiniojo klavišo paspaudimą arba nuotraukų kopijavimą. Tokiu būdu apsunkinama galimybė kopijuoti nuotraukas.

Taip pat **rekomenduotina** neskelbti nuotraukoje matomo mokinio vardo ir pavardės. Ir atvirkščiai, nurodant mokinio vardą ir pavardę, neskelbti nuotraukos. Jei kviečiami fotografai, reikia įsitikinti, kad jie yra patikimi, ir pasirašyti su jais sutartį, kurioje būtų numatyta sąlyga, draudžianti nuotraukas platinti ir skelbti. Mokinių fotografavimo, vaizdo ar garso įrašymo ir mokinių atvaizdo skelbimo klausimus dera aptarti su mokyklos bendruomene, parengti mokinių fotografavimo, filmavimo ir mokinių atvaizdo naudojimo taisykles arba papildyti atitinkamomis nuostatomis asmens duomenų tvarkymo taisykles, supažindinti su šiomis taisyklėmis mokytojus, mokinius ir tėvus.

3.3.3. Reikalavimai tėvams fotografuojant ir skelbiant vaikų nuotraukas

Svarbu atkreipti dėmesį į Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme nustatytą išimtį, kad įstatymas netaikomas, jeigu asmens duomenis tvarko **fizinis asmuo ir tik asmeniniams poreikiams, nesusijusiems su verslu ar profesija, tenkinti**, pavyzdžiui, jei tėvai ar seneliai mokyklos renginių metu fotografuoja vaiką ir tos nuotraukos bus naudojamos tik išimtinai asmeniniams tikslams, tarkim, asmeniniam albumui. Bet jie neturi teisės kitų vaikų nuotraukų naudoti kitais tikslais, jų publikuoti be sutikimo. Mokyklos turėtų informuoti tėvus, kad mokykloje renginių metu leidžiama filmuoti ir fotografuoti mokinius tik asmeniniais tikslais ir, be kitų mokinių tėvų sutikimo, draudžiama skelbti nuotraukas viešai ar naudoti kitais tikslais, pavyzdžiui, reklamai.

Mokyklos turėtų informuoti tėvus, kad mokykloje renginių metu leidžiama filmuoti ir fotografuoti mokinius tik asmeniniais tikslais.

3.4. Ypatingų asmens duomenų tvarkymas

Mokyklos savo veikloje tvarko ir ypatingus asmens duomenis, pavyzdžiui, duomenis, susijusius su sveikata: sveikatos grupė, pagrindinis sveikatos sutrikimas, specialieji poreikiai, fizinės traumos, patirtos ugdymo proceso metu, gydytojų pažymos, pateisinančios mokyklos nelankymą dėl ligos, vaiko sveikatos pažymėjimas ir pan. Taip pat tvarkomi kiti ypatingi asmens duomenys, pavyzdžiui, etninė kilmė ar tautybė.

Ypatingus asmens duomenis mokykla gali tvarkyti tik gavusi duomenų subjekto sutikimą, išskyrus Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme numatytus atvejus, pavyzdžiui, jei įstatymai įpareigoja duomenų valdytoją tokius duomenis tvarkyti, jie yra reikalingi bylai nagrinėti teisme, užkirsti kelią nusikalstamoms veikoms ar jas tirti ir pan.

Sutikimas tvarkyti ypatingus asmens duomenis turi būti išreikštas aiškiai – rašytine, jai prilyginta ar kita forma, neabejotinai įrodančia duomenų subjekto valią. Pavyzdžiui, jei tėvai pateikia prašymą paskirti vaiką į etniniu pagrindu suformuotą grupę ir nurodo jo etninę kilmę arba raštu pateikia prašymą ir kartu prideda dokumentus su vaiko ypatingais duomenimis, laikoma, kad sutikimas yra išreikštas aiškiai. Bet kilus ginčui dėl mokinio ypatingų asmens duomenų tvarkymo mokyklai tektų pareiga įrodyti, kad ji duomenis tvarko teisėtai, todėl rekomenduotina gauti rašytinį sutikimą. Kai kuriuose teisės aktuose nurodyta privaloma

rašytinė sutikimo forma. Pavyzdžiui, savivaldybės administracijos švietimo padaliniai informacija apie specialiųjų poreikių turintį mokinį dėl egzaminų laikymo pateikiama jam ar jo teisėtam atstovui raštu sutikus.¹⁰

Atsižvelgiant į ypatingiems asmens duomenims taikomą griežtesnį reglamentavimą ir jų tvarkymo keliamą didesnę riziką, turi būti įdiegtos aukštesnį saugumo lygį užtikrinančios organizacinės ir techninės priemonės, pavyzdžiui, mokinio sveikatos duomenis reikėtų tvarkyti atskirose bylose, užtikrinti, kad jie būtų prieinami tik tam įgaliotiems darbuotojams. Darbuotojai turi būti įspėti, kad privalo saugoti asmens duomenų paslaptį. Ši pareiga galioja pasitraukus iš valstybės tarnybos, perėjus dirbti į kitas pareigas arba pasibaigus darbo ar sutartiniams santykiams.

Jei prašoma pateikti mokinių ypatingus asmens duomenis, mokykla turi įsitikinti, kad gavėjas turi tam teisinį pagrindą, įvertinti jų naudojimo tikslą bei prašomų pateikti duomenų apimtį. Ypatingi asmens duomenys neturėtų būti teikiami telefonu, elektroniniu paštu. Jei ypatingi mokinio asmens duomenys teisės aktų nustatyta tvarka įrašomi, pavyzdžiui, į mokinių registrą, tai turi būti daroma griežtai laikantis nustatytų saugumo reikalavimų.

Jei mokykla ypatingus asmens duomenis tvarko automatiškai būdu, ji privalo pranešti Valstybinei duomenų apsaugos inspekcijai, kuri atlieka išankstinę patikrą. Tokie duomenų tvarkymo veiksmai gali būti atliekami tik gavus Valstybinės duomenų apsaugos inspekcijos leidimą.

Mokinio sveikatos duomenis reikėtų tvarkyti atskirose bylose, užtikrinti, kad jie būtų prieinami tik tam įgaliotiems darbuotojams.

3.5. Kitos asmenų duomenų apsaugos problemos mokyklose

3.5.1. Vaizdo stebėjimas

Mokyklos vis dažniau mokinių ir mokytojų saugumo, mokyklos turto apsaugos tikslais naudoja vaizdo stebėjimo priemones. Vaizdo stebėjimas gali varžyti asmens laisvę, todėl jis gali būti vykdomas tik tais atvejais, kai tai yra būtina ir kai kiti būdai ar priemonės yra nepakankamos ir (arba) netinkamos ir jeigu duomenų subjekto interesai nėra svarbesni. Mokyklos turi būti atsargios nusprendamos, kuriose vietose turi būti montuojamos vaizdo kameros ir koks plotas jomis gali būti stebimas. Vaizdo stebėjimas laikomas proporcingu, jei stebimi mokyklos įėjimai ir kitos vietos, kur vaikšto daug pašalinių žmonių. Nerekomenduojama vykdyti vaizdo stebėjimo mokyklos valgyklose, sporto salėse. Paminėtina, kad klasių stebėjimas vaizdo kameromis gali varžyti ne tik mokinių mokymosi bei žodžio laisvę, bet ir mokymo laisvę.¹¹ Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas

¹⁰ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas „Dėl Brandos egzaminų organizavimo ir vykdymo tvarkos aprašo, Kalbų įskaitų nuostatų, Pagrindinio ugdymo pasiekimų patikrinimo nuostatų ir Mokinių kompiuterinio raštingumo įskaitos nuostatų patvirtinimo“ (2006). Brandos egzaminų organizavimo ir vykdymo tvarkos aprašas, 63 punktas [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. balandžio 15 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=289769&p_query=&p_tr2=>>.

¹¹ Nuomonė Nr. 2/2009 dėl vaikų asmens duomenų apsaugos (bendrosios gairės ir konkretus mokyklų klausimas). 2009. 16 p. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. kovo 25 d.]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/justice/policies/privacy/docs/wpdocs/2009/wp160_lt.pdf>.

Nepamirškite duomenų subjektų apie vykdomą vaizdo stebėjimą informuoti prieš jiems patenkant į kameros stebėjimo lauką.

draudžia vykdyti vaizdo stebėjimą vietose, kuriose mokiniai gali tikėtis visiško privatumo, pavyzdžiui, tualetuose, persirengimo kambariuose ir pan.

Vaizdo stebėjimo įrašai negali būti panaudojami kitu tikslu, t. y. mokiniams ar mokytojams stebėti, jų elgesiui vertinti. Toks asmens duomenų tvarkymas būtų vertinamas kaip nepagrįstas kišimasis į privatumą ir jį pažeidžiantis. Vaizdo įrašai turi būti saugomi nustatytą terminą, pavyzdžiui, 7–14 dienų, o po to sunaikinami. **Nepamirškite** duomenų subjektų apie vykdomą vaizdo stebėjimą informuoti prieš jiems patenkant į kameros stebėjimo lau-

ką, pavyzdžiui, pateikti informaciją, kad vykdomas vaizdo stebėjimas, prieš įeinant į mokyklą. Mokykla privalo parengti vaizdo stebėjimo taisykles ir apie vykdomą vaizdo stebėjimą pranešti Valstybinei duomenų apsaugos inspekcijai.

3.5.2. Interneto kameros (Web cam)

Interneto kamerų naudojimas turi būti apsvarstytas ir pagrįstas labai aiškiai apibrėžtu ir teisėtu tikslu. Apie tokių kamerų naudojimą ir kokiais tikslais jos bus naudojamos turi būti informuojami mokiniai ir jų tėvai bei gautas sutikimas. Pavyzdžiui, nurodyti, kad jos bus naudojamos vykdam vaizdo konferencijas, kuriose dalyvauja kelios mokyklos, mokyimo tikslais.

Nerekomenduotina interneto kamerų naudoti vaizdui filmuoti ir transliuoti interneto svetainėje siekiant demonstruoti mokyklą, joje vykstantį gyvenimą realiu laiku. Toks sprendimas turi būti pagrįstas labai aiškiai apibrėžiant teisėtą tikslą bei įvertinamos galimybės užtikrinti teisėtą tokių kamerų naudojimą ir vaizdo transliavimą internete, pavyzdžiui, kaip bus užtikrinama, kad į kameros stebėjimo lauką nepatektų vaikai, kurių filmavimui nėra duotas sutikimas.

3.5.3. Mobilieji telefonai su vaizdo kameromis

Beveik visi mokiniai turi mobiliuosius telefonus su vaizdo kameromis ir juos naudoja ne tik pokalbiams ar SMS žinutėms siųsti, bet ir MMS žinutėms, garsui ir vaizdui įrašyti. Mokyklos turėtų perspėti mokinius, kad laisvai platindami vaizdo bei garso įrašus ir skaitmenines nuotraukas be jose užfiksuotų asmenų sutikimo jie gali rimtai pažeisti tų asmenų teisę į privataus gyvenimo neliečiamumą.¹² Siekiant apsaugoti privatumą rekomenduotina įspėti ir apie vietas, kuriose tokie telefonai neturėtų būti naudojami, pavyzdžiui, persirengimo kambariuose ir pan.

3.5.4. Mokinių švietimas apie privatumą

Mokyklos turėtų šviesti mokinius apie privatumo apsaugą ir mokyti, kaip saugiai naudotis internetu, kaip bendrauti socialiniuose tinkluose, naudotis mobiliaisiais telefonais su vaizdo kameromis, kaip elgtis norint skelbti savo ir draugų atvaizdus internete ir pan.

¹² Ten pat. 18 p.

Rekomenduojama parengti interneto naudojimo taisykles, pateikti svarbiausius perspėjimus dėl veiksmų, kurie gali sukelti pavojų mokinio privatumui ar kitas nepageidaujamas pasekmes, pavyzdžiui, kad mokiniai neatskleistų savo tapatybės, vardo, pavardės, asmens kodo, gimimo datos, adreso, šeimos narių asmens duomenų, sąskaitų numerių, prisijungimo kodų ir pan.; kad geriau naudoti slapyvardį, nei atskleisti nepažįstamiems asmenims tikrą vardą ir pavardę. Patarti vaikams neskelbti kitų asmenų atvaizdų be jų sutikimo, nes tai gali pažeisti teisės aktus, reglamentuojančius teisę į privatumo apsaugą.

Kai kuriose mokyklose yra suteikiama **galimybė mokiniams naudotis kompiuteriais bei internetu** mokymo reikmėms, pavyzdžiui, informacinių technologijų ar kitų pamokų metu informacijai ieškoti, taip pat laisvalaikiu naudotis internetu biblioteko-

se. Rekomenduotina nustatyti naudojimosi kompiuteriais bei internetu tvarką ir su ja supažindinti mokinius.

Mokykla, siekdama išvengti netinkamo interneto naudojimo atvejų, turi imtis prevencinių priemonių: techninėmis priemonėmis apriboti prieigą prie interneto svetainių, kuriose yra smurtinio, vaikams žalingo pobūdžio informacijos, apriboti galimybę siųsti žalingo, nelegalaus turinio informaciją, nelegalius žaidimus ir pan.

Mokyklos turėtų šviesti mokinius apie privatumo apsaugą ir mokyti, kaip saugiai naudotis internetu, kaip bendrauti socialiniuose tinkluose, naudotis mobiliaisiais telefonais su vaizdo kameromis, kaip elgtis norint skelbti savo ir draugų atvaizdus internete ir pan.

3.5.5. Patekimo į mokyklą kontrolė

Mokyklos vis griežčiau kontroliuoja, kas gali patekti į mokyklą. Kai kurios mokyklos įdiegia informacines patekimo į mokyklą kontrolės sistemas. Tokiose sistemose mokyklos neturi kaupti daugiau duomenų nei būtina patekimo į mokyklą kontrolės tikslui pasiekti. Patekimo į mokyklą kontrolės tikslu neturėtų būti renkami mokytojų ir mokinių biometriniai duomenys, pavyzdžiui, pirštų antspaudai, kadangi šis tikslas gali būti pasiekiamas kitomis priemonėmis. Mokiniais ir mokytojams gali būti išduodamos kortelės ar kitos priemonės, kuriomis naudojamesi jie patektų į mokyklą.

3.5.6. Duomenų saugumas

Mokykla (duomenų valdytojas) ir duomenų tvarkytojas atsako už tinkamų techninių ir organizacinių priemonių, skirtų apsaugoti asmens duomenims nuo atsitiktinio ar neteisėto sunaikinimo, pakeitimo, atskleidimo, taip pat nuo bet kokio kito neteisėto tvarkymo, įgyvendinimą. Šios priemonės turi užtikrinti tokį saugumo lygį¹³, kuris atitiktų saugotinių asmens duomenų pobūdį ir jų tvarkymo keliamą riziką. Tai gali būti tokios priemonės, kaip ugniasienė, šifravimas, priegos prie duomenų valdymas ir kontrolė, taip pat priemonės, skirtos duomenų bazėms nuo neteisėto prisijungimo elektroninių ryšių priemonėmis apsaugoti.

¹³ Nustatant saugumo lygį bei parenkant reikiamas priemones turi būti vadovaujamas Bendraisiais reikalavimais organizacinėms ir techninėms duomenų saugumo priemonėms, patvirtintais Valstybinės duomenų apsaugos inspekcijos direktoriaus įsakymu „Dėl Bendrųjų reikalavimų organizacinėms ir techninėms duomenų saugumo priemonėms patvirtinimo“ (2008) [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. kovo 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=331500&p_query=&p_tr2=>>.

Turi būti užtikrinta kompiuterinės įrangos apsauga nuo žalingų programų (antivirusinių programų įdiegimas, atnaujinimas ir pan.), teikiant asmens duomenis išoriniais duomenų perdavimo tinklais naudojami saugūs protokolai ir (arba) slaptažodžiai, tam tikrais atvejais asmens duomenys turi būti šifruojami (pavyzdžiui, jei nešiojamame kompiuteryje yra mokinių asmens duomenys, ypač jei jie įrašyti į diskelius ar USB atmintukus, kuriuos pametus ar praradus kitu būdu gali būti atskleisti mokinių vardai, pavardės, telefonų numeriai, adresai bei sukelta grėsmė mokiniams ir jų tėvams. Tokia informacija neturi būti išnešama už mokyklos ribų, jei yra neužšifruota.).

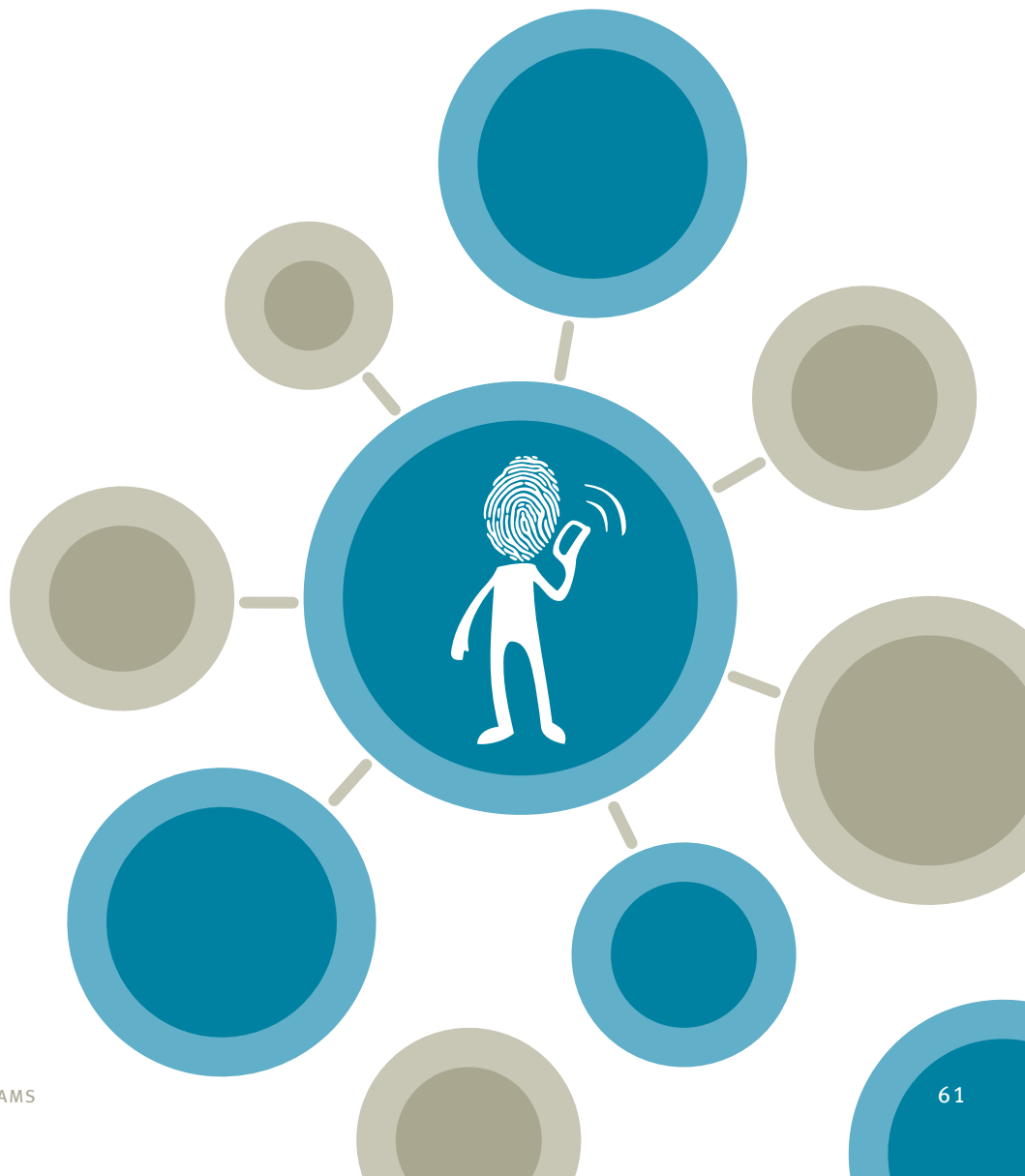
Nepamirškite techninių ir organizacinių priemonių išdėstyti rašytinės formos dokumente, pavyzdžiui, mokyklos patvirtintose asmens duomenų tvarkymo taisyklėse ar su duomenų tvarkytoju, pavyzdžiui, el. dienyno teikėju, sudarytoje sutartyje ir pan. Su šiais dokumentais turi būti pasirašytinai supažindinami darbuotojai, tvarkantys asmens duomenis.

Nepamirškite techninių ir organizacinių priemonių išdėstyti rašytinės formos dokumente.

4. Informacija paslaugų teikėjams

Indrė Skersytė

4. Informacija paslaugų teikėjams

Indrė Skersytė

Sparčiai tobulėjančios technologijos ir siūlomos naujos paslaugos keičia žmonių įpročius, užtikrina patogesnę naudojimąsi jomis, tačiau kartu kelia ir grėsmių privatumui. Nemažą paslaugų naudotojų dalį sudaro vaikai, todėl socialinių tinklų, pokalbių, pažinčių ar žaidimų svetainių valdytojai, elektroninio pašto ir kitas paslaugas teikiantys asmenys, renkantys, kaupiantys ar kitokiu būdu tvarkantys pažeidžiamos socialinės grupės – vaikų – asmens duomenis, kaip šių duomenų valdytojai, turėtų atsižvelgti ir į papildomus reikalavimus tokiam tvarkymui. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijoje¹ įtvirtinta, kad imantis bet kokių vaikų liečiančių veiksmų, nesvarbu, ar tai darytų valstybinės, ar privačios įstaigos, svarbiausia – vaiko interesai.

Priklausomai nuo to, kokios paslaugos yra teikiamos, kokiais tikslais ir kokie asmens duomenys yra tvarkomi, reikalavimai asmens duomenų tvarkymui gali skirtis. Pažymėtina, kad kai kurie žemiau pateikti pasiūlymai yra rekomendacinio pobūdžio, t. y. reikalavimai nėra tiesiogiai įtvirtinti teisės aktuose (pavyzdžiui, Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme, Elektroninių ryšių įstatyme) ir nėra privalomi, tačiau, siekiant sąžiningai ir skaidriai tvarkyti asmens duomenis, užsitikrinti paslaugų naudotojų pasitikėjimą, sumažinti asmens duomenų tvarkymo pažeidimų riziką, jų turėtų būti paisoma.

4.1. Asmens duomenų tvarkymo reikalavimų įgyvendinimas

Prieš pradėdant tvarkyti (pavyzdžiui, rinkti internete) vaikų asmens duomenis, paslaugų teikėjams, kaip duomenų valdytojams, pirmiausiai reikia apsispręsti dėl tokio asmens duomenų tvarkymo tikslo ir priemonių, tvarkomų asmens duomenų apimties, saugojimo termino bei užtikrinti, kad toks asmens duomenų tvarkymas būtų teisėtas, t. y. atitiktų teisės aktų reikalavimus. Be anksčiau šiame leidinyje išdėstytų patarimų, susijusių su asmens duomenų teisėto tvarkymo reikalavimų įgyvendinimu, paslaugų teikėjai taip pat privalo atsižvelgti ir į 1–5 lentelėse pateiktus reikalavimus ir pasiūlymus.

Asmenys, renkantys, kaupiantys ar kitokiu būdu tvarkantys pažeidžiamos socialinės grupės – vaikų – asmens duomenis, kaip šių duomenų valdytojai, turėtų atsižvelgti ir į papildomus reikalavimus tokiam tvarkymui.

¹ Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. kovo 19 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=18370&p_query=&p_tr2=>>.

1 lentelė. Asmens duomenų tvarkymo tikslas

Reikalavimas / pasiūlymas	Reikalavimo / pasiūlymo aprašymas
<p>Tikslą nustatyti jau prieš pradėdant rinkti asmens duomenis</p>	<p>Asmens duomenų tvarkymo tikslas negali būti nustatytas vėliau, jau surinkus asmens duomenis, kadangi tokiu atveju duomenų subjektas – vaikas – ir (ar) jo tėvai nebus tinkamai informuoti apie asmens duomenų tvarkymą. Pažymėtina, kad tinkamu laiku ir aiškiai nustatytas konkretus asmens duomenų tvarkymo tikslas yra ypač svarbus tuo atveju, kai asmens duomenų teisėto tvarkymo kriterijus yra duomenų subjekto sutikimas, nes atsižvelgdamas į nurodytą asmens duomenų tvarkymo tikslą duomenų subjektas savanoriškai išreiškia savo valią ir sutinka arba atsisako sutikti dėl savo asmens duomenų tvarkymo.</p>
<p>Tikslą apibrėžti vaikui lengvai suprantama kalba</p>	<p>Tuo atveju, kai paslaugų teikėjo teikiamos paslaugos yra orientuotos į tikslinę vartotojų grupę – vaikus, rekomenduojama asmens duomenų tvarkymo tikslą suformuluoti taip, kad jį lengvai suprastų ir savo asmens duomenis ketinantis pateikti vaikas. Nurodant asmens duomenų tvarkymo tikslą turi būti vartojami vaikui suprantami žodžiai, vengiama specifinių terminų, taip pat galėtų būti pateikiami papildomi paaiškinimai. Pavyzdžiui, ketinant tvarkyti asmens duomenis tiesioginės rinkodaros tikslu, galėtų būti pateikiamas paaiškinimas, kas tai yra, nurodant, kad paslaugų teikėjas duomenų subjekto pateiktu elektroninio pašto adresu galės siųsti reklaminio pobūdžio elektroninio pašto pranešimus (laiškus), o pateiktu telefono ryšio numeriu – reklamines trumpąsias žinutes (SMS). Taip pat galėtų būti pažymėta, kad paslaugų teikėjas įsipareigoja jokiais kitais nei nurodyta tikslais vaiko asmens duomenų netvarkyti.</p>
<p>Nurodyti visus tikslus</p>	<p>Jeigu paslaugų teikėjas nori tvarkyti asmens duomenis keliais tikslais, jis privalo duomenų subjektui nurodyti visus šiuos tikslus. Pavyzdžiui, jei asmens duomenų tvarkymo teisinis pagrindas yra duomenų subjekto sutikimas, duomenų subjektui turi būti sudaryta galimybė išreikšti savo sutikimą ar nesutikimą tvarkyti savo asmens duomenis kiekvienu iš paslaugų teikėjo nurodytų tikslų, o ne duoti sutikimą dėl visų asmens duomenų tvarkymo tikslų. Ši problema itin aktuali asmens duomenų tvarkymo tiesioginės rinkodaros tikslu atveju, kai, duomenų subjektui nesutikus dėl savo asmens duomenų tvarkymo tiesioginės rinkodaros tikslu, jam yra atsisakoma suteikti ir kitas paslaugas (pavyzdžiui, užsiregistruoti socialiniame tinkle).</p>

2 lentelė. Asmens duomenų apimtis

Reikalavimas / pasiūlymas	Reikalavimo / pasiūlymo aprašymas
Netvarkyti perteklinių asmens duomenų	Asmens duomenys gali būti tvarkomi tik tokios apimties, kuri yra būtina jiems rinkti ir toliau tvarkyti, t. y. gali būti tvarkoma tik tiek asmens duomenų, kiek yra būtina nustatytam tikslui pasiekti. Atsižvelgiant į šį reikalavimą, draudžiama tvarkyti perteklinius asmens duomenis, nesusijusius su paslaugų teikėjo nustatyto asmens duomenų tvarkymo tikslu. Pavyzdžiui, registruojantis pokalbių svetainėje, socialiniame tinkle turi būti sudaryta galimybė naudoti pseudonimą, o ne tikrą vaiko vardą ir pavardę. Taip pat paslaugų teikėjai neturėtų skelbti perteklinių asmens duomenų, pavyzdžiui, komentarą interneto svetainėje parašiusių asmenų IP adresų.
Aiškiai nurodyti privalomą pateikti informaciją	Paslaugų teikėjas turi aiškiai nurodyti, kokią informaciją pateikti privaloma norint gauti siūlomą paslaugą, o kokią galima pasirinkti pateikti ar nepateikti. Tai galėtų būti padaryta, pavyzdžiui, pažymint, kad privaloma pildyti ne visus informacijos įvedimo laukelius ir aiškiai išskiriant privalomus ir neprivalomus pildyti laukelius. Kai paslaugų teikėjo teikiamos paslaugos yra orientuotos į vaikus, paslaugų teikėjas turėtų ypač atsakingai įvertinti neprivalomų pateikti asmens duomenų apimtį, teikiamų paslaugų specifiką ir apsvarstyti galimybę tokių duomenų rinkimo apskritai atsisakyti.
Sudaryti galimybę pateikti vieną iš kelių alternatyvių asmens duomenų	Tuo atveju, jei asmens duomenų tvarkymo tikslui pasiekti pakanka vieno iš kelių alternatyvių asmens duomenų, turėtų būti sudaryta galimybė duomenų subjektui pasirinkti, kurį ar kuriuos iš šių asmens duomenų jis nori pateikti. Pavyzdžiui, sutikdamas dėl savo asmens duomenų tvarkymo tiesioginės rinkodaros tikslu, duomenų subjektas galėtų pasirinkti, koku būdu jis norėtų gauti tiesioginės rinkodaros pasiūlymus – paštu, elektroniniu paštu ar telefonu ir atitinkamai nurodyti savo adresą, elektroninio pašto adresą ar telefono ryšio numerį.
Nerinkti asmens duomenų per anksti	Svarbu atkreipti dėmesį į asmens duomenų rinkimo pradžios momentą, kadangi tvarkyti asmens duomenis galima tik tada, kai tai yra būtina tikslui pasiekti. Vadinasi, paslaugų teikėjai į tai turėtų atsižvelgti nustatydami asmens duomenų rinkimo pradžios momentą ir neturėtų pradėti rinkti asmens duomenų per anksti. Pavyzdžiui, negali būti prašoma vaiko pateikti savo vardą, elektroninio pašto adresą ar kitus asmens duomenis vien tik interneto svetainės peržiūrėjimo tikslu, tačiau šių duomenų gali būti paprašyta, jei vaikas nori susikurti naudotojo profilį registruodamasis socialiniame tinkle.

3 lentelė. Asmens duomenų saugojimo terminas

Reikalavimas / pasiūlymas	Reikalavimo / pasiūlymo aprašymas
Nesaugoti asmens duomenų per ilgai	Asmens duomenys saugomi ne ilgiau negu to reikalauja duomenų tvarkymo tikslai, o kai asmens duomenys nebereikalingi jų tvarkymo tikslams, jie turi būti sunaikinami, išskyrus tuos, kurie įstatymų nustatytais atvejais turi būti perduoti valstybės archyvams. Asmens duomenų saugojimo termino klausimas yra glaudžiai susijęs su Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme įtvirtintu asmens duomenų tvarkymo reikalavimu, numatančiu, kad duomenų valdytojas privalo užtikrinti, jog asmens duomenys būtų saugomi tokia forma, kad duomenų subjektų tapatybę būtų galima nustatyti ne ilgiau negu to reikia tiems tikslams, dėl kurių šie duomenys buvo surinkti ir tvarkomi.
Nustatyti konkretų asmens duomenų tvarkymo terminą	<p>Paslaugų teikėjui, siekiančiam tinkamai įgyvendinti šį reikalavimą, išanalizavus visą teisinę ir faktinę situaciją reikia numatyti, kokį laiko terminą jis tvarkys surinktus asmens duomenis. Tuo atveju, kai paslaugų teikėjas privalo saugoti tvarkomus asmens duomenis teisės aktų nustatyta terminą (pavyzdžiui, buhalterinės apskaitos tikslais), jis turi tiksliai išsiaiškinti šių teisės aktų reikalavimus ir savo tvarkomų asmens duomenų saugojimo terminus atitinkamai suderinti su šiais reikalavimais. Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad viešųjų ryšių tinklų ir (ar) viešųjų elektroninių ryšių paslaugų teikėjai savo tinkluose generuojamus ir tvarkomus Elektroninių ryšių įstatyme nurodytus duomenis turi saugoti šiame įstatyme nustatytus terminus.</p> <p>Jei asmens duomenų saugojimo terminai nėra nustatyti teisės aktuose, paslaugų teikėjai, atsižvelgdami į asmens duomenų tvarkymo tikslus, šiuos saugojimo terminus nusistato savarankiškai. Šiuo atveju, kalbant apie vaikų asmens duomenų tvarkymą, svarbu paminėti, kad vaikų asmens duomenys gali keistis sparčiau nei suaugusiųjų, todėl jie gali tapti nebeaktualūs, taigi ir nereikalingi siekiamiems asmens duomenų tvarkymo tikslams pasiekti daug greičiau nei kitų asmenų. Paslaugų teikėjai tai turėtų įvertinti nustatydami asmens duomenų saugojimo terminus.</p> <p>Socialinių tinklų paslaugų teikėjai taip pat galėtų numatyti, kad asmeniui tam tikrą laiko terminą neprisijungus prie savo profilio socialiniame tinkle, šis profilis taptų neaktyvus, t. y. nematomas kitiems asmenims, o po to praėjus nustatytam terminui – iš viso ištrinamas. Žinoma, paslaugų gavėjas apie jo profilio padarymą neaktyviu ar ištrinimą turi būti iš anksto informuojamas.</p>
Nustatyti atskaitos tašką	Apibrėžiant asmens duomenų saugojimo terminą rekomenduojama nurodyti atskaitos tašką, nuo kurio skaičiuojamas terminas, pavyzdžiui, asmens duomenų saugojimo terminas galėtų būti nustatytas nurodant, kad asmens duomenys saugomi 1 metus nuo paskutinio karto, kai duomenų subjektas pasinaudojo paslauga, prisiregistravo svetainėje ir pan.

Periodiškai įvertinti saugojimo terminus	Paslaugų teikėjui rekomenduojama periodiškai patikrinti, ar renkami asmens duomenys vis dar yra reikalingi. Tuo atveju, jei jie nebėra naudojami, tokių duomenų rinkimas turi būti nutrauktas, o visi nebereikalingi surinkti asmens duomenys turėtų būti sunaikinami. Asmens duomenys privalo būti sunaikinti saugiai (pavyzdžiui, dokumentai, kuriuose yra asmens duomenų, negali būti išmesti į šiukšlių dėžę prieš tai jų nesunaikinus).
Tvarkyti nuasmenintus duomenis	Paslaugų teikėjas nuasmenintus duomenis, kurie yra naudojami, pavyzdžiui, analizei, statistikai ir pan., gali toliau tvarkyti, kadangi Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas tokiam tvarkymui nėra taikomas.

4 lentelė. Asmens duomenų tikslumas

Reikalavimas / pasiūlymas	Reikalavimo / pasiūlymo aprašymas
Sudaryti sąlygas duomenų subjektui lengvai įgyvendinti savo teises	<p>Atsižvelgdami į tai, kad tvarkomi vaikų asmens duomenys, kurie vaikui augant gali gana greitai kisti, taip pat į tai, kad augdamas vaikas gali geriau vertinti situaciją ir priimti sprendimus dėl savo asmens duomenų tvarkymo, paslaugų teikėjai šiam reikalavimui įgyvendinti turi skirti pakankamai dėmesio. Šis reikalavimas yra glaudžiai susijęs su tinkamu duomenų subjekto teisių, tokių kaip teisė susipažinti su savo asmens duomenimis ir kaip jie yra tvarkomi, teisė reikalauti ištaisyti, sunaikinti savo asmens duomenis arba sustabdyti, išskyrus saugojimą, savo asmens duomenų tvarkymo veiksmus, kai duomenys tvarkomi nesilaikant įstatymų nuostatų, teisė nesutikti, kad būtų tvarkomi jo asmens duomenys, įgyvendinimu.</p> <p>Paslaugų teikėjai turi duomenų subjektams sudaryti sąlygas lengvai įgyvendinti aukščiau paminėtas jų teises, o įvertinant tai, kad duomenų subjektai yra vaikai, paslaugų teikėjo pavadinimas, kontaktai, kuriais galima kreiptis pagalbos, turi būti lengvai randami. Taip pat aiškiai, lengvai suprantamai turėtų būti išdėstyta, kaip paslaugų teikėjui galima pranešti apie netikslius, neteisingus, pasikeitusius, atnaujintus asmens duomenis ar pačiam juos patikslinti, pakeisti, ištrinti ir pan.</p>

Įvertinant tai, kad duomenų subjektai yra vaikai, paslaugų teikėjo pavadinimas, kontaktai, kuriais galima kreiptis pagalbos, turi būti lengvai randami.

5 lentelė. Asmens duomenų tvarkymo tikslumas, sąžiningumas ir teisėtumas

Reikalavimas / pasiūlymas	Reikalavimo / pasiūlymo aprašymas
<p>Nepiktnaudžiauti tuo, kad paslaugų gavėjas yra vaikas</p>	<p>Vaikas gali nesugebėti tinkamai įvertinti situacijos ir priimti sprendimo dėl savo asmens duomenų tvarkymo, todėl negali būti pasinaudojama vaiko patiklumu ir naivumu. Taigi paslaugų teikėjai, žinodami, kad jų paslaugos yra teikiamos vaikams ir tvarkomi vaikų asmens duomenys, turi imtis papildomų priemonių, užtikrinančių asmens duomenų tvarkymo sąžiningumą ir teisėtumą. Pavyzdžiui, ypatingas dėmesys turėtų būti skiriamas vaiko, o tam tikrais atvejais ir jo tėvų sutikimui dėl asmens duomenų tvarkymo gauti, duomenų subjektams informuoti apie jų asmens duomenų tvarkymą, pritaikant šią informaciją prie vaikų supratimo lygio (nevarojant specifinių sąvokų, pateikiant platesnius paaiškinimus, pavyzdžių ir pan.).</p>
<p>Įgyvendinti duomenų subjekto teises</p>	<p>Vaikams ir (ar) jų tėvams turi būti sudaryta galimybė paprastai susisiekti su duomenų valdytoju, jei jiems kyla kokių nors problemų ar klausimų dėl vaikų asmens duomenų tvarkymo (pavyzdžiui, paslaugų teikėjo siunčiamuose pranešimuose turėtų būti nurodomas paslaugų teikėjo interneto svetainės adresas, telefonas). Į pateiktus klausimus, prašymus, reikalavimus paslaugų teikėjas turi reaguoti per teisės aktų numatytus terminus, gerbti duomenų subjekto apsisprendimą (pavyzdžiui, nesutikimą dėl asmens duomenų naudojimo tiesioginei rinkodarai).</p>
<p>Naudoti privatumą užtikrinančius numatytuosius nustatymus</p>	<p>Paslaugų teikėjai, kurių teikiamų paslaugų atžvilgiu tai yra taikytina, skatinami kaip numatytuosius privatumo nustatymus (angl. <i>default privacy settings</i>) naudoti privatumą užtikrinančius numatytuosius nustatymus (angl. <i>privacy - friendly default settings</i>), o tai ypač svarbu tvarkant vaikų asmens duomenis. Pavyzdžiui, socialinių tinklų atveju prieiga prie naudotojo asmens duomenų turėtų būti suteikiama tik paties naudotojo pasirinktiems asmenims (kontaktams). Be to, šie privatumą užtikrinantys numatytieji nustatymai turėtų būti nemokami.</p>
<p>Užsitarnauti pasitikėjimą</p>	<p>Pažymėtina, kad atviras ir sąžiningas asmens duomenų tvarkymas kelia duomenų subjektų pasitikėjimą duomenų valdytoju, o tai kartu reiškia ir geresnę siūlomų paslaugų priimtumą. Tuo tarpu informacijos slėpimas, neteisingos informacijos teikimas, nereagavimas į duomenų subjekto paklausimus ar prašymus gali paskatinti paslaugų gavėjus pakeisti paslaugų teikėją.</p>

4.2. Duomenų subjekto sutikimas – teisinis pagrindas asmens duomenims tvarkyti

Paslaugų teikėjui norint tvarkyti asmens duomenis, privalo būti **nors vienas iš asmens duomenų teisėto tvarkymo kriterijų**. Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas numato ne vieną tokį kriterijų, tačiau duomenų subjekto sutikimas yra vienas iš dažniausiai pasitaikančių teisinių pagrindų, ypač svarbus kalbant apie paslaugų teikėjus kaip duomenų valdytojus. Pažymėtina, kad duomenų subjekto sutikimas yra teisinis pagrindas asmens duomenims, ypatingiems asmens duomenims ir asmens kodui tvarkyti.

4.2.1. Sutikimo požymiai

Sutikimas yra savanoriškas duomenų subjekto valios pareiškimas tvarkyti jo asmens duomenis jam žinomu tikslu. **Sutikimo savanoriškumas** reiškia, kad duomenų subjektas negali būti verčiamas duoti sutikimą, jam negali būti daroma jokia įtaka. Vaikų sutikimas dėl jų asmens duomenų tvarkymo neturi būti gaunamas siūlant jiems už tai atsilyginti, pavyzdžiui, pažadant prizus ar galimybę dalyvauti loterijoje ir pan.² Kitas dažnai pasitaikantis netinkamos praktikos pavyzdys yra susijęs su tiesiogine rinkodara, kai duomenų subjektas, norėdamas gauti vienas paslaugas (pavyzdžiui, užsiregistruoti interneto svetainėje, gauti nuolaidų kortelę), kartu yra priverstas duoti sutikimą ir dėl tiesioginės rinkodaros.

Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad sutikimas turi būti **duotas aktyviais veiksmais**, todėl nieko nedarymas negali būti prilyginamas duomenų subjekto valios pareiškimui.

Pažymėtina, kad kuo duomenų subjektas yra geriau informuotas apie savo asmens duomenų tvarkymą, tuo mažiau ginčų ateityje gali kilti. Prieš duomenų subjektui duodant sutikimą, jis privalo būti **tinkamai informuotas** apie savo asmens duomenų tvarkymą, t. y. jam turi būti aišku, kas bus duomenų valdytojas, kokiais tikslais ir kokie asmens duomenys tvarkomi, taip pat gali būti pateikta ir kita aktuali informacija (pavyzdžiui, kam jo asmens duomenys bus teikiami, kokios yra jo, kaip duomenų subjekto, teisės ir pan.).

Sutikimas privalo būti **konkretus**, o per daug abstrakčiai suformuluotas, „universalus“ sutikimas, iš kurio neaišku, kam ir kokiais asmens duomenų tvarkymo tikslais, dėl kokių asmens duomenų ir pan., yra netinkamas. Pavyzdžiui, sutikimas negali būti formuluojamas nurodant: „Sutinku, kad „Paslaugų teikėjas“ tvarkytų mano pateiktus asmens duomenis pagal teisės aktų reikalavimus.“

Prieš duomenų subjektui duodant sutikimą, jis privalo būti tinkamai informuotas apie savo asmens duomenų tvarkymą.

² Children's Privacy On Line: The Role of Parental Consent (Auckland/New Zealand, 26./27.03.2002 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. balandžio 2 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.datenschutz-berlin.de/content/europa-international/international-working-group-on-data-protection-in-telecommunications-iwgdp/working-papers-and-common-positions-adopted-by-the-working-group>>.

Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas **sutikimo formos** reikalavimus numato tik ypatingų asmens duomenų tvarkymo atveju – sutikimas tvarkyti ypatingus asmens duomenis turi būti išreikštas aiškiai – rašytine, jai prilyginta ar kita forma, neabejotinai įrodančia duomenų subjekto valią. Kitų asmens duomenų tvarkymo atveju sutikimo formą (žodinę, rašytinę ar kitą) nustato pats duomenų valdytojas, tačiau, kilus ginčui, jis turėtų įrodyti, kad sutikimas buvo gautas.

4.2.2. Ar reikalingas tėvų sutikimas?

Renkant informaciją iš vaikų kyla papildomų klausimų, į kuriuos paslaugų teikėjai turi atsakyti, pavyzdžiui, reikia nuspręsti, **ar reikalingas tėvų sutikimas, o jeigu taip, tai kaip jis galėtų būti gaunamas**. Toliau aptariamos aplinkybės, į kurias paslaugų teikėjas turi atkreipti dėmesį siekdamas, kad asmens duomenys būtų tvarkomi sąžiningai, tačiau pažymėtina, kad sprendimą jis turi priimti kiekvieną savo atliekamo asmens duomenų tvarkymo situaciją įvertinęs individualiai.

Kai vaikų asmens duomenų tvarkymo teisinis pagrindas yra duomenų subjekto sutikimas, galimi keli tokio **sutikimo gavimo sprendimo variantai**:

- gaunamas tėvų sutikimas dėl vaiko asmens duomenų tvarkymo;
- atsiklausiama vaiko nuomonės dėl jo asmens duomenų tvarkymo ir gaunamas tėvų sutikimas;
- gaunami ir vaiko, ir jo tėvų sutikimai dėl vaiko asmens duomenų tvarkymo;
- gaunamas vien tik vaiko sutikimas dėl jo asmens duomenų tvarkymo, jei vaikas yra sulaukęs atitinkamo amžiaus.

6 lentelė. Asmuo, duodantis sutikimą

Amžius	Kas duoda sutikimą
Iki 14 metų	Sprendimus dėl vaiko asmens duomenų tvarkymo paprastai priima tėvai, tačiau gali būti atsižvelgiama ir į vaiko nuomonę.
14–18 metų	Sutikimą kai kuriais atvejais gali duoti pats vaikas, tačiau paslaugų teikėjas gali paprašyti ir tėvų sutikimo. Taip pat galimi atvejai, kai tėvų sutikimas yra būtinas.
Nuo 18 metų	Pilnametis asmuo visus sprendimus dėl savo asmens duomenų tvarkymo priima pats.

Paslaugų teikėjai, gaudami asmens sutikimą, gali **paklausti, kokio amžiaus yra paslaugų gavėjas**. Šiuo atveju informacija gaunama tik iš paties asmens ir nenaudojama kitų priemonių pateiktai informacijai patikrinti. Tai viena iš dažniausių amžiaus patikrinimo priemonių. Ja lengva naudotis, nėra papildomų kaštų paslaugų teikėjams ir paslaugų gavėjams, tačiau remiamasi tik duomenis pateikusio asmens sąžiningumu, vadinasi, negarantuojamas pateiktos informacijos teisingumas. Gali būti situacijų, kai duomenų subjektų amžius nežinomas arba net jeigu ir yra renkami „tikrojo pasaulio“ asmens duomenys (pavyzdžiui, amžius arba gimimo data), jais negalima visiškai pasikliauti, nes vaikas, norėdamas gauti paslaugą, savo tikrąjį amžių gali pameluoti nurodydamas, kad jis yra vyresnis arba net pilnametis. Tačiau net ir tuo atveju, jei vaikai, tikėdamiesi sau naudoti, nenurodo savo tikrojo amžiaus, tai dar nereiškia, kad paslaugų teikėjo klausimas apie vaiko amžių yra bereikšmis ir todėl neturėtų būti užduodamas.

Siekiant tiksliau identifikuoti asmenis naudojamos e. bankininkystės paslaugomis, tačiau asmens identifikavimas nėra pirminis jų tikslas. Be to, kyla grėsmė, kad bus pateikiami pertekliniai duomenys, kurie paslaugos teikėjui nėra reikalingi, o tai gali turėti neigiamos įtakos šiuos asmens duomenis pateikusiems asmenims.

Jei paslaugų teikėjas asmens duomenis renka ne internete, jis vaiko amžių gali nustatyti pagal pateiktus dokumentus. Žinoma, kad šis amžiaus nustatymo būdas yra labai tikslus, tačiau praktiškai nėra lengvai įgyvendinamas, kadangi vis daugiau asmens duomenų yra renkama internete, o ne tiesioginio kontakto su žmogumi metu.

Kuo sudėtingesnis yra asmens duomenų tvarkymas, tuo vyresnio amžiaus vaikai gali tai tinkamai suprasti ir atitinkamai duoti sutikimą dėl savo asmens duomenų tvarkymo.

Paslaugų teikėjai turėtų apsispręsti, **kokio amžiaus asmenims yra skirtos jų teikiamos paslaugos** (įvairaus amžiaus asmenims, vaikams ar tik suaugusiesiems). Paslaugų teikėjai gali sukurti atskiras, į tam tikrą paslaugų gavėjų grupę pagal jų amžių orientuotas interneto svetaines, kuriose asmens duomenys galėtų būti tvarkomi skirtingai (pavyzdžiui, atskiros interneto svetainės pilnamečiams asmenims ir vaikams), neleisti nepilnamečiams asmenims naudotis tam tikromis teikiamomis paslaugomis, taip pat gali sudaryti galimybę atsidaryti šeimos sąskaitą, kuria naudodamiesi vaiko tėvai galėtų sukurti atskirus profilius savo vaikams leisdami naudotis atitinkamomis paslaugomis.

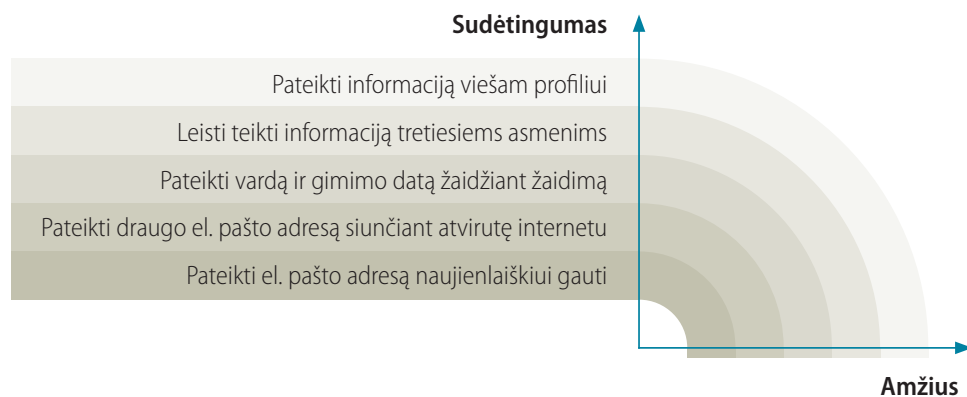
Paslaugų teikėjai turėtų užtikrinti, kad vaikų asmens duomenys renkami tik tokiu būdu, kaip, tikėtina, didžioji paslaugų gavėjų dalis supranta, o jų tėvai, žinodami apie tokį vaikų asmens duomenų tvarkymą, tam neprieš-

tarautų.³ Taigi vaikui į socialinį tinklą įkėlus savo nuotrauką, kurios žemina jo garbę ir orumą, neigiamai atsiliepia vaiko reputacijai ir pan. (pavyzdžiui, vaizduojamas girtas ar apsvaigęs vaikas), vaiko tėvai turi teisę kreiptis į socialinio tinklo paslaugų teikėją prašydami išimti šias nuotraukas, o paslaugų teikėjas privalo atsižvelgti į tokį tėvų reikalavimą.

³ Personal information online code of practice (2010) [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. balandžio 2 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.ico.gov.uk/for_organisations/data_protection/topic_guides/~media/documents/library/Data_Protection/Detailed_specialist_guides/personal_information_online_cop.ashx>.

Vaikui augant jo **supratimas apie asmens duomenų tvarkymą gerėja**, taigi nesąžininga manyti, kad jaunesni vaikai tinkamai supranta sudėtingo asmens duomenų tvarkymo pasekmes. Taigi kuo sudėtingesnis yra asmens duomenų tvarkymas, tuo vyresnio amžiaus vaikai gali tai tinkamai suprasti ir atitinkamai duoti sutikimą dėl savo asmens duomenų tvarkymo. Pavyzdžiui, savo elektroninį paštą, norėdamas gauti tam tikros interneto svetainės naujienas, gali nurodyti ir jaunesnio amžiaus vaikas, tačiau pateikti savo asmens duomenis viešam profiliui internete sukurti galėtų tik vyresnio amžiaus vaikas.

1 pav. **Vaikų supratimo gerėjimas priklausomai nuo amžiaus**⁴

Pažymėtina, kad **teisės aktuose gali būti įtvirtintas reikalavimas turėti tėvų sutikimą** norint tvarkyti vaiko asmens duomenis. Pavyzdžiui, Visuomenės informavimo įstatyme⁵ įtvirtinta, kad, siekiant nepažeisti asmens teisių, apsaugoti jo garbę ir orumą, renkant ir viešai skelbiant informaciją draudžiama filmuoti, fotografuoti vaiką ar daryti jo garso ir vaizdo įrašus be nors vieno iš tėvų ir paties vaiko sutikimo.

Paslaugų teikėjai, spręsdami klausimą, ar reikalingas tėvų sutikimas, o jeigu taip, tai kokios formos, turi atsižvelgti ir į **asmens duomenų tvarkymo keliamą riziką** vaikui ir kitiems asmenims. Pavyzdžiui, jei renkama nedaug informacijos, kaip antai vaiko paprašoma nurodyti elektroninio pašto adresą registravimosi interneto svetainėje tikslu ir patvirtinti savo amžių, o po to – pažymėti laukelį patvirtinant, kad yra gautas tėvų sutikimas, paslaugų teikėjui gali pakakti ir elektroninio laiško su atitinkama informacija nusiuntimo tėvams, tačiau jei reikia nurodyti daug vaiko asmens duomenų, net ir iš vyresnio amžiaus vaikų tėvų turėtų būti prašoma pateikti atitinkamos formos sutikimą (bent jau elektroniniu paštu). Žinoma, tėvų sutikimo gavimas gali

⁴ Ten pat.

⁵ Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas (1996) [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. balandžio 19 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=383812>.

kelti nemažai problemų, kadangi vaikai, norėdami gauti paslaugas, gali nurodyti netikrus savo tėvų kontaktinius duomenis arba pažymėti, kad turi tėvų sutikimą, tačiau ir „klausimo dėl tėvų sutikimo buvimo uždavimas ar tėvų kontaktų paprašymas jau suteikia šiek tiek apsaugos, nors ir labai ribotos“⁶.

Paslaugų teikėjai **turėtų gauti tėvų sutikimą, jei** vaiko asmens duomenų rinkimas ar naudojimas yra susijęs su, pavyzdžiui, šių asmens duomenų teikimu tretiesiems asmenims, viešu paskelbimu internete. Vaiko tėvų sutikimas turėtų būti gaunamas taip pat tais atvejais, kai vaiko prašoma pateikti trečiųjų asmenų duomenis (pavyzdžiui, tėvų), tačiau šis reikalavimas nėra taikomas tais atvejais, kai vaikas savo tėvų kontaktinius duomenis pateikia paslaugų teikėjui jam siekiant gauti tėvų sutikimą dėl vaiko asmens duomenų tvarkymo.

Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad tėvų sutikimas dėl vaiko asmens duomenų tvarkymo yra **riboto galiojimo laike**, kadangi vaikui suaugus arba tam tikrais asmens duomenų tvarkymo atvejais pasiekus tokį amžių, kai jis pats gali priimti sprendimus, asmens duomenys turi būti tvarkomi pagal paties duomenų subjekto, o ne jo tėvų valią.

Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme įtvirtinta, kad draudžiama tvarkyti **ypatingus asmens duomenis**, išskyrus šiame įstatyme nustatytus atvejus. Vienas iš tokių atvejų, kada šie asmens duomenys gali būti tvarkomi, – kai duomenų subjektas duoda sutikimą. Atsižvelgiant į tai, kad ypatingi asmens duomenys yra ypač privataus pobūdžio ir gali būti pagrindas asmeniui diskriminuoti, laikytina, jog **paslaugų teikėjai šių duomenų tiesiogiai iš vaikų neturi rinkti** nei apie juos pačius, nei apie trečiuosius asmenis (pavyzdžiui, šeimos narius, draugus). Taip pat pažymėtina, kad vaikų neturi būti prašoma pateikti neskelbtinus asmens duomenis registruojantis socialiniuose tinkluose.⁷ Šių duomenų specifika lemia tai, kad jų apsaugai yra

skiriamas didesnis dėmesys, todėl paslaugų teikėjai turėtų apsvarstyti, ar ypatingi asmens duomenys apskritai yra būtini paslaugai suteikti, o nusprendę vis tik rinkti tokius duomenis, turėtų gauti ir tėvų sutikimą, atitinkantį Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo reikalavimus, t. y. išreikštą aiškiai – rašytine, jai prilyginta ar kita forma, neabejotinai įrodančia duomenų subjekto ir (arba) jo tėvų valią.

Ypatingi asmens duomenys yra ypač privataus pobūdžio ir gali būti pagrindas asmeniui diskriminuoti.

Tėvų sutikimo gavimas gali kelti nemažai problemų, kadangi vaikai, norėdami gauti paslaugas, gali nurodyti netikrus savo tėvų kontaktinius duomenis arba pažymėti, kad turi tėvų sutikimą.

⁶ Childrens' Privacy On Line: The Role of Parental Consent (Auckland/New Zealand, 26./27.03.2002) [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. balandžio 2 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.datenschutz-berlin.de/content/europa-international/international-working-group-on-data-protection-in-telecommunications-iwgdp/working-papers-and-common-positions-adopted-by-the-working-group>>.

⁷ Nuomonė Nr. 5/2009 dėl socialinių tinklų internete. 2009 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. balandžio 19 d.]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/justice/policies/privacy/docs/wpdocs/2009/wp163_lt.pdf>.

4.3. Duomenų saugumas

Dar vienas dalykas, kuriuo privalo pasirūpinti paslaugų teikėjai, yra duomenų saugumas. Saugus asmens duomenų tvarkymas yra vienas pagrindinių dalykų, lemiančių pasitikėjimą paslaugų teikėju ir jo teikiamomis paslaugomis. Paslaugų teikėjai ir jų pasirinkti duomenų tvarkytojai (pavyzdžiui, buhalterinės apskaitos, svetainių internete paskelbimo (angl. *hosting*) paslaugas teikiančios įmonės) privalo įgyvendinti **tinkamas organizacines ir technines priemones**, skirtas apsaugoti asmens duomenis nuo atsitiktinio ar neteisėto sunaikinimo, pakeitimo, atskleidimo, taip pat nuo bet kokio kito neteisėto tvarkymo. Parenkant organizacines ir technines duomenų saugumo priemones, **privaloma vadovautis Bendraisiais reikalavimais** organizacinėms ir techninėms duomenų saugumo priemonėms, patvirtintais Valstybinės duomenų apsaugos inspekcijos direktoriaus 2008 m. lapkričio 12 d. įsakymu Nr. 1T–71.⁸ Vadovaudamiesi šiais reikalavimais paslaugų teikėjai taip pat privalo turėti parengę **asmens duomenų tvarkymo taisykles**. Paslaugų teikėjai šio įmonės vidaus dokumento, skirto paties duomenų valdytojo darbuotojams, tvarkantiems asmens duomenis, informuoti apie taikomas saugumo priemones, tvarkomus asmens duomenis, jų saugojimo terminus, tvarkymo tikslus ir pan., neturėtų painioti su privatumo politika, kuri skirta duomenų subjektui informuoti.

Paslaugų teikėjui rekomenduojama į žmogaus privataus gyvenimo neliečiamumo teisės ir asmens duomenų saugumo užtikrinimo aspektus atsižvelgti jau projektuojant taikomąsias priemones, t. y. pradiniam jų kūrimo etape, ir šitaip įgyvendinti **privatumo užtikrinimo projektuojant** (angl. *privacy by design*) principą.

Be to, atsižvelgiant į sparčiai besivystančių technologijų laimėjimus paslaugų teikėjams rekomenduojama **naudoti privatumo didinimo technologijas** (angl. *privacy enhancing technologies, PETs*). Pavyzdžiui, kaip numatytuosius privatumo nustatymus (angl. *default privacy settings*) naudoti privatumą užtikrinančius numatytuosius nustatymus (angl. *privacy-friendly default settings*), kadangi paslaugų gavėjai, o ypač vaikai, paprastai nesinaudoja jiems suteiktomis galimybėmis pasirinkti privatumo nustatymus, nes jų neieško, negali rasti, nesupranta ar tiesiog neįvertina jų reikšmingumo arba tikisi, kad yra užtikrinamas bent minimalus privatumo apsaugos lygis.

Saugus asmens duomenų tvarkymas yra vienas pagrindinių dalykų, lemiančių pasitikėjimą paslaugų teikėju ir jo teikiamomis paslaugomis.

4.4. Privatumo politika

Privatumo politika – tai su asmens duomenų tvarkymu susijusi **informacija, pateikiama duomenų subjektams**, kurių asmens duomenys renkami. Tokiu būdu užtikrinama, kad asmens duomenys renkami ir naudojami sąžiningai, ir įgyvendinama viena iš duomenų subjekto teisių – žinoti (būti informuotam) apie savo asmens duomenų tvarkymą. Informacija privatumo politikoje turi būti pateikiama aiškiai ir sąžiningai, o paslaugų teikėjui rekomenduojama periodiškai ją patikrinti, atnaujinti ir

⁸ Valstybinės duomenų apsaugos inspekcijos direktoriaus įsakymas „Dėl Bendrųjų reikalavimų organizacinėms ir techninėms duomenų saugumo priemonėms patvirtinimo“. 2008 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. balandžio 20 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=331500&p_query=&p_tr2=>>.

užtikrinti, kad ji yra lengvai prieinama paslaugų gavėjams (pavyzdžiui, privatumo politika turėtų būti prieinama jau iš pradinio paslaugų teikėjo interneto svetainės puslapio ir iš bet kurios kitos vietos, kur internete renkami asmens duomenys⁹).

Siekdami, kad vaikai geriau suprastų jiems skirtą su jų asmens duomenų tvarkymu susijusią informaciją ir galėtų duoti informuotą sutikimą, paslaugų teikėjai šią informaciją turi **pritaikyti prie vaikų supratimo lygio**^{10, 11}. Paslaugų teikėjai negali klaidinti vaikų, todėl privalo aiškiai nurodyti, kokius duomenis pateikti yra privaloma norint gauti paslaugas, o kokie gali būti pateikti papildomai. Siūlytina vengti techninių ar teisinių terminų, pateikti paaiškinimus ir pavyzdžių, vartoti paprastus žodžius. Pavyzdžiui, vietoje žodžių „Asmens duomenų tvarkymas“ galėtų būti vartojama „Kaip mes naudojame tavo duomenis“, o svarbiausia informacija galėtų būti paryškinta, pateikiama kita spalva, šriftu ir pan.

Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas nustato minimalius reikalavimus duomenų subjekto informavimui, o paslaugų teikėjas gali papildyti savo privatumo politiką kita su jo atliekamu asmens duomenų tvarkymu susijusia aktualia informacija. Taigi, jei duomenų subjektas anksčiau nebuvo informuotas, paslaugų teikėjas **privalo suteikti** duomenų subjektui, kurio asmens duomenis renka tiesiogiai iš jo, **informacijos** apie save, nurodydamas pavadinimą, juridinio asmens kodą ir buveinę (jei duomenų valdytojas yra fizinis asmuo, nurodomas vardas, pavardė, nuolatinė gyvenamoji vieta) ir kokiais tikslais ketinami tvarkyti duomenų subjekto asmens duomenys. Taip pat galėtų būti pateiktas paslaugų teikėjo elektroninio pašto adresas, kuriuo galima su juo susisiekti. Paslaugų teikėjai turėtų pateikti kitą papildomą informaciją, kiek jos reikia, kad būtų užtikrintas teisingas asmens duomenų tvarkymas nepažeidžiant duomenų subjekto teisių (kam ir kokiais tikslais teikiami duomenų subjekto asmens duomenys; kokius savo asmens duomenis duomenų subjektas privalo pateikti ir kokios yra

duomenų nepateikimo pasekmės, apie duomenų subjekto teisę susipažinti su savo asmens duomenimis ir teisę reikalauti ištaisyti neteisingus, neišsamius, netikslius savo asmens duomenis). Pavyzdžiui, galėtų būti nurodyta: „Tu arba tavo tėvai bet kuriuo metu galite paprašyti pateikti mūsų turimą informaciją apie tave ir paprašyti ją ištaisyti. Jei daugiau iš mūsų nenori gauti žinučių, pranešk mums apie tai.“

Be šios Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme nustatytos privatumo informacijos, privatumo politikoje taip pat galėtų būti **aptarti kiti su asmens duomenų tvarkymu susiję klausimai**, pavyzdžiui, paslaugų teikėjo taikomos duomenų saugumo priemonės, nurodyti asmens

Siekdami, kad vaikai geriau suprastų jiems skirtą su jų asmens duomenų tvarkymu susijusią informaciją ir galėtų duoti informuotą sutikimą, paslaugų teikėjai šią informaciją turi pritaikyti prie vaikų supratimo lygio.

⁹ Recommendation 2/2001 on certain minimum requirements for collecting personal data on-line in the European Union. 2001. 17 p. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. balandžio 19 d.]. Prieiga per internetą: <<http://ec.europa.eu/justice/policies/privacy/docs/wpdocs/2001/wp43en.pdf>>.

¹⁰ Report and Guidance on Privacy in Social Network Services – “Rome Memorandum” – (Rome (Italy), 3./4.03.2008) [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. balandžio 2 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.datenschutz-berlin.de/content/europa-international/international-working-group-on-data-protection-in-telecommunications-iwgdp/working-papers-and-common-positions-adopted-by-the-working-group>>.

¹¹ Opinion of the European Data Protection Supervisor on the Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions – “A comprehensive approach on personal data protection in the European Union”. 92 p. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. balandžio 2 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.edps.europa.eu/EDPSWEB/webdav/site/mySite/shared/Documents/Consultation/Opinions/2011/11-01-14_Personal_Data_Protection_EN.pdf>.

duomenų saugojimo terminai, paslaugų teikėjo pagalbos centro kontaktai, kuriais duomenų subjektas gali gauti pagalbos ir papildomos informacijos („Jei nori mums ką nors pasakyti, rašyk adresu ... @...“), aptarta duomenų subjekto teisė skųstis pačiam duomenų valdytojui ir Valstybinei duomenų apsaugos inspekcijai.

Vaikams skirtoje privatumo politikoje galėtų būti patarta saugoti prisijungimo vardus ir slaptažodžius, taip pat vaikai galėtų būti skatinami gerbti savo ir kitų asmenų privatumą, pavyzdžiui, pateikta informacija, kad kitų asmenų nuotraukas ar kitus duomenis apie juos vaikai gali skelbti internete tik turėdami šių asmenų sutikimus.

Pateikiant papildomos informacijos kartu svarbu **neapkrauti privatumo politikos nereikalinga informacija**, kadangi, tikėtina, ilgo pranešimo teksto neskaitys dauguma vaikų ar jų tėvų. Taigi paslaugų teikėjams rekomenduojama privalomą ir kitą, jų nuomone, pačią svarbiausią informaciją pateikti **trumpojoje privatumo politikos versijoje**, kurioje galėtų būti ir nuoroda į kitą, ilgesnę, išsamesnę informaciją papildytą, privatumo politikos versiją daugiau informacijos norintiems gauti asmenims (pavyzdžiui, vaikų tėvams). Privatumo politika taip pat galėtų būti padalyta į skyrius, kurių pavadinimai aiškiai nurodytų, apie ką juose kalbama, kad asmenys juos dominančią informaciją lengvai rastų.

Pateikiant papildomos informacijos kartu svarbu neapkrauti privatumo politikos nereikalinga informacija, kadangi, tikėtina, ilgo pranešimo teksto neskaitys dauguma vaikų ar jų tėvų.

4.5. Asmens duomenų naudojimas tiesioginės rinkodaros tikslais

Paslaugų teikėjas, norėdamas paštu, elektroniniu paštu, telefonu (skambindamas arba siųsdamas trumpąsias žinutes (SMS)) arba kitokiu tiesioginiu būdu siūlyti vaikams prekes ar paslaugas ir (arba) teirautis jų nuomonės dėl siūlomų prekių ar paslaugų, t. y. naudoti asmens duomenis tiesioginei rinkodarai, turi laikytis Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo, Elektroninių ryšių įstatymo bei kitų teisės aktų reikalavimų.

Atkreiptinas dėmesys, kad **Lietuvoje galioja „opt-in“, o ne „opt-out“ principas**, t. y. vykdyti tiesioginę rinkodarą galima tik po to, kai žmogus duoda sutikimą. Taigi **išankstinis sutikimas dėl asmens duomenų naudojimo tiesioginei rinkodarai yra privalomas reikalavimas** siekiant tvarkyti asmens duomenis šiuo tikslu, o asmens duomenų naudojimas neturint tokio sutikimo dėl tiesioginės rinkodaros neatitiks Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo ir Elektroninių ryšių įstatymo reikalavimų (išskyrus vienu žemiau aptartu atveju). Atsižvelgiant į tai, naujų klientų paieškai negalima naudoti viešai pateiktų bei visiems prieinamų (pavyzdžiui, telefonų knygose, interneto svetainėse, skelbimuose) asmenų kontaktinių duomenų, negalima spėlioti elektroninio pašto adresų prie populiarių domenų vardų bandant prijungti populiarius vardus ir (ar) pavardes. Lietuvos vyriausybės administracinis teismas 2006 m. birželio 22 d. nutartyje (administracinė byla Nr. N3-733-06) pažymėjo, kad „abonento sutikimas naudoti elektroninio ryšio paslaugas tiesioginės rinkodaros tikslu, ERĮ 68 straipsnio 1 dalies (aktualios redakcijos – ERĮ 69 str. 1 d.) prasme, turėtų būti gautas iš anksto, o ne tuo pačiu metu panaudojant tiesiogines rinkodaros priemones“. Taigi negalima siųsti elektroninio laiško, skambinti, siųsti SMS ir pan. klausiant, ar asmuo ateityje norėtų gauti pranešimus, kadangi ir toks veiksmas yra laikomas asmens duomenų tvarkymu tiesioginės rinkodaros tikslu.

Atsižvelgiant į anksčiau aptartus reikalavimus duomenų subjekto sutikimui laikytina, kad duomenų valdytojas tiesioginės rinkodaros tikslu galėtų rinkti vaikų asmens duomenis iš **ne jaunesnių nei 14 metų vaikų**, tačiau be išankstinio vaiko tėvų sutikimo negali būti renkami ypatingi asmens duomenys, duomenys apie vaikų finansinę padėtį, taip pat trečiųjų asmenų (pavyzdžiui, tėvų, kitų šeimos narių, draugų) duomenys be šių asmenų išankstinio sutikimo (vaiko tėvų kontaktiniai duomenys be jų sutikimo gali būti renkami, jei vienintelis jų naudojimo tikslas – sutikimo dėl vaiko asmens duomenų tvarkymo gavimas). Paslaugų teikėjas gali nuspręsti paprašyti tėvų sutikimo ir iš vyresnio nei 14 metų vaiko, nors aukščiau paminėti duomenys ir nėra tvarkomi. **Jei vaikui nėra 14 metų, privalo būti gautas jo tėvų sutikimas.** Pažymėtina, kad vaikai neturi būti skatinami pateikti savo ar trečiųjų asmenų asmens duomenis tiesioginės rinkodaros tikslais pažadant materialų ar „virtualų“ atlygį (pavyzdžiui, suteikiant galimybę dalyvauti lošime, loterijoje ir pan.).

Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme yra įtvirtintas **griežtas draudimas asmens kodą rinkti ir naudoti tiesioginės rinkodaros tikslais** nepaisant to, ar yra asmens sutikimas.

Atkreiptinas dėmesys, kad duomenų subjekto sutikimas naudoti jo asmens duomenis tiesioginės rinkodaros tikslu turi būti **gaunamas iš anksto, t. y. prieš teikiant tiesioginės rinkodaros pranešimą, o ne pasiūlymo teikimo metu.** Taigi asmens duomenys negali būti naudojami norint asmens atsiklausti ar jis sutiktų gauti tiesioginės rinkodaros pasiūlymus, pavyzdžiui, skambinant telefonu ir siūlant atsiųsti tokį pasiūlymą.

Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme įtvirtinta, kad duomenų valdytojas privalo **sudaryti aiškia, nemokamą ir lengvai įgyvendinamą galimybę duomenų subjektui išreikšti sutikimą ar nesutikimą** dėl jo asmens duomenų tvarkymo tiesioginės rinkodaros tikslais. Atsižvelgiant į šią nuostatą, duomenų subjektui turėtų būti sudaryta galimybė išreikšti savo valią pasirenkant iš dviejų galimų variantų, t. y. išreikšti sutikimą arba nesutikimą. Pavyzdžiui, tai galėtų būti padaryta asmeniui pažymint vieną iš variantų: sutinku / nesutinku. Sutikimo dėl asmens duomenų tvarkymo formoje neturi būti iš anksto pažymėtas variantas „sutinku“, o tai padaryti turi pats asmuo, norintis gauti tiesioginės rinkodaros pasiūlymus. Taip pat duomenų subjektas turėtų nurodyti, dėl kurio kontaktinio duomenų naudojimo tiesioginės rinkodaros tikslais jis sutinka (pavyzdžiui, elektroninio pašto adreso, telefono numerio, adreso).

Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme ir Elektroninių ryšių įstatyme yra numatytas atvejis, kada tiesioginę rinkodarą duomenų valdytojas gali vykdyti **neturėdamas duomenų subjekto sutikimo tiesioginės rinkodaros pasiūlymų siuntimo momentu**, tačiau šiuo atveju yra nustatyti specialūs reikalavimai:

Vaikai neturi būti skatinami pateikti savo ar trečiųjų asmenų asmens duomenis tiesioginės rinkodaros tikslais pažadant materialų ar „virtualų“ atlygį.

- duomenų valdytojas, teikdamas paslaugas ar parduodamas prekes Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo nustatyta tvarka ir sąlygomis, tvarko iš duomenų subjektų, esančių jo klientais, gautus kontaktinius asmens duomenis (vardą, pavardę, adresą, elektroninio pašto adresą, telefono ryšio numerį);
- klientų kontaktiniai asmens duomenys naudojami tik savo paties panašių prekių ar paslaugų rinkodarai;
- klientams suteikiama aiški, nemokama ir lengvai įgyvendinama galimybė nesutikti arba atsakyti tokio duomenų naudojimo tiesioginės rinkodaros tikslais;
- galimybė nesutikti arba atsakyti tokio duomenų naudojimo tiesioginės rinkodaros tikslais turi būti sudaroma teikiant kiekvieną pasiūlymą;
- klientas, pateikdamas savo kontaktinius asmens duomenis, iš pradžių neprieštaravo dėl duomenų naudojimo tiesioginės rinkodaros tikslais.

Taigi asmens duomenys negali būti naudojami norint asmens atsiklausti ar jis sutiktų gauti tiesioginės rinkodaros pasiūlymus.

Atsižvelgiant į vaikų pažeidžiamumą, šia išimtimi iš bendros taisyklės (turėti išankstinį sutikimą dėl asmens duomenų tvarkymo tiesioginės rinkodaros tikslu) paslaugų teikėjams nerekomenduojama dažnai naudotis. Tai galėtų būti daroma tik išskirtiniais atvejais.

Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme nurodyta, kad asmens duomenys gali būti tvarkomi tiesioginės rinkodaros tikslais, jeigu juos renkant yra **nustatoma asmens duomenų saugojimo trukmė**. Saugojimo trukmė turėtų būti nustatoma atsižvelgiant į aukščiau aptartus reikalavimus.

Kai duomenų valdytojas renka ar ketina rinkti asmens duomenis iš duomenų subjekto ir juos tvarko ar ketina tvarkyti tiesioginės rinkodaros tikslais, prieš teikdamas duomenų subjekto duomenis jis privalo **informuoti duomenų subjektą, kam ir kokiais tikslais jo asmens duomenys bus teikiami**. Šis reikalavimas kyla iš duomenų subjekto teisės žinoti (būti informuotam) apie savo asmens duomenų tvarkymą.

Paslaugų teikėjai ypatingą dėmesį turėtų skirti duomenų subjekto **teisės nesutikti, kad būtų tvarkomi jo asmens duomenys tiesioginės rinkodaros tikslu, įgyvendinimui**. Pirmiausia jau prieš gaudami duomenų subjekto sutikimą tokiam tvarkymui jie privalo supažindinti duomenų subjektą su jo teise nesutikti, kad tiesioginės rinkodaros tikslu būtų tvarkomi jo asmens duomenys. Apie šią teisę taip pat turi būti informuojama ir tvarkant asmens duomenis (siunčiant pranešimus).

Elektroninių ryšių įstatyme yra įtvirtintas **draudimas tiesioginės rinkodaros tikslu siųsti elektroninio pašto pranešimus slepiant siuntėją, kurio vardu informacija siunčiama, tapatybę arba nenurodant galiojančio adreso**, kuriuo gavėjas galėtų pareikalauti nutraukti tokios informacijos siuntimą. Siunčiant tiesioginės rinkodaros pranešimus vaikui, toks kontaktinis adresas turi būti nurodytas labai aiškiai, kad vaikas ar jo tėvai netrukdomai galėtų įgyvendinti šią savo teisę. Jei tiesioginės rinkodaros pranešimai yra siunčiami trumposiomis žinutėmis (SMS), atsižvelgiant į robotą leistinių ženklų skaičių žinutėje gali būti

nurodomas interneto svetainės adresas ar kitas informacijos šaltinis, kur asmuo gali gauti visą susijusią informaciją. Pasitaiko atveju, kai pranešime iš viso nurodomas adresas arba nurodomas negaliojantis adresas, kuriuo negalima atsisakyti tiesioginės rinkodaros pranešimų siuntimo. Laikytina, kad tokiais atvejais yra pažeidžiamas Elektroninių ryšių įstatymas.

Atkreiptinas dėmesys, jog tuo atveju, kai asmens duomenys tvarkomi ar ketinami tvarkyti tiesioginės rinkodaros tikslais, duomenų subjektas turi teisę nesutikti, kad būtų tvarkomi jo asmens duomenys, **nenurodydamas nesutikimo motyvų**. Taigi vaiko negali būti prašoma pasiaiškinti, kodėl jis nenorėtų gauti jam naudingų pasiūlymų. Šiuo atveju duomenų valdytojas privalo **nedelsdamas ir nemokamai nutraukti asmens duomenų tvarkymo veiksmus**, išskyrus įstatymų nustatytus atvejus, ir informuoti duomenų gavėjus. Tiesioginės rinkodaros pranešimų siuntimo atsisakiusiems asmenims toliau siųsti tokių pranešimų negalima, t. y. jų pasirinkimas privalo būti gerbiamas. Be to, duomenų valdytojams, tvarkantiems asmens duomenis tiesioginės rinkodaros tikslu, rekomenduojama turėti nemokamą telefono numerį, kuriuo būtų galima atsisakyti tolesnio pranešimų siuntimo.

Paslaugų teikėjai, siųsdami tiesioginės rinkodaros pasiūlymus vaikams, taip pat **privalo laikytis ir kitų teisės aktų, įtvirtinančių reikalavimus pranešimų turiniui**. Pavyzdžiui, Reklamos įstatyme nurodyta, kad reklamoje draudžiama daryti žalingą moralinį ir fizinį poveikį vaikams:

- piktnaudžiauti vaikų pasitikėjimu tėvais, mokytojais ar kitais suaugusiais asmenimis;
- tiesiogiai kviešti vaikus daryti poveikį tėvams ar kitiems asmenims, kad jie nupirktų reklamuojamų prekių ar paslaugų, taip pat tiesiogiai skatinti vaikus pirkti prekių ar paslaugų, pasinaudojant jų nepatyrimu ir patiklumu;
- formuoti vaikų nuomonę, kad tam tikrų prekių ar paslaugų naudojimas suteiks jiems fizinį, psichologinį ar socialinį pranašumą prieš bendraamžius;
- nepagrįstai rodyti vaikus, patekusius į situacijas, kurios kelia grėsmę jų sveikatai ir gyvybei.

Kai asmens duomenys tvarkomi ar ketinami tvarkyti tiesioginės rinkodaros tikslais, duomenų subjektas turi teisę nesutikti, kad būtų tvarkomi jo asmens duomenys, nenurodydamas nesutikimo motyvų.

4.6. Atsakomybė už pažeidimus

Paslaugų teikėjams, kaip duomenų valdytojams, pažeidusiems Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymą ir (ar) Elektroninių ryšių įstatymą, taikoma įstatymų nustatyta atsakomybė. **Administracinių teisės pažeidimų kodekse numatyta atsakomybė už:**

- asmens duomenų tvarkymą pažeidžiant Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymą;
- duomenų subjekto teisių, nustatytų Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme, pažeidimą;
- Elektroninių ryšių įstatyme numatyto asmens duomenų tvarkymo ir privatumo apsaugos pažeidimą.

Pirmą kartą padarytas pažeidimas **užtraukia baudą** nuo penkių šimtų iki vieno tūkstančio litų, o tokia pat veika, padaryta asmens, bausto administracine nuobauda už šį pažeidimą, užtraukia baudą nuo vieno tūkstančio iki dviejų tūkstančių litų.

Vadovaudamasis Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymu, asmuo, patyręs žalą dėl neteisėto asmens duomenų tvarkymo arba kitų duomenų valdytojo ar duomenų tvarkytojo, taip pat dėl kitų asmenų veiksmų (neveikimo), pažeidžiančių Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo nuostatas, turi teisę reikalauti **atlyginti jam padarytą turtinę ir neturtinę žalą**, o žalos dydį nustato teismas.

Tiesioginės rinkodaros pranešimų siuntimo atsisakiusiems asmenims toliau siųsti tokių pranešimų negalima, t. y. jų pasirinkimas privalo būti gerbiamas.

